

SALGIN İLE BAŞ ETMEDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice Kübra YILDIRIM

Eskişehir 2023

SALGIN İLE BAŞ ETMEDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNİN ROLÜ

Hatice Kübra YILDIRIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı**

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan KAYA

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ağustos 2023**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

SALGIN İLE BAŞ ETMEDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNİN ROLÜ

Hatice Kübra YILDIRIM

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ağustos 2023

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan KAYA

İnsanlık tarihinden beri etkisini her alanda hissettiren; biyolojik ve sosyal afet türlerinden biri salgınlardır. 21. Yüzyılda Covid-19 salgını ile baş etme süreci yaşanmaktadır. Süreç sağlık ve fen bilimlerinin çalışma alanı gibi görünse de, insan doğasından ve onu temel alan sosyal bilimlerden ayrı düşünülemez. Salgının etkileri çok boyutlu olduğundan, disiplinler arası incelenmesi daha sağlıklı olacaktır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası anlayışla olay ve olgulara çok boyutlu pencereden bakar, ülkesine ve dünyaya duyarlı; etkin vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, salgın ile baş etme konusunda Sosyal Bilgiler dersinin rolünü; Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin bakış açılarına göre saptamak önem arz etmektedir. Araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu Ankara ilinde bulunan bir ortaokuldan seçilen 18 öğrenci ve beş öğretmenden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu ve karikatür çizimlerinden yararlanılmıştır. Veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda; öğrencilerin toplumsal kurallara uyum, hak ve sorumluluk, iletişim becerisi ve medya okuryazarlığı kullanımı açısından Sosyal Bilgiler ile bağlantı kurduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte; Birey ve Toplum, Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanlarından yararlandıkları saptanmıştır. Öğretmenler ise hayatın içinden bir ders olduğunu, disiplinler arası anlayışı ve sözel bir ders olmasının katkı sağladığını vurgulamıştır. Ders saatinin az olması, salgın ile ilgili doğrudan konunun olamaması; programın revize edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Birey ve Toplum, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Bilim Teknoloji ve Toplum, Küresel Bağlantılar öğrenme alanları da öğretmenler tarafından yararlanılan öğeler olarak saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Salgın, Baş etme, Afet eğitimi

ABSTRACT
THE ROLE OF SOCIAL STUDIES EDUCATION IN COPING WITH
PANDEMICS

Hatice Kübra YILDIRIM

Department of Turkish Language and Social Sciences Education
Anadolu University, Institute of Educational Sciences, August 2023

Supervisor: Prof. Dr. Erdoğan KAYA

Pandemics, one of the biological and social disaster types that have had an impact throughout human history, are currently being experienced with the Covid-19 pandemic in the 21st century. Although the process may seem to belong to the field of health and natural sciences, it cannot be separated from social sciences, which are grounded in human nature. Given the multidimensional effects of pandemics, an interdisciplinary examination would be more appropriate. In this context, the discipline of Social Studies takes a multidimensional perspective on events and phenomena with an interdisciplinary understanding, aiming to raise socially and globally conscious citizens. It is crucial to determine the role of the Social Studies course in coping with pandemics according to the perspectives of Social Studies teachers and students. A basic qualitative research design was employed in the study. The study group consists of 18 students and five teachers selected from a middle school in Ankara province. Data were collected using semi-structured interview forms and cartoon drawings. The data were analyzed using descriptive analysis method. The analyses revealed that students establish connections with Social Studies, especially in terms of compliance with social norms, rights and responsibilities, communication skills, and media literacy usage. Also, it was determined that they benefit from the learning areas of Individual and Society, Science Technology and Society. Teachers, on the other hand, emphasized that it was a course from life, contributes to interdisciplinary understanding, and is a verbal course. They pointed out that the short duration of the class hours and the lack of a direct focus on the subject of the pandemic necessitate revising the curriculum. The learning areas of Individual and Society, People Places and Environments, Science Technology and Society, and Global Connections were identified as the most utilized elements by the teachers.

Keywords: Social Studies, Pandemic, Coping, Disaster education

TEŞEKKÜR

Akademik kariyerimin bir başlangıcı olarak gördüğüm; yüksek lisans sürecimin en büyük şansı, gerçekten anlayışlı bir danışmana denk gelmektir. Yolumu aydınlatan ve beni yüreklendiren saygıdeğer danışman hocam, Prof. Dr. Erdoğan KAYA'ya tüm katkı ve kattıkları için teşekkürlerimi sunarım.

Süreç boyunca tecrübeleri ile yanımda olan; Dr. Fatih TIKMAN'a ve Uzm. Betül ARIKAN'a, çalışmama katkı sağlayan değerli arkadaşım Canan GÜNEYİ'ye ve eğitim hayatımın bana kattığı her anlamda bana destek olan dostlarım; Şılga Sıla BEYDİL, Dönüş YEŞİLOĞLU ve Betül ELİAÇIK'a teşekkür ederim.

Çalışmamı sorunsuz şekilde yapmamı destekleyen ve katkı sağlayan, uygulama okulundaki; idarecilere, katılımcı öğretmen ve öğrencilere teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her alanında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme; beni benden daha çok düşünen meleğim, annem Safure Sevgi YILDIRIM'a, her daim arkamda duran kahramanım, babam Ruhi YILDIRIM'a, sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ailemin en değerli mirası; hayattaki en büyük şansım, en büyük desteğim olan; ablam Ruveyda Sultan ARUK ve abim Abdurrahman YILDIRIM' a tüm süreç boyunca özellikle stresli dönemimi paylaştıklarından dolayı çok teşekkür ederim. Eniştem Uğur Aruk ve hayatımıza 2019 yılında girerek neşe ve motivasyon kaynağımız olan biricik yeğenim Emin Asaf ARUK' a ayrıca çok teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

.../.../20....

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem durumu.....	1
1.2. Araştırma Sorusu.....	7
1.3. Araştırmanın Amacı	7
1.4. Araştırmanın Önemi.....	8
1.6. Tanımlar	9
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Afet.....	10
2.1.1. Afet türleri.....	10
2.2. Afet ve Eğitim.....	12

2.3. Baş Etme	12
2.4. Salgın.....	12
2.4.1. Salgının sebepleri	13
2.4.2. Salgının sonuçları.....	14
2.4.3. Tarih boyunca yaşanan salgınlar.....	15
2.4.4. Salgına karşı alınan önlemler ve baş etme yolları.....	17
2.5. Salgın ve Eğitim	18
2.6. Sosyal Bilgiler.....	19
2.6.1. Sosyal Bilgilerin temel ilkeleri:	22
2.6.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	23
2.7. Sosyal Bilgiler ve Salgın İle Baş Etme.....	30
2.7.1. Salgın ile baş etmede değer eğitimi	31
2.7.2. Salgının ile baş etmede Sosyal Bilgiler eğitim anlayışıyla sosyalleşmeyi sağlama	32
2.7.3. Disiplinlerarası anlayış içerisinde salgın ile baş etme yolları.....	33
2.7.4. Sosyal Bilgiler dersinde çevre eğitimi kapsamında salgınla baş etme.....	34
2.7.5. Salgın ile baş etmede Sosyal Bilgiler dersi içeriği bağlamında; teknoloji ve medyadan yararlanma	34
2.7.6. Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi bağlamında küresel vatandaşlık bilinci.....	35
2.8. İlgili Araştırmalar.....	36
3. YÖNTEM.....	44

3.1. Araştırmanın Modeli	44
3.2. Çalışma Grubu	44
3.3. Verilerin Toplanması.....	47
3.3.1.Görüşme yöntemi	47
3.3.2. Resim analizi ile veri toplama yöntemi	50
3.3.3. Araştırmacının rolü	50
3.4. Verilerin Analizi.....	52
3.4.1. Betimsel analiz.....	52
3.5. İnandırıcılık.....	53
4. BULGULAR VE YORUM	54
4.1. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etme ve Sosyal Bilgiler Dersi Bağlantısı.....	54
4.2. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü.....	68
4.3. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Öğrenme Alanları.....	72
4.4. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Değerleri.....	74
4.5. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Becerileri.....	77
4.6. Öğretmenler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminin Değerlendirilmesi	80
5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	87

5.1. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etme ve Sosyal Bilgiler Dersi Bağlantısına İlişkin Öğrenci Görüş ve Karikatürlerinden Elde Edilen Sonuçlar	87
5.2. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri Konusunda Öğrenci Görüş ve Karikatürlerinden Elde Edilen Sonuçlar ...	87
5.3. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBÖP Öğrenme Alanları.....	88
5.4. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Değerleri.....	89
5.5. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Becerileri.....	89
5.6. Öğretmenler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminin Değerlendirilmesi	90
5.7. Öneriler	93
KAYNAKÇA	95
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. <i>Doğal afetlerin sınıflandırılması (Şahin ve Sipahioğlu 2003; akt. Sever, 2019)</i>	11
Tablo 2.2 Tarih boyunca yaşanan hastalıklar ve sonuçları (Alpago, Alpago Oduncu, 2020,)	16
Tablo 2.3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar	25
Tablo 2.4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar	25
Tablo 2.5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar	26
Tablo 2.6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar	26
Tablo 2.7. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler.....	27
Tablo 2.8. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan beceriler.....	28
Tablo 2.9. P21 çerçevesine göre 21. Yüzyıl becerilerinin sınıflandırılması.....	29
Tablo 3.1 Katılımcı öğrencilerin demografik özellikleri.....	45
Tablo 3.2. Katılımcı öğretmenlerin demografik özellikleri.....	46
Tablo 3.3. Yarı yapılandırılmış görüşme takvimi (Öğrenci)	49
Tablo 3.4 Yarı yapılandırılmış görüşme takvimi (Öğretmen)	50
Tablo 4.1. Öğrenciler açısından salgınla baş etme ve sosyal bilgiler dersi bağlantısı	54

Tablo 4.2. Öğrenciler açısından salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersinin yeri	69
Tablo 4.3. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan Öğrenme Alanları	72
Tablo 4.4. Öğretmenler açısından salgın ile baş etmede yararlanılan değerler	75
Tablo 4.5. Öğretmenler açısından salgın ile baş etmede yararlanılan beceriler ...	78
Tablo 4.6 Öğretmenler açısından salgınla baş etmede sosyal bilgiler eğitiminin değerlendirilmesi	81

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin içeriğini oluşturan birincil ve ikincil kaynaklar	20
Şekil 2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin kronolojik gelişimi	21

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1. Melisa'nın Karikatürü	55
Görsel 2. Engin'in Karikatürü.....	56
Görsel 3: Cemre'nin Karikatürü	56
Görsel 4: Derin'in Karikatürü	57
Görsel 5. Melike'nin Karikatürü	58
Görsel 6. Duman'ın Karikatürü.....	59
Görsel 7. Burak'ın Karikatürü.....	60
Görsel 8. Cenk'in Karikatürü	61
Görsel 9. Tolga'nın Karikatürü	61
Görsel 10. Mehmet'in Karikatürü	62
Görsel 11. Lara'nın Karikatürü	63
Görsel 12. Zoya'nın Karikatürü	63
Görsel 13. Berfin'in Karikatürü	64
Görsel 14. Elif'in Karikatürü	65
Görsel 15. Yaren'in Karikatürü.....	66

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

COVID-19: Koronavirüs

DSÖ: (World Health Organization) Dünya Sağlık Örgütü

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MERS: Orta Doğu Solunum Sendromu

NCSS: (National Council for the Social Studies)Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

OECD: Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

P21: Partnership for 21st Century Learning (21. Yüzyıl Becerileri Ortaklığı)

SARS: Şiddeti Akut Solunum Sendromu

SBDÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TYÇ: Temel Yeterlilikler Çerçevesi

UNESCO: (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

WHO: (World Health Organization) Dünya Sağlık Örgütü

WWF: (World Wide Fund for Nature) Dünyayı Doğayı Koruma Vakfı

1. GİRİŞ

Tezin bu bölümünde araştırmanın problem durumu, araştırma sorusu; amacı, önemi ve araştırma ile ilgili tanımlar, kuramsal çerçeve ve araştırma ile ilgili alan yazında bulunan çalışmalar hakkında bilgiler yer almaktadır.

1.1. Problem durumu

İnsan yaşadığı sürece bulunduğu evreni etkileyip ondan etkilenmek durumundadır. Tüm canlıların evreni olan dünya, insan ve diğer canlıların ortak yaşam alanıdır. Burada meydana gelen her olay tümünü etkilemektedir. İnsanlar tarafından bilinçsizce tüketilen doğa bencilce sömürülen kaynaklar ve bilinçsiz kullanılan üretim araçlarının, canlıların müşterek yaşam alanına verdiği zarar; gelişen teknoloji ve hızla artan insan nüfusuna da bağlı olarak kısa sürede tüm canlılara ve tüm evrene sirayet etmektedir. Bunun sonucunda da çeşitli çevre sorunları meydana gelmektedir (Tuncel, 2017). Meydana gelen sorunların başında; yıkıcı etkiye sahip olan, afetler gelmektedir (Derman, 2020). Bu sorunlar doğal afet bağlamında incelendiğinde; jeolojik, iklimik, biyolojik, sosyal ve teknolojik afetler olarak özetlenebilir (AFAD, 2022). Bunlardan geçmişte ve günümüzde de hayatımızın hemen her alanında önemli etkiye sahip olanı biyolojik afet sınıfında yer alan salgınlardır.

Salgınlara sebebi olduğu düşünülen virüsler aslında 3,8 milyar yıldır varlığını sürdürmektedir. Aslında büyük çoğunluğu insan sağlığı ve doğanın dengesi için önemli yapılardır. Ancak çok nadir olsada insan sağlığı açısından tehlikeli hale gelebilecek şekilde dönüşen Patojenik bakteriler bulunmaktadır. Bunların insanlara ulaşımı elbette etkileşim halinde olduğumuz doğa yoluyla gerçekleşmektedir. Doğayı tahrip ederek ekosistemin bozulmasına sebep olarak, yasa dışı yaban hayvan ticareti yaparak ve sağlığa uygun olmayan koşullarla farklı türleri bir araya getirerek bu gibi patojenik bakterilerin hayvanlar aracılığıyla insanlara bulaşmasına neden olan ise yine insanlardır (WWF, 2020).

Elbette her durum gibi salgınlarda çeşitli sebep ve sonuçları vardır. Bu sebeplerden bazıları; hijyenin göz ardı edildiği durumlardır. Savaş ortamları buna örnek gösterilebilir (Derman, 2020). Bununla birlikte toplumun farklı inanç ve kültürlerinin yansıması haline gelen yaşam şekilleri (Özden ve Özmat, 2014). İklim değişikliği etkeninin vektörler üzerindeki etkisi (Kilpatrick ve Randolph, 2012a) ve çevrenin bilinçsizce tahribatı canlıların yaşam alanına orantısız müdahaleler de ekosistemin bozulmasına ve çeşitli dengesizliklere neden olmuştur (Dindaroğlu, 2021). Bununla

birlikte canlılar kendini yaşamlarını devam ettirebilmek için farklı yollar arar. Bu gibi durumlarda hastalıkların oluşması ve yayılmasında etkili olabilmektedir (Demir, 2009). Sayılabilecek bu sebeplerin temelinde ise insanların dünyanın tek hâkimi olma düşüncesi ve çabası yatmaktadır. Böylece diğer canlılar bu anlayışa dur deme mekanizması kazanmış ve sonucunda oluşan virüs ve zararlı bakteriler şeklinde, Dünya üzerinde yaşamaya devam etmesine neden olmuştur.

Geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında baktığımızda aslında insanoğlu varlığından bugüne kadar çeşitli afet ve salgın hastalıklar ile baş etme çabası vermiştir. Süreç ile baş etmek oldukça zor olmuş ve pek çok maddi kayıp ile birlikte çok fazla can kaybı da yaşanmıştır. Ülkeler yaşanan bu afet; salgın ve pandemiler ile baş etme amacıyla çeşitli önlemler ve yöntemler geliştirmişlerdir. İnsanları maddi kayıpların yanı sıra, daha derinden etkileyen; ruhsal sağlığını; sosyal, kültürel ve ekonomik buhrandan kurtarmak için yürütülen yöntemler bir örnek teşkil etmiştir. Benzer durumlarda mücadele ederken bu birikimden faydalanılmaktadır (Tunç ve Atıcı, 2020). 21. Yüzyılda yaşanan yeni salgın felaketi, eğitimi, ekonomiyi; kamusal yaşamı, psikolojiyi ve kısacası tüm toplum hayatını derinden etkilemiştir (Koncu ve Ökten, 2021). Bu çok yönlü etkiye sahip olan salgın olgusu ile baş etmede bahsedildiği üzere pek çok yöntem kullanılmıştır ve birikimli olarak kullanılmaya devam edecektir. Bu tür tecrübeler ve durumla baş etmenin bir yolu da eğitimden geçmektedir. Yeni durumlar daima eğitimi de etkilemektedir.

John Dewey'e (1996) göre eğitim yaşamın kendisidir. Bu anlayışa göre eğitim sadece sınıf içerisinde yürütülen bir faaliyet ya da hayata hazırlama süreci değil aksine bireyin aktif olarak yürüttüğü hayat ile iç içe olduğu her türlü konunun yaşantıların gerçekleştiği hayatta karşılaştığı problemlere karşı beceri ve deneyim kazandığı bir süreçtir. Eğitimin formal boyutunda ise bireyi hayatta karşılaştığı durum ve problemlere karşı deneyimli hale getiren derslerden biri de disiplinler arası anlayışın hâkim olduğu farklı disiplinlerden oluşan çok boyutlu yapısı ile Sosyal Bilgiler dersi. Bu bağlamda insan hayatının hemen her alanını ele alabilir. Sosyal Bilgiler dersi dünyaya ve ülkesine duyarlı; toplumun yararını düşünen uyumlu, küresel boyutta etkili bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Yine afet eğitiminin; ilköğretim birinci kademesinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri ikinci kademe de ise Fen ve Teknoloji derslerindeki bazı kazanımlarda verildiği görülmektedir (Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011). Sosyal Bilgiler dersi bir tasarımdır. Başka bir ifade ile bu ders, Dewey, Piaget ve Decroly gibi uzmanların gerek bilişsel gerekse sosyal alanda ki kuramlarından hareketle oluşturulmuş

bir tasarım ürünüdür. Özellikle eğitim konusunda bireyin hazırbulunuşluğu; ilgi ve yetenekleri dikkate alınarak hazırlanan bu tasamda özellikle birkaç dersin bir araya getirilmesi değil tıpkı gerçek yaşamda karşılaşılan durumlar gibi çok boyutlu disiplinler arası bir anlayış ile oluşturulmuştur. Bu sayede öğrencilerin çok boyutlu düşünceleri ve geniş bir düşünce perspektifine sahip olması amaçlanmaktadır (Kaya, 2021).

Bugün ve gelecekte yaşanan ve yaşanacak olan salgınların elbette hazırlık, duyarlılık, bilinç ve tecrübeyle üstesinden gelinebilir. Konu ile ilgili yapılacak olan bu çalışma doğrultusunda insanlık tarihinin başlangıcından itibaren daima yaşamın bir parçası halinde olan salgın ile baş etme konusunda geniş bir bakış açısına sahip, küresel vatandaş yetiştiren Sosyal Bilgiler eğitiminden nasıl yararlanılacağını; görüş ve tecrübeler ile Sosyal Bilgilerin tüm alanlarıyla bağlantılı olarak saptamak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında; öğrencilerin salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersinden ne derece faydalandıkları; bu dönemde Sosyal Bilgiler dersinde edindikleri kazanımların etkili olup olmadığı bu araştırma ile tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu konuda birincil kaynak olan uygulayıcıların yani öğretmenlerin görüşleri alınarak; öğretmenler konu üzerine düşünmeye sevk edilecektir. Ayrıca öğretmenlerin programa hâkimiyet durumları da yapılacak çalışmaya şekil verecektir.

Salgın ile baş etme de özellikle sağlık ve psikoloji alanında çalışmaların yoğun olduğu saptanmıştır. Eğitim ile ilgili olarak ise genel olarak online eğitim sınırlıklarından bahsedilen çalışmalar dikkat çekmektedir. Ayrıca veli, öğretmen ve idarecilere süreç ile ilgili önerilerin olduğu araştırmalarda, literatürde yerini almıştır(Hatun, Dicle ve Demirci,2020; Arıkan, 2022; Gider,2023...) Ancak özellikle Sosyal Bilgiler eğitimi ile ilgili olarak; değer eğitimi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sağlık konularına yer verilmesini ele alan çalışmalar dışında alan yazında ilgili çalışma sınırlıdır. Bu anlamda yapılan çalışmanın alan yazına, araştırmacılara ve öğretmenlere ışık olabileceği düşünülmektedir.

Salgın süreci tüm dünyayı büyük bir korku ve panik haline bürümüştür. İnsanlar hem kendi sağlığı hem de yakınlarının sağlığı için büyük endişeye kapılmıştır. Ülkeler kendilerine uygun olduğu şekilde çeşitli önlemler almıştır. Bu zorunlu önlemler doğrultusunda ve bireylerin korunma içgüdüğü ile artık kişiler hem hayattan hem de birbirlerinden izole şekilde yaşamlarını sürdürmeye başladı. Bu sonuçları Sosyal Bilgiler dersi ile nasıl iyileştirilebilir? Araştırmanın problem durumu, bu süreçle yani salgın ile

baş etmede Sosyal Bilgiler dersinden faydalanılabilir mi, nasıl faydalanılabilir? Amacı insanları hayata hazırlamak ve her anlamda iyi insan, etkin ve duyarlı vatandaş yetiştirme olan hayatın kendisini öğrenciye öğreten; Sosyal Bilgiler eğitimi bu konuda ne gibi faydalar sağlar? Programdaki öğelerin salgın ile mücadelede rolü nedir? Şeklinde belirlenmiştir.

Literatür salgın ile baş etmede Sosyal Bilgiler dersinden yararlanma, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ve öğrencilerine kaynaklık etmede rolü bağlamında incelendiğinde; salgın ile ilgili çalışmaların sosyal bilgiler ile ilgili oldukça sınırlı olduğu, konu ile ilgili kaynaklar içerisinde en fazla;

Sağlık ve psikoloji alanında yapılan çalışmalar yer almaktadır. (Çetin, 2022), çalışmasında; kişilerin hem psikolojik hem de bedenen iyi olmalarının sağlıklı olmak anlamına geldiğini geçmişte yaşanan salgınlar ile elde edilen tecrübelerin birikim olarak günümüze katkı sağladığı koruyucu sağlık hizmetleri bağlamında vurgulanmıştır. Aynı düşüncüyü destekleyen ancak buna ek olarak (Arslan ve Karagül, 2020) çalışmada bu birikimlerin yeteri düzeyde olamadığını; insan hayatının tüm alanında yani, eğitim-öğretim, ekonomi ve sosyal yaşam alanlarında bu tecrübelerin tekrar gözden geçirilip önlemlerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. (Akoğlu ve Karaaslan, 2020) çalışmasında süreçteki önlemlerden biri olan sosyal izolasyon gibi durumlardan çocukların nasıl etkilendiğini araştırmak istemiştir. (Hatun, Dicle Demirci, 2020) ise bireylerin Covid-19 salgını sürecindeki deneyimleri ve süreçle nasıl baş ettikleri ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Keşfedici karma yöntem kullanarak yaptığı çalışmasının sonuçlarına bakıldığında; bireylerin sosyal hayatı, yakın ilişkileri, ekonomi hayatı, olumsuz etkilenmiş olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca katılımcıların yaşam düzenleri bozulmuştur. Salgın insanların korku, sinir ve endişe duygularını tetiklemiştir. Ve bu kaygılar ile baş etmek için davranışsal, ilişkisel ve bilişsel yöntemlere başvurmuşlardır. (Kapyapar, 2023) ise sosyal izolasyonun yetişkin bireylerin kaygı ve psikolojik durum bozukluklarının nasıl olduğunu incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, geçmişte yaşanan salgınların bugünde aynı şekilde önlem ile önüne geçilmeye çalışıldığı en etkili yöntemin ise izolasyon olduğunu belirtmiştir. Ancak bu önleminde bireylerde sonrasında oluşacak psikolojik sıkıntıları tetiklediğinden bahsetmektedir. Psikolojik alanda yapılan bir diğer çalışmada doğal afetleri anlamlandırma ve başa çıkma açısından Covid-19 salgınının değerlendirilmesi amacıyla yapılan araştırmadır. (Kaplan, Sevinç ve İşbilen, 2020) çalışmasında özellikle salgınları anlamlandırma, tedbirlere karşı tutum ve salgınlar ile baş

etme konusunda bireylerin manevi davranış tutumları incelemeyi amaçlamıştır. Bu çalışma din psikolojisi açısından ele alınan çalışma nitel bir çalışmadır. Bu çalışma sonuçları bağlamında incelendiğinde bireyler daha çok salgın konusunda sosyal ve manevi açıdan zorlandıklarını; yakınlarını kaybetme korkusu, çevreye duyarlılık ve dayanışmanın önemini anlama konusunda bilinç kazanıldığını ve baş etme anlamında neredeyse katılımcıların tamamının (%88) manevi bir desteğe ihtiyaç duyduğunu saptadığı görülmüştür. Buradan da hareketle yine bireyin sosyal bir varlık olduğu, her ne kadar salgın konusu; Sağlık ve Fen Bilimlerinin içerisinde yoğun olarak araştırma konusu olsa da yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere birçok noktada sosyal bilimlerle bağlantılıdır. Süreç içerisinde pozitif bilimlerin insan doğasına dönüldüğünde yetersiz kalındığı, bu gibi mücadele dönemlerinde sosyal bilimlerin desteğine ihtiyaç olduğu fark edilmiştir. Nitekim salgın dönemi, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca konu ile ilgili bir Sosyal Bilimler Kurulu oluşturulmasının gerekli olduğunu şu ifadeler ile vurgulamıştır;

Pozitif bilimlerin sınırlayıcı yapısının ötesinde, yaratıcı dinamikleri hesaba katan toplum bilimleri mensuplarını salt bir bilim kurulu olarak değil, bir beyin fırtınası grubu olarak da görme eğilimindeyiz. Bilgiye ihtiyacımız olduğu kadar, fikre ve sezgiye de ihtiyacımız var. İnsanın ve toplumun davranışı ne olacak? Bunun öngörüsü son derece kıymetli. Bu yeni aşamada, salgına karşı kolektif davranış paydasının, ana motivasyon unsurunun irdelenmesine ihtiyaç duyuyoruz (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Yine bu bağlamda yapılan çalışmalardan biri de (Afacan ve Avcı, 2020) Covid-19 salgının toplumsal sonuçlarını incelemek amacıyla yapılan makaledir. Bu makalede özellikle salgın sürecinde insanın bunalımı ve aksayan yaşam aktivitelerinin yanında çok yönlü bakış açısıyla bakıldığında doğa üzerinde meydana gelen olumlu yanları da ortaya koymuştur. İnsanların evlerinde ve hatta yaşadıkları illerin dışına çıkamaması sosyal hayattan bir süre kopmasının yanında; hava kirliliğinin azalması ve savaşların durma noktasına gelmesi gibi olumlu durumlarında yaşandığı vurgulanmıştır. (Sucuoğlu, Saraş ve Karaş, 2020) “Ekoloji ve psikiyatri; disiplinlerarası bir bakış önerisi” başlıklı çalışmada yine doğal dengenin buna bağlı olarak bozulan ekolojik sitemin sebep sonuçları bağlamında tek disipline bakılmamasını aksine bu tür durumların çok boyutlu sebep ve sonuçlarının olabileceğine değinmiştir. Kendi alanları olan psikiyatri ve ekoloji uzmanlarının dayanışma içinde çalışmasının farkındalığı artıracaklarını da vurgulamışlardır. Burada da yine Sosyal Bilimlerin olgu ve olayları çok boyutlu ele alması durumu dikkat çekmektedir. Her durum gibi salgın olgusunu da sebep ve sonuçları bağlamında çok yönlü değerlendirmek ve bilinç kazanmak önemlidir. Bilinç oluşturma en önemli aracı olan;

sosyal bir bilim olan eğitim bilimleridir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde özellikle çevrimiçi eğitim konusunda ve salgın süreci ile ilgili öğretmen, öğrenci, idareci ve veli görüşlerinin; önerilerinin yer aldığı çalışmalar (Çaykuş, ve Mutlu Çaykuş, 2020; Akgül ve Oran, 2021; Seyhan, 2021; Gez ve Yeşiltaş, 2021; Arıkan, 2022; Meriç, 2022; Gider, 2023) yer alırken özellikle Sosyal bilgiler alanında ise; Covid-19 pandemi sürecinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerisine yönelik metaforik algıları, (Tekin, 2021) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre küresel salgınlar karşısında güç aldığımız değerler: Covid-19 Örneği, değerler anlamında ele alınmış bir çalışmadır. (Gürel ve Er, 2020). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Covid-19 salgını döneminde uzaktan eğitim sürecine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. Yine uzaktan eğitim bağlamında alanımızda yapılan çalışmalardan biri de (Arıkan, 2022) tarafından öğretmenlerin salgın sürecinde uzaktan eğitimde aktif olarak kullanılan uygulamalardan biri olan EBA(Eğitimde Bilişim Ağı) uygulamasının özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerince değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmadır. (Gez ve Yeşiltaş, 2021) Öğretmen adayları perspektifinden pandemi öncesi ve sonrası öğrencilere kazandırılması gereken 21. Yüzyıl becerilerinin belirlenmesi (Arslan, 2020). Özellikle (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019), yaptığı çalışmada belirttiği üzere afet konularının sadece belli başlı doğa temelli afet üzerinden değil; afet çeşitlerinin bütünsel şekilde verilmesi vurgusu yaparak beşeri kaynaklı afetlere de Sosyal Bilgiler dersi bağlamında yer verilmesini önermiştir. Yapılan araştırma için temel ve gerekçe oluşturan bu çalışmalar dikkat çekmektedir. Ancak Sosyal Bilgiler dersinin salgın ile baş etme konusunda yeteri kadar çalışmanın bulunmadığı kanaatine varılmıştır. Bu doğrultuda yapılacak çalışma literatürde yer alan çalışmalara ek olarak; doğrudan salgın ile baş etme olgusunu Sosyal Bilgiler dersi ile çok boyutlu şekilde ele alarak, salgın ile baş etme anlamında Sosyal Bilgiler dersinin etkisi saptanmaya çalışılacaktır. Yapılan çalışmanın konusu itibari ile sınırlı sayıda yapılmış olması nedeniyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yine yapılan çalışmanın Salgın ile baş etme ve Sosyal Bilgiler eğitimi alanında çalışma yapacak diğer araştırmacılara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2.Araştırma Sorusu

Salgın ile baş etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminin rolüne ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

1.3.Araştırmanın Amacı

Salgın ortaya çıktığı ilk günden bu yana bireylerin hayatında meydana gelen pek çok etki ve değişimler çerçevesinde herkesin bu duruma bir şekilde uyum sağlamaya çalışma çabası oluşmuştur. Özellikle eğitim şartları ile ilgili büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bu süreçte tüm insanlık hayattan kopuk iletişim ve sosyal yaşamdan bir anda ayrı bir konumda kendini bulmuştur. Süreç ile mücadele edebilmek; kendisinin ve çevresinin sorumluluğunu alan bilime ve tecrübeye önem veren bireylerin yetiştirilmesi ile mümkündür. Başka bir ifade ile bu tür durumların çözümü ancak bilinç ve eğitim ile mümkündür. Bu açıdan bakıldığında olaylara ve durumlara çok yönlü bakış açısına sahip olan Sosyal Bilgiler dersi, içerik ve amaçları bağlamında incelendiğinde; ülkesine ve dünyaya duyarlı, hak ve sorumluluklarının bilincinde bireyler yetiştirme misyonuna sahiptir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı: Pek çok açıdan kişileri etkisi altına alan “Salgın durumu ile baş etmede Sosyal Bilgiler dersini rolüne ilişkin öğretmen ve öğrencilerinin görüşlerini almak, Sosyal Bilgiler dersinin rolünü bu anlamda saptamak” olarak belirlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda; Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin konu ile ilişkili katkılarının öğretmen ve öğrencilerin bakış açılarıyla saptanması ön görülmektedir. Hem alan yazınına, öğretmenlere bu anlamda fikir oluşturması, hem de yapılacak çalışmalara katkı sağlaması; Sosyal Bilgiler eğitiminin bu anlamdaki yerini saptamak amaçlanmaktadır. Belirtilen amaca yönelik, araştırmanın alt amaçları şu şekildedir;

1. Öğrencilerin gözünden ele alındığında elde edilecek veriler bağlamında;

- Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin salgınla baş etme konusundaki rolüne yönelik bakış açıları nelerdir?
- Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere salgınla baş etme konusunda sağladığı katkıya yönelik öğrenci bakış açıları nelerdir?

2. Öğretmenlerin gözünden ele alındığında elde edilecek veriler bağlamında;

- Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarından yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerden yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?

- Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerden yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler ders içeriğinin salgınla baş etme durumuna ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

1.4.Araştırmanın Önemi

Araştırma ele alınan konu itibariyle güncel ve alan yazına sonuçları doğrultusunda katkı sağlayabilir; ilerisi için etkili planlar hazırlama da kaynaklık edebilir. İçinde olunan süreç aslında geçmiş yıllardan beri tüm insanlığın belirli dönemlerde tecrübe ettiği bir gerçektir. Afet sınıflaması içine alınabilecek bu durum yaşamın bir parçasıdır. Bu nedenle geçmişten günümüze yaşanan, bugün yaşadığımız ve gelecekte de yaşanacak bir durumun insanlarca içselleştirilmesi elzemdir. Bu gibi yeni durumların eğitim ile kazandırılabilirliği daha yüksektir. Bu etkisi büyük güncel virüs ile bir kez daha anlaşıldı ki; dünyanın her yeri, dünya üzerindeki tüm varlıklar birbirine oldukça yakın ve bağlıdır. Yani bencilliğin kabul edilemeyeceği bir evrende yaşamaktayız. Bu amaçla hem ülkesine hem de tüm dünya ya faydalı; duyarlı, sorumluluklarının bilincinde bireyler yetiştirmek oldukça önemlidir. Bu vizyon ve misyona sahip olan Sosyal Bilgiler dersi bu konudaki bilinci kazandırma adına mihver derslerden biri olup içeriği buna göre düzenlenmeye oldukça elverişlidir. Bu çalışma ile bu konuya daha derinlemesine eğile bilecek ve bu anlamda ders içeriği salgın bilinci ve baş etme gücü anlamında daha etkili hale getirilecektir. Planlanan çalışma Sosyal Bilgiler dersini güncel bir sorun olan ve salgın ile baş etme konusunda etkililiğini ortaya çıkarması bakımından ve bu anlamda gerek literatüre ve diğer araştırmacılara gerekse alan öğretmenlerine katkı sağlayacağından önem arz etmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma 2022-2023 yıllarında Ankara ili Etimesgut ilçesinde bir resmi ortaokulda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmeni ve onların öğrencilerinden elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Salgın (pandemi) : Yunanca “*hepsi*” ve “*halk (demos)*” anlamına gelen “pandan” kökünden gelir. Bir hastalığın veya enfeksiyon etkeninin ülkelerin tamamında yada aynı anda farklı kıtalarda, hatta tüm dünya gibi çok geniş bir alanda yayılım göstermesi (Serbest, 2022).

Covid-19 Pandemisi : Koronavirüsler, hayvanlarda veya insanlarda hastalığa neden olabilecek büyük bir virüs ailesidir. İnsanlarda, birkaç koronavirüsün soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) gibi daha şiddetli hastalıklara kadar solunum yolu enfeksiyonlarına neden olduğu bilinmektedir. Yeni Koronavirüs Hastalığına SAR-CoV-2 virüsü neden olur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Baş etmek: Gücü yetmek, başarı kazanmak (TDK,2021).

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin öğrenciye hazır bulunuşluğuna uygun şekilde bir araya getirilip öğrencileri sosyal hayata uyumlu hale getirmeyi ve karşılaştıkları sosyal alandaki problemleri çözme odaklı bilgi beceri tutum ve değerleri kazandırmayı hedefleyen bir vatandaş yetiştirme eğitimi programı olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2014)

Afet Eğitimi: Afet eğitimi; afetlerden etkilenme olasılığı yüksek olan bireyleri, afetlerin olumsuz etkileri ve sonuçları hakkında bilgilendirmektir. Özellikle afet durumunun; zararını azaltma, hazırlıklı olma ve iyileştirme gibi konular üzerinde durularak, bireylerin etkilenme durumlarını azaltma ve daha hazırlıklı hale getirme amacı olarak tanımlanabilir (İnal, Kaya ve Altıntaş, 2018)

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Tezin bu bölümünde, Afet ve türleri kavramlarına, Salgın konusu ile ilgili sebep, sonuç ve önerilere, tarihte yaşanan salgınlara, Eğitim kavramının tanımına, Baş etme kavramının tanımına, Sosyal Bilgiler eğitimin içeriğine ilişkin bilgilere ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamında salgınla baş etme konusunun detaylarına yer verilmiştir.

2.1. Afet

AFAD (2023), Açıklamalı Terimler Sözlüğünde;

Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.

Şeklinde afeti tanımlamaktadır.

2.1.1. Afet türleri

Afetler genel anlamada “Doğal kökenli ” ,“İnsan Kökenli” ve “Biyolojik Kökenli” olarak ele alınabilir. (Sever,2019) çalışmasından yararlanılarak afet konusu şu şekilde ele alınmıştır;

2.1.1.1.Doğal afetler;

Doğal afet: Aniden ve insan etkisi olmadan meydana gelir. Önlenmesi mümkün değildir. Ancak önlem alınabilir. Hem ekonomik hem de toplumsal alanda büyük zararlar oluşturabilir. Fazlaca can ve mal kaybına neden olmaktadır. “Doğa Kökenli” , “Atmosferik” ve “Biyolojik” olarak ele alınabilir. Doğal afetler Tablo 2.1’ deki gibi sınıflandırılmaktadır;

Tablo 2.1. Doğal afetlerin sınıflandırılması (Şahin ve Sipahioğlu 2003; akt. Sever, 2019)

Doğal Afetler		
Yer Kökenli Doğal Afetler (Jeolojik- Jeomorfolojik)	Atmosfer Kökenli Doğal Afetler	Biyolojik Kökenli Doğal Afetler
Depremler	Seller, Şiddetli Yağışlar, Çamur Akıntıları	Salgın Hastalıklar
Tsunamiler	Tropikal Siklonlar, Fırtına, Kasırga	Böcek İstilaları
Volkanik Faaliyetler	Yıldırım Düşmesi, Şimşek Çakması	
Kütle Hareketleri	Kuraklık, Çölleşme, Kum ve Toz Fırtınaları	

Tablo 2.1’ de de görüldüğü üzere afet kapsamında yer temelli afetler, (Deprem, Tsunami, Volkanik faaliyetler, Kütle hareketleri...) atmosfer temelli afetler(Sel, kasırga, fırtına, kuraklık...) ile birlikte çalışmanın da konusu kapsamına giren; biyolojik kökenli, doğal afetler (Salgın ve böcek istilaları) yer almaktadır.

2.1.1.2.Beşeri afetler; Teknolojinin gelişmesiyle birlikte önceden afet olarak görülmeyen durumlar afet adını almıştır. Özellikle insan faaliyetlerinin sonucunda meydana gelen yıkıcı faaliyetler beşeri afetleri tetikler. Örneğin; savaşlar, teknolojik kazalar ve terör bunlardan bazılarıdır (Dölek, 2021).

2.1.1.3. Biyolojik Afetler; Biyolojik afetler, insanları, bitki ve hayvanları etkileyen; salgın hastalık, hayvan istilaları(fare, çekirge...) ve bitki istilalarıdır. Biyolojik afetler aniden ortaya çıkabileceği gibi zamanla da oluşabilmektedir. Salgın (pandemi) geçmişten bu yana her zaman var olan bir afettir. Tarih boyunca bir çok insanın ölümünde ve tarihin seyrinde etkisi olmuştur (Sever, 2019).

2.2. Afet ve Eğitim

Afet bilincinin özellikle temel eğitim ile başlaması önemlidir. Çünkü çocuklar bu zor süreçlerde en savunmasız gruptur. Ayrıca bireylerin zihinlerin de afet bilinci oluşması ve kalıcı olabilmesi de erken yaşlardan itibaren afet bilincine yönelik eğitim alması ile önemli ve gereklidir (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2022).

Afetler toplumsal hayatın normal seyrini büyük oranda değiştirirken, toplumsal yapının tüm alanlarını (ekonomik, sosyal) da etkiler. Özellikle bireylerin psikolojik yönden yıpranmasına sebep olur. Afetlerin özelliklerinden biri de önceden tahmin edilemeyişi, ani gelişmesi ve çok fazla can ve mala zarar vermesidir. Bu durumda tahmin edilemez ve ani olan durumlara karşı geçmişten elde edilen tecrübeler ışığında toplumun bilinçlendirilmesi oluşacak durumların şiddetini azaltmada en etkili yol olacaktır. Bu bilinç elbette afet eğitimi ile sağlanabilir (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2022). Yine salgının yayılmasını önleyebilmek için toplumun ve bireyin bilinçlenmesinde en önemli araç eğitimidir (Gürel ve Er, 2020).

Afet eğitimi konu itibarıyla; Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Coğrafya ve Fen Bilimleri içeriği ile sağlanabilmektedir. Bu derslerin öğretim programında, afet bilinci kazandırmak amacıyla; öğrenme alanları, kazanım ve beceriler yer almaktadır (Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011; Başbüyük ve Pala, 2023).

2.3. BAŞ ETME

Bireyin hayatında meydana gelen genellikle olumsuz durumlarla veya hayatını etkileyen salgın gibi olaylara karşı direnç göstermesi gerekmektedir. Bu da karşımıza kavram olarak “baş etme” olgusunu çıkarmaktadır. Yaşanan bu salgın sürecinde hem küresel hem ülkeler bazında oluşan durumla baş etme çabasına gidilmiştir. Bireylerin bu çabasını destekleyen en önemli kaynaklar da geçmişten miras kalan bilgilerdir. Salgın her dönem var olmuştur; geçmişte yaşanan Salgının sebepleri, baş etme çabaları, alınan önlemler ve sonuçların araştırılması baş etme sürecine büyük oranda katkı sağlayacaktır (Parıldar, 2020).

2.4. Salgın

Salgın etkileri itibarıyla sosyal hayatı kısıtlayan ve hayat kalitesini düşüren, çok yönlü etki alanına sahip bir afettir. Salgın hastalıklar, hijyen, ekonomi, bilinç ve kültür ile oldukça ilişkilidir. Etki boyutuna göre bir bölgede görülen bulaşıcı hastalıklara “endemi”,

bir veya daha fazla kıtayı ve ülkeyi etkiliyorsa “pandemi” yani salgın adını almaktadır (Akarsu, 2022).

2.4.1. Salgının sebepleri

Salgının sebepleri geçmişte ve günümüzde benzerdir; (Özden ve Özmat, 2014) çalışmasında, geçmişte yaşanan salgınların sebepleri arasında özellikle Orta Çağda bilinçsiz nüfus artışı ve buna bağlı beslenme sorunları gösterilmiştir. Sosyolojik sebepler bağlamında bakıldığında yine aynı dönemin dini inancı doğrultusunda temizlik reddedilmiştir. Isınmak amacıyla insanlar ve hayvanlar bir arada uyumuştur. Bu gibi sebepler ile salgınların oluşmasına temel olmuştur.

Salgının oluşmasında, özellikle insanların çevreyi sınırsız şekilde kullanma arzusuyla aşırı şekilde tahrip etmesi yeşil alanları yok edip; yerine beton binalara yer vermesi, uygun olmayan koşullarda hayvan ticareti yapması, doğaya zarar vermesi gibi sebepler sayılabilir. Sonucunda oluşan virüslerin yayılımında ise etkili olan faktörler; dönemde gelişen teknoloji ve ulaşım imkânlarının küreselleşen dünyanın farklı bölgelerinin birbirine yakın olması, ulaşılabilir olması, insanların kalabalık metropollerde iç içe yaşaması ve doğanın tahrip edilmesi gibi sebepler de yine virüslerin oluşmasında ve yayılmasında etkili olmuştur (Alpogo ve Oduncu Alpogo, 2020).

Diğer bir kaynağa göre salgın; dünya üzerinde yaşanan ve büyük etkiler yaratan çeşitli etkilere tepki olarak da meydana gelebilmektedir. Bunlar; savaşlar, iklim krizleri, kıtlık, çevre kirliliği ve çeşitli afetlerdir. Bu afetler de salgın ve diğer afetlerin gelişmesine etki edebilmektedir (Parıldar, 2020).

Yine salgın hastalıklar nedeni ile ölümlerin en çok görüldüğü yerlerin gelişmemiş ülkeler olduğu, özellikle hijyenin göz ardı edildiği; kirli sular ve yetersiz gıda alımı gibi nedenlerle yoksul ülkelerde salgın hastalıkların daha fazla olduğu bilinmektedir (Alpogo ve Oduncu Alpogo, 2020).

Günümüzde iletişimin ve ulaşım olanaklarının artması ile birlikte küreselleşen dünyada yaşanan salgın gibi kriz durumları tüm dünyayı etkileyecek şekilde zincirleme olarak yayılabilme imkânı bulmuştur (Sarı ve Sarı 2020).

Akarsu, (2022) çalışmasında salgın sebeplerini; alt yapı sorunları, atıkların imha edilmemesi, su kirliliği ve coğrafi etkenler şeklinde açıklamıştır. Bunlarla birlikte diğer afetlerde salgınları tetiklemektedir. Örneğin; deprem felaketinden su kirliliğinin

yaşanması, kıtlık olaylarından dolayı yeterli beslenememesi gibi nedenlerle salgınlar oluşmaktadır.

2.4.2. Salgının sonuçları

Salgın etkileri itibarıyla bireylerin hayatını çok yönlü olarak değiştirmiştir. (Avcu ve Çakar Çelik, 2023) Salgının sonuçları ile ilgili çıkarımları şu şekilde ifade edilebilir;

Bireylerde bu süreç içerisinde özellikle hastalığın ölümcül risk taşıması psikolojik olarak problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Karantina gibi önlemlerin alınması bireylerin yalnızlaşmasına yine çeşitli psikolojik sıkıntılara neden olmuştur. Bireylerde korku, kaygı, endişe gibi duygular ve hasta kişileri yargılama gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar göz önüne alınarak genel ifadeyle psikolojik sıkıntıların ortaya çıkmasında etken olmuştur.

Salgının diğer bir sonucu da insan hayatı üzerindeki kontrol ve hâkimiyet durumunun fazla olması, yani bireyleri katı önlemler almak durumunda bırakmasıdır. Süreçle beraber gelen yasaklar, alınan önlemler örneğin; maske takma zorunluluğu insanların hayatı üzerinde kurulan hâkimiyetin bir delilidir.

Yine pandeminin küresel ve ülke bazında ekonomi anlamında çeşitli sorunların tetikleyicisi olduğu da bilinmektedir. Dönemde meydana gelen üretim aksamaları çalışma hayatındaki ahengi bozmuştur. Karantina ve çeşitli tedbirler ekonomi üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Salgın sürecinin bir diğer sonucu ise turizmin üzerindeki etkisidir. Turizm ve spor faaliyetleri bu dönemde kısıtlanmak durumunda kalmış ve neredeyse durma noktasına gelmiştir. Eğitim alanında uzaktan eğitim yapma kararı alınmış ve eğitsel faaliyetlere ara verilmiştir. Salgın ile birlikte bireylerin temizlik alışkanlıkları büyük oranda değişmiş, el yıkama ve hijyeni daha fazla önem verilmeye başlanmıştır.

Salgın sürecinin olumlu yönde olan sonuçlarından bahsedilecek olursa, bunlar da; bireyin yoğun iş temposundan ve okul hayatından biraz daha uzaklaşarak kendilerine daha fazla vakit ayırabilme imkânı bulmaları olmuştur. Her salgın sonucunda bireyler bir sonraki salgına tecrübe edinmiş olmaktadır. Geçmiş dönemlerde alınan önlemler yeni önlemlere kaynaklık etmektedir. Tecrübeler doğrultusunda bireyler daha kolay yol alabilir. Geçmişte yaşamış önemli İslâm âlimlerinden, İbn-i Sina salgınların öncesinde doğanın çeşitli yollarla mesaj verdiğini belirtmişti. Bunlar; “Leyleklerin yuvasını terk

etmesi, yeraltındaki hayvanların yeryüzüne çıkması” gibi. Aynı zamanda salgınların hava ve mevsimle de ilgili olabileceğini vurgulamıştır (Akarsu, 2022).

2.4.3. Tarih boyunca yaşanan salgınlar

MÖ 430’da Mora Savaşı’nda ortaya çıktığı bilinen eski salgının yanında, salgın hastalıklar insanlık tarihi boyunca birçok medeniyeti etkiledi. Jüstinien Vebası (MS 541-750), Kara Ölüm (1347-1351), Kolera (1817- 1823), Çiçek hastalığı (15. – 17. Yüzyıllar), İspanyol Gribi veya H1N1 (1918-1919), Hong Kong Gribi veya H3N2 (1968-1970), HIV / AIDS (1981 – günümüz), SARS (2002-2003), Domuz Gribi veya H1N1 (2009-2010), Ebola (2014-2016) salgınları en önemlileriydi (Özlü ve Öztaş, 2020. s. 469).

Görüldüğü üzere salgınlar insanlık tarihi var olduğu süreçten günümüze kadar yaşanmış, günümüzde yaşanmakta ve gelecekte de yaşanılacağı tahmin edilmektedir. Tablo 2.2’de bu salgınların sebep ve sonuçları şu şekilde verilmektedir;

Tablo 2.2 Tarih boyunca yaşanan hastalıklar ve sonuçları (Alpago, Alpago Oduncu, 2020,)

Hastalık	Tarih	Nedeni	İlacı	Sosyoekonomik Sonuçları
Çiçek	12. Yüzyıl	Virüs	Aşı	Çocuk Ölümleri
Lepra	13. Yüzyıl	Bakteri	Antibiyotik	Vücutta deformasyon ve dışlanma
Veba	14. Yüzyıl	Bakteri (?)	(?)	Kitlesel ölümler ve sosyoekonomik yaşamın durması
Frengi	15. Yüzyıl	Bakteri	Antibiyotik	Cinsel Hastalık
Dizanteri	16. Yüzyıl	Virüs, Bakteri, Amip	Antibiyotik	Kirli sular ve yoksulluk
Tüberküloz	17. Yüzyıl	Bakteri	Antibiyotik	Hijyen, beslenme eksikliği ve yoksulluk
Kolera	19. Yüzyıl	Bakteri	Antibiyotik	Kirli sular, hijyen beslenme eksikliği ve yoksulluk
HIV/AIDS	20. Yüzyıl	Virüs	Antiretroviral tedavi	Cinsel hastalık
Ebola, Kuş gribi, Deli Dana, KKKA, SARS, MERS	21. Yüzyıl	Virüs	İlaçla tedavi, aşı, mutasyon	Küresel salgın, turizm sektöründe kısa dönemli bölgesel gerileme
COVID 19	2019	Virüs	?	Kitlesel ölümler ve sosyoekonomik yaşamın durması

(Sever, 2019) Yaptığı çalışma doğrultusunda; Salgın hastalıklar 18 yüzyılda savaşların ve yapılan seferlerin doğrultusunda 19 yüzyılda da coğrafi keşifler ve yolculuklar da hızlı şekilde yayılmıştır. 20 yüzyıla geldiğimizde bilimin de gelişmesi ile birlikte bu salgın hastalıkları üreten organizmalara karşı antibiyotikler geliştirilmiştir.

Hastalıklar özellikle temizliğin göz ardı edildiği ve toplumsal kaynaklı sorunların olduğu dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Tarihte büyük etkiler bırakmış çeşitli salgınlar yaşanmıştır bunlara örnek verilecek olursa;

Justinianus veba salgını: döneminde yaşanmış en büyük salgınlardan biridir. Bizans İmparatorluğu'nun neredeyse yarısı yaşamını kaybetmiştir. Özellikle Akdeniz etrafındaki şehirleri etkilemiştir.

Kara veba 1346-1350: Asya'nın güneybatısında ortaya çıkarak 1340'lı yıllarda Avrupa'ya gelmiş ve Avrupa'da büyük etki yaratmıştır.

Büyük Londra vebası: 1665-1666 İngiltere'de yaşanmıştır.

İspanyol gribi 1918-1920: H1N1 virüsünün bir alt virüsüdür ve grip salgınıdır.

HIV / AIDS 1960-... Günümüzde hala tedavisi bulunamayan bir salgındır ve dünyanın en ölümcül hastalığı olarak görülmektedir.

Hong Kong gribi: adından da anlaşıldığı üzere Hong Kong'da ortaya çıkmıştır H3N3 virüsüdür yaklaşık 1 milyon insan bu sebeple hayatını kaybetmiştir.

Domuz gribi 2009-...: Bu virüs ile ilgili farklı düşünceler vardır. Virüsün laboratuvar ortamında üretilmiş olduğu düşünülmektedir yine birçok insanın hayatına mal olmuş bir virüstdür biyolojik bir silah olduğu düşüncesi hâkimdir.

SARS Salgını : Hong Kong' da meydana gelen virüs 37 ülkeye yayılım göstermiş, turizm sektörünü olumsuz etkilemiştir (Tekin, 2021).

Covid-19 Salgını: Covid19 virüsü Dünya sağlık örgütü tarafından 11 Şubat 2020'de Covid-19 adını almıştır. Çin'in Wuhan şehrinde canlı hayvan satılan bir pazardan kaynaklı olarak insandan insana bulaşan bir virüs olarak bilinmektedir. Sars virüsüyle büyük oranda benzerlik gösteren bu virüs bağışıklık sistemi zayıf olan yaş grubundaki insanlar ve kronik rahatsızlığı bulunan insanlarda öldürücü özelliğe sahiptir. Özellikle solunum sistemi yetmezliğine neden olmaktadır. Pandemi olarak adlandırılması da hastalığın insanlar arasında hızlı ve kolay yayılım göstermesi ve tüm dünya ülkelerini tehdit eder duruma gelmesi ile gerçekleşmiştir (Arslan ve Karagül 2020).

Salgınlara tarihsel gelişimine bakıldığında Şekil 1'den hareketle; dünyanın her döneminde görüldüğü bir gerçektir. Sebepleri, sonuçları ve baş etme durumları da birbiri ile benzerdir. Sebepleri oluşan bakteri ve virüsler, sonucu insan hayatının her yönüyle etkilenmesi, sonucu ise tedavi yollarını dikkate alınarak; çeşitli korunma yolları geliştirilmiştir. Örneğin; DSÖ'nün süreçte yöntemleri, ilaçlar ve geliştirilen önlemlerdir.

2.4.4. Salgına karşı alınan önlemler ve baş etme yolları

İnsanlar gerek kendileri gerekse sevdikleri için salgın hastalıkların bulaşı riskini göz önünde bulundurarak çeşitli önlemler almıştır. Geçmişte yaşanan afetlerin

özümünde kullanan çeşitli önlemler ve baş etme yöntemlerinden yola çıkarak, uzman görüşleri ve ilgili kurumların uyarıları önerileri şu şekilde olmuştur:

- Riskli durumlar teşkil eden hayvanlar ile korunmasız temaslarda bulunmamak,
- Hastalık durumlarında, diğer insanlara bulaştırmamak adına mesafenin korunması, temizliğe dikkat edilmesi,
- Kalabalık ortamlara girmemeye zen gösterilmesi, kalabalık ortamda bulunma durumunda ise tıbbı maske kullanılması,
- El temizliğine, hijyene dikkat edilmesi,
- Salgın riski taşıyan bireylerden uzak durulması, temas edilen yerlerin dezenfekte edilmesi (Arslan ve Karagöl, 2020).

Geçmişte alınan ve günümüze etkisi olan önlemlere (Daşpunar, 2020) alışmasında şöyle yer vermiştir:

- Osmanlı dönemin savaş ve fetihler sonucunda yeni alınan bölgelerde salgın hastalıklar kendini göstermiştir. Salgın hastalıklar mücadele anlamında önce II. Mahmut döneminde karantina uygulaması başlatılmış ancak bu uygulama halk tarafında ecnebi yöntemi olarak görüldüğünden uyum konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Sonrasında fetva verilme yoluna gidilmiştir. Burada halkın bilinçlendirilmesinin önemli olduğu sonucuna varılabilir.
- Ardından yine tedbir amaçlı kordon sistemi uygulanmıştır. Dezenfektasyon sistemi gelişmiştir.
- Salgınların çıkmasını engellemek adına yaşanılan alanların temizliği önem kazanmış bu doğrultuda sağlık ve belediyeçilik hizmetleri geliştirilmeye başlanmıştır.

2.5. Salgın ve Eğitim

Doğal ve beşeri nedenler ile çeşitli afetlerin meydana gelindiği bilinmektedir. Her ne sebeple olursa olsun afetler sosyal hayatın çeşitli alanlarında büyük zararlara sebep olur. Bu afetlerden biyolojik afet sınıfına giren salgında bahsedildiği üzere hayatın her alanını etkilemiştir. Bu bağlamda salgının oluşmasını engellemek, üstesinden gelmek ve onunla mücadele etmekte ancak tedbirler ve bilinç ile mümkündür. Bu bilinçte büyük oranda eğitim ile sağlanmaktadır.

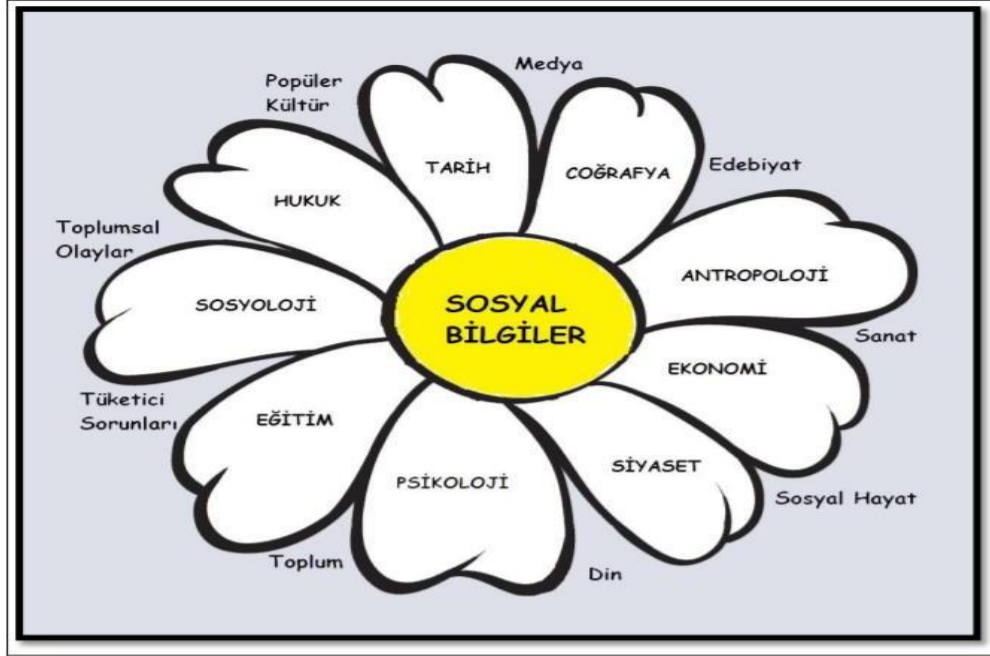
Eğitim her alanda olduğu gibi afetler ile ilgili önlem alma, korunma ve sonuçlarını iyileştirme anlamında, afet ile ilgili hemen her alanda bireyleri bilgilendirme yönüyle en başta gelmektedir. Diğer konularda olduğu gibi afet konusunda da bireylerin bilgili olması ait oldukları topluma güç katmaktadır. Bu kapsamda verilen afet eğitimleri ile birlikte bireyler salgın öncesinde önlem alma, salgın döneminde başvurabilecekleri kaynak ve kurumları öğrenme, salgın sonrasında etkileri ile mücadele etme, iyileşme anlamında daha donanımlı hale gelmektedirler (Mızrak, 2018).

2.6. Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler amacı bakımından; bir toplumun düşünce ve değerlerini aktarma ve birey yetiştirme anlamında etkili bir ders olmuştur. Yeni bir alan olması itibariyle pek çok tanımı yapılmıştır. Ancak her ülkenin, her toplumun kendi değer ve düşünceleri doğrultusunda vatandaş yetiştirme amacıyla geliştirdiği bu disiplinin; ortak bir tanımı oluşması mümkün olmamıştır. Özellikle ilk olarak Amerika'da toplumsal düzeni sağlayabilmek amacıyla ortaya çıkan bu disiplin, Amerika'daki farklı düşüncelere sahip olan eğitimciler; kendi düşünceleri doğrultusunda çeşitli tanımlar yapmıştır. Bazı eğitimcilere göre bireylere iktisat ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerin öğretilmesi gerektiği, bazı eğitimcilere göre insanlar arasındaki etkileşime dayalı olarak bir öğretim yapılması gerektiği, bazılarına göre ise kültürel çeşitlilik ve çoğulculuğa odaklanması gerektiği düşüncesi ile sosyal bilgiler müfredatının düzenlenmesini savunmuştur. Başka bir görüşe baktığımızda da Amerika için önemli olayların, önemli tarihsel kişiliklerin öğretilerek; özgürlük, eşitlik gibi kavramların öğrencilere kazandırılması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca bir başka görüşe göre de öğrencilerin; vatansever ve ülkesine bağlı vatandaşlar olarak yetişmesi, aynı zamanda da sorgulayan, eleştiren vatandaşlar olarak yetişmeleri amacıyla sosyal bilgiler müfredatının oluşturulması gereklidir (Aslan, 2016).

İlköğretim kademesinde bireylerin kazanması gereken gerçek yaşamla ilgili bilgi beceri tutum ve değerlerin büyük bir bölümü Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla sağlanmaktadır (Akdağ, Oğuz, Tatar ve Subaşı, 2014). Sosyal Bilgiler dersi bir disiplin olması yolunda ilk ve kapsamlı çalışmalar Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılmıştır. Zamanla farklı ülkelerinde müfredatlarında yer almıştır. Sosyal bilgiler dersi öğrencileri hayata hazırlama, sosyal yaşamlarında karşılaştıkları sorunları etkili şekilde çözebilme, sorunlara karşı hazırlıklı olup önlem alma becerisi kazandırma gibi yönleriyle önemli bir derstir (Güler, 2018).

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin yaşadıkları durumlar üzerine düşünüp sorgulamalarını ve araştırma yapmalarını ve elde ettikleri veriler ışığında durumları anlamlandırmalarını ister. Yapılandırmacı bir anlayışla oluşturulan Sosyal Bilgiler dersi

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin içeriğini oluşturan birincil ve ikincil kaynaklar (Yılar ve Tomal, 2019)

öğrencileri bir sorun ile karşılaştırarak, bunun çözümüne sorgulayarak; çok yönlü düşünerek, kendi elde ettikleri tecrübelerle ulaşmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Ersoy ve Erdoğan, 2009).

NCSS'nin (1993) Sosyal Bilgiler dersine ilişkin yaptığı açıklamada Sosyal Bilgilerin; sosyal bilimlerin yanı sıra edebiyat, sanat gibi beşeri bilimlerle matematik gibi fen bilimlerinden uygun olan içeriğin seçilerek sistemli ve koordineli bir şekilde öğrenciye verildiği bir ders olarak bahsedilmektedir (Dinç ve Doğan, 2010; akt. Yılar, ve Tomal, 2019).

Sosyal Bilgiler Şekil 2'de de görüldüğü üzere kaynağını neredeyse yaşamın her alanından almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin aslına tüm bu alanlara temas etmesi onun temel amaçlarından kaynaklanmaktadır. Tüm bu kaynaklara ve farklı disiplinlere değinirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise eğitim verilen hedef kitlenin hazırbulunuşluğudur. Sosyal Bilgiler dersi disiplinlerarası anlayışı öğrencilere uygun hale getirerek onların seviyelerine uygun; yaparak yaşayarak öğrenecekleri, etkin katılımlı ve yaşamla bütünleşik şekilde işleyen bir toplu öğretim anlayışının bir ürünüdür.

Sosyal Bilgiler dersi bireyi hem topluma hem de çevreye duyarlı bir vatandaş olarak yetiştirirken; verdiği bilgi, beceri, değer ve tutumlar geçmiş bugün ve gelecek

bağlamında irdelenir. Tarih boyunca durumların nasıl geliştiği, o dönemleri nasıl etkilediği üzerinden bugün nasıl değişime uğradığı ve nasıl olduğu açısından ele alınır. Gelecekte de bu durumların nasıl olabileceği açısından değerlendirilmesini esas alır. Kişiler bu sayede geçmişi anlayacak ve gelecek hakkında çıkarımlarda bulunarak bunu güncel konuları oluşturan, şimdiki zaman bağlamında ilişkilendirecektir (Akdağ, Oğuz, Tatar ve Subaşı 2014).

Geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler dersinin gelişimine bakıldığında; dönemin ihtiyaçlarına ve yetiştirilmek istenen vatandaş tipine uygun olarak çeşitli dönemlerde farklı Sosyal Bilgiler öğretim programları uygulanmıştır (Aydemir, 2010). Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin kronolojik gelişimi Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin kronolojik gelişimi(Yılar ve Tomal, 2019)

Sosyal Bilgiler dersinin Türkiye’deki gelişimi kronolojik olarak incelendiğinde; ilk olarak “Sosyal Bilgiler” adı altında bir ders 1953 yılında yayımlanan öğretmen okulları ve köy enstitüleri programı içerisinde yer almıştır. Toplu öğretim anlayışıyla “tarih”, “coğrafya” ve “yurttaşlık bilgisi” derslerinin birleştirilmesi ile bu ders oluşturulduğu görülmektedir.

1968 yılında en uzun süre uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturulmuştur. 1969 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ise en detaylı program olarak bilinmektedir ve 1973 yılına kadar pilot uygulama halinde kullanılmıştır. 1990 öğretim programı incelendiğinde 1981 yılında alınan bir kararla 3. Sınıftaki Sosyal Bilgiler dersi kaldırılıp “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersleri verilmeye başlanmıştır. Ve ortaokul 1 ve 2. Sınıfta da Sosyal Bilgiler dersi yerine 1985 yılında “Milli Tarih”, “Milli Coğrafya”, “Vatandaşlık Bilgisi” ayrı dersler olarak

verilmiştir. 1998 yılında ise Milli Tarih, Milli Coğrafya dersleri kaldırılarak tekrar, Sosyal Bilgiler adı altında 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulmak üzere yeniden ortaokul programına dahil edilmiştir.

2005 programı incelendiğinde, burada özellikle yapılandırmacı eğitim anlayışı kapsamında geliştirilen; disiplinler arası yaklaşımla, bireylerin bilgiyi etkin şekilde edinerek, kullanması ve üretmesi ön planda olan bir programdır. Bu doğrultuda bireylerin çeşitli beceri ve değerlerle donatılmış, etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmek hedeflenmiştir. Programda uygulamalardan amaçları pek çok şey detaylı olarak öğrenci temelli yaklaşım hakim olduğu ve pragmatizm felsefesinin hakim olduğu bir programdır. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde eğitim sistemindeki değişim ile bilim ve teknolojiye bağlı olarak 2005 programının güncellenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır ancak 2015 programı uygulamaya geçmemiştir.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2015 programının kaynaklık ettiği bir programdır. Burada daha öz şekilde oluşturulmuş bir program görülmektedir. 2005 programındaki detaylar burada daha öz şekilde ele alınmıştır. Değer ve beceri anlamında güncellemeler ile birlikte sayısal olarak azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrenme alanları içinde aynı şekilde niceliksel azalma dikkat çekmektedir. Ancak bu sadece sayı olarak azalma durumudur. Nitekim “Zaman Süreklilik ve Değişim” bir öğrenme alanı iken artık tüm programda yer alan hâkim bir anlayış olmuştur. Özetle daha yoğun bir program hazırlanmıştır (Çiydem ve Kaymakçı, 2021).

2.6.1. Sosyal Bilgilerin temel ilkeleri:

Sosyal Bilgiler ile ilgili yapılan tanımların Sosyal Bilgiler alanının ve dersinin özelliklerini yansıtmaya eğilimi içinde olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler tanımlarında geçen ana ifadeler şu şekilde maddeleştirilebilir;

1. Etkili vatandaş yetiştirme,
2. Kültürleme ,
3. Çocuğa görelilik,
4. Bilgi temeli,
5. Yöntem,
6. Zaman (geçmiş, bugün, gelecek),

7. Alan ve ders boyutu.

Etkili vatandaşlık bağlamında çalışmada yer verilen Türk milli eğitiminin genel amaçları maddeiki de yer alan ifadeler arasında, Türk milletinin bütün fertlerinin;

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek... (Tay, 2013, s.7-11).

Sosyal Bilgiler dersi güncel olan tüm durumları etkili şekilde ele alabilecek bir potansiyele sahiptir. Bahsedildiği üzere çok disiplinli yapısı ve yukarıda şekilde de ifade edilen kaynaklarıyla Sosyal Bilgiler dersi hayatın tam da içinden bir derstir. Hayatın kendisidir. Sağlık konusu insan hayatının önemli bir unsurudur. Günümüzde de olduğu gibi her an yaşamda güncelliğini korumaktadır. Sağlıklı bir yaşam sürmek, toplumun sağlıklı olarak devamı için bu konuda gerekli önlemleri almayı bilmek ve bilgi sahibi olmak elzemdir (Bayram, 2022).

2.6.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Sosyal Bilgiler dersi; farklı disiplinlerden oluşan ve bu disiplinlerden güç alarak değişen dünya ve ülkelerin koşullarına uyum sağlayan; duyarlı, sorumlu ve etkili vatandaşlar yetiştirme programı şeklinde tanımlanabilir (Hanaylı, Öztürk, Baysan ve Akar Vural, 2020).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018) incelendiğinde;

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, hak ve sorumluluklarının bilincinde, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, çevresine duyarlı; bilimsel ahlakı gözetken, toplumsal sorunlarını çözerken temel iletişim becerilerini kullanabilen, insan haklarına duyarlı; millî, manevi ve evrensel değerleri benimseyen, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlı şekilde donatılması hedeflenmektedir (MEB, 2018).

2.6.2.2. SBDÖP’de salgınla ilgili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar

Afet konusu insan hayatını her yönden etkileyen ve hayatı şekillendiren etki alanı en fazla olan durumlardan biridir. Ve bahsedildiği üzere klimatolojik, yer temelli ve biyolojik(insan temelli) olmak üzere çeşitleri mevcuttur. Her biri dolaylı veya doğrudan insan faaliyetlerinden etkilenir ve insan hayatını etkiler. Son dönemlerde bilinçsiz davranışlarında etkisi ile ortaya çıktığı salgın hastalıklar; sebep, sonuç ve alınacak tedbirler açısından çok boyutlu düşünmeyi gerektirmektedir. Sosyal Bilgiler dersi de öğretim programı içeriğiyle bunu sağlayabilecek öğrenme alanları ve kazanımları öğrenciye verebilecek bir tasarımdır. Sosyal Bilgiler öğretim programında bulunan öğrenme alanları şöyledir;

- Birey ve Toplum
- Kültür ve Miras
- İnsanlar Yerler ve Çevreler
- Bilim Teknoloji ve Toplum
- Üretim Dağıtım ve Tüketim
- Etkin Vatandaşlık
- Küresel Bağlantılar

Yedi öğrenme alanının her birinin de içeriğin de açıklama olarak öğrenciye kazandırılmak istenen çeşitli kazanımlar vardır. Bunlardan salgın ile baş etmede yararlanılabileceği ön görülen örnekler; Tablo 2.3, 2.4, 2.5 ve 2.6’da verilmektedir (MEB, 2018);

Tablo 2.3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Salgınla İlişkili Olabilecek Öğrenme Alanları ve Kazanımlar		
Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanım
4. Sınıf	Birey ve Toplum	SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar .
	İnsanlar Yerler ve Çevreler	SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.
	Bilim Teknoloji ve Toplum	SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.
	Üretim Dağıtım ve Tüketim	SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

Tablo 2.4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Salgınla İlişkili Olabilecek Öğrenme Alanları ve Kazanımlar		
Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanım
5. Sınıf	Birey ve Toplum	SB.5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.
	İnsanlar Yerler ve Çevreler	SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
		SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
	Bilim Teknoloji ve Toplum	SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.
		SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular. (Medya okuryazarlığı üzerinde durulur.)
		SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.(Mesafeli alışveriş, güvenli İnternet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.)

Tablo 2.5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Salgınla İlişkili Olabilecek Öğrenme Alanları ve Kazanımlar		
Sınıf	Öğrenme Alanı	Kazanım
Düzei		
6. Sınıf	Birey ve Toplum	SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.
	Üretim Dağıtım ve Tüketim	SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.

Tablo 2.6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı salgınla ilişkili olabilecek öğrenme alanları ve kazanımlar

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Salgınla İlişkili Olabilecek Öğrenme Alanları ve Kazanımlar		
Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanım
7. Sınıf	Birey ve Toplum	SB.7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.
		SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.
	İnsanlar Yerler ve Çevreler	SB.7.3.4. Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.
	Bilim Teknoloji ve Toplum	SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır
	Üretim Dağıtım ve Tüketim	SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.
	Küresel Bağlantılar	SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

2.6.2.3.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı değerleri ve salgın ile baş etme

Değerler, toplumun bir ferdi olan bireyin yaşantısında nelerin önemli olduğu nelerin tercih edilmesi gerektiğini özetle nasıl yaşaması gerektiğinin çerçevesini çizer (Akbaş, O. 2008). Sosyal Bilgiler değerler eğitiminin temel alındığı bir tasarımdır. Dersin nihai hedefleri doğrultusunda; ülkesine ve dünyaya duyarlı, faydalı, etkin iyi insanlar yetiştirmek amacıyla bireyler değerler eğitimi ile desteklenmiş bir programla eğitim alır. 2018 yılı Sosyal Bilgiler dersi kapsamında verilen değerler Tablo 2.7’de yer almaktadır;

Tablo 2.7. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6.Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Kaynak: MEB (2018). TC Milli Eğitim Bakanlığı

Tablo 2.7’de görüldüğü üzere programımızda toplam 18 değer bulunmaktadır. Bu değerler bizim hayattaki salgılar gibi durum ve olaylarda davranış ve tutumlarımıza bir çerçeve çizmektedir (Akbaş, O. 2008).

2.6.2.4.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan beceriler ve salgınla baş etme

Sosyal Bilgiler dersi 2018 öğretim programına göre 27 beceri bulunmaktadır. Bu becerilerin kazandırılmasında bireyin yaşam şartlarına uyum sağlamasında önemli katkı sağlar. Programda yer alan beceriler Tablo 2.8’de verilmiştir;

Tablo 2.8. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan beceriler

1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Kaynak: MEB (2018). TC Milli Eğitim Bakanlığı.

Programda görüldüğü üzere toplamda 27 değer yer almaktadır. Bu değerlere sahip olmamamız çeşitli durularda işimizi kolaylaştırmak için gereklidir. Hayatın hemen her alanına ilişkin kabiliyet kazanmamızı sağlayan bu beceriler, salgın gibi durumlarla baş ederken yarar sağlayan yeteneklerdir.

(MEB, 2018) ,TYÇ (Temel Yeterlilikler Çerçevesi) içinde beceriler;

1. Anadilde iletişim kurma
2. Yabancı dillerde iletişim kurma
3. Matematik, bilim ve teknolojide temel yetkinlikler kazanma
4. Dijital yetkinlikler edinme
5. Öğrenmeyi öğrenme becerisi kazanma
6. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler edinme
7. İnisiyatif alma ve girişimci olma
8. Kültürel farkındalık sahibi olma ve kendini ifade etme

Tablo 2.9. P21 çerçevesine göre 21. Yüzyıl becerilerinin sınıflandırılması

Anahtar Konular ve 21. Yüzyıl Temaları	Öğrenme ve Yenilik Becerileri	Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri	Yaşam ve Kariyer Becerileri
Küresel	Yaratıcılık ve	Bilgi	Esneklik ve
Farkındalık	Yenilik	Okuryazarlığı	Uyarlanabilirlik
Finansal,	Eleştirel	Medya	Girişim ve
Ekonomik,	Düşünme ve	Okuryazarlığı	Özyönetim
İşletme ve	Problem	ICT (Bilgi,	Sosyal ve
Girişimcilik	Çözme	İletişim ve	Kültürlerarası
Okuryazarlığı	İletişim	Teknoloji)	Beceriler
Yurttaşlık	İşbirliği	Okuryazarlığı	Verimlilik ve Hesap
Okuryazarlığı			Verebilirlik
Sağlık			Liderlik ve
Okuryazarlığı			Sorumluluk
Çevre			
Okuryazarlığı			

Kaynak: Arslan, A.(2020). P21 çerçevesine göre 21. Yüzyıl becerilerinin sınıflandırılması. (s. 556)

21 yüzyıl becerileri ile ilgili ilk sınıflandırmalardan biri 2001'de gerçekleştirilen 21 yüzyıl becerileri ortaklığı (Partnership for 21st Century Skills) P21. Bu çerçevedeki becerileri Amerika Birleşik Devletleri öğrencilerin 21 yüzyıl öğrenimleri gereksinimleri olarak; gerek iş yaşamlarında, gerekse vatandaşlık alanında başarıya ulaşmalarında etkisi olacağını düşündükleri; bilgi, beceri, deneyim ve destek sistemlerini tanımlayan P21 çerçevesi oluşturulmuştur. Bu becerilere sahip olan bireylerin günümüz dijital çağında iddia etkili bireyler olacağı ileri sürülmektedir. P21 çerçevesine göre 21. yüzyıl becerileri sınıflandırılması 2007 'de ise P21 Amerika Kolejler ve Üniversiteler Birliği 21 yüzyılda yükseköğretim mezunları sahip olması gereken beceriler, insanın kültürel bilgisi, evrensel olarak bulunduğu tüm bölümü etkilemiştir. Dünya vatandaşlarının; etkili, sorumlu, duyarlı ve gerek problem çözümünde, gerekse yaratıcı düşünmede beceri sahibi olması hedeflenmektedir. Türkiye'de 21 yüzyıl becerileri özelliklerine uygun program hazırlama girişimi 2005 yılında başlayıp, 2017'de hazır hale gelmiştir. MEB tarafından 2018 güncel programı ile Türkiye yeterlilikler çerçevesi ile belirlenmiştir (Arslan, 2020).

2.7. Sosyal Bilgiler ve Salgın İle Baş Etme

Afetlerle mücadele etme kapsamında özellikle vatandaşların bilinçli olması önemlidir. Devletler tarafından alınan çeşitli önlemler bulunmaktadır, ancak bunların anlam kazanması için toplumu oluşturan bireylerin bu anlamda duyarlı olması gerekmektedir. Salgın gibi afetlerin oluşturduğu olumsuz durumlarda tüm toplum birlikte etkilenmektedir ve bunun üstesinden gelmek de dayanışma içerisinde hareket etmekten geçmektedir. Bireyin üyesi olduğu toplumun süreci en az hasarla atlatmasını sağlama bilincinde olmak gerekmektedir. Bu bilinci kazandırmak bireylere gerekli değerleri becerileri kazandırmaktan geçmektedir. Bu gibi durumlarda toplumu oluşturan bireylerin gerek ülkesinde gerekse dünyaya karşı duyarlı olmasını sağlamak; oluşan sıkıntılı durumlardan kurtulabilmek amacıyla kurallara uyan, problemleri çözmeye odaklı çok yönlü düşünen küresel vatandaşlar yetiştirilmesi gerekmektedir (Artantaş ve Gürsoy, 2020).

Afetler ile mücadele kapsamında en çok gündeme gelen konular afet yönetimi ve afet eğitiminin yeterli olamamasıdır. Afet yönetimi ve afet eğitimi içeriği disiplinler arası bir anlayışı içerir (Sever ve Değirmenci, 2019). Bu özelliği de tıpkı insan hayatının her alanını disiplinler arası anlayış ile toplu öğretim çerçevesinde ele alan Sosyal Bilgiler dersine benzemekte ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamın da girmektedir (Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011). Sosyal Bilgiler dersi amacı ve içeriğiyle bireylere geniş bakış açısı, çok yönlü düşünme ve bilimsel düşünme yolları ile karşılaşılan sorunlara çözüm üretmesini sağlamaktır. Tıpkı tüm olaylar gibi salgın da çok yönlü düşünmeyi, geçmiş birikimden yararlanılarak çözüm üretmeyi gerektiren bir durum olarak karşımıza çıkar. Gerek oluşum sebepleri, sonuçları ve çözümleri itibariyle gerekse süreç içerisinde başa çıkma anlamında sosyal bilimlerin konu kapsamına girmektedir. Etkileri bağlamında bakıldığında; sosyolojik, psikolojik, ekonomi, coğrafya, eğitim ve daha pek çok alan salgın olgusundan etkilenir ve çözüm yolunda da yine bu bilimlerle ortak çalışmayı gerektirir. Sosyal bilgiler de tıpkı bu bakış açısıyla ortaya çıkan bir tasarımdır. İlk ve ortaokullarda verilen Sosyal Bilgiler dersi sosyal bilim alanlarının harmanlanarak, öğrencilerin seviyelerine ve ilgilerine uygun olacak şekilde, toplu öğretim anlayışıyla kazandırmaktadır (Kaya ve Bayram, 2021).

Afet eğitimi kapsamında düşünüldüğünde biyolojik bir afet olan salgın ile baş etme konusunda; sebep, sonuç ve geçmiş birikimler ışığında Sosyal Bilgiler dersi içeriğinden

yararlanılabilir. Özellikle süreçte önem kazanan sorumluluk bilinci, kurallara uyma ve dayanışma konularında birçok değer Sosyal Bilgiler dersi kapsamında işlenmektedir. Bunun yanında iletişim kurma, sosyal medyayı doğru ve etkili şekilde kullanma konusunda dersin öğretim programı içeriğinde kazanımlar mevcuttur (Güler, 2018). Yine hastalıklardan korunmak adına baş etme yolları arasında tedbirler almak başta gelmektedir. Bu tedbirlere örnek verecek olursak; temizliğe dikkat etmek, üretilen aşları olmak hasta olunduğu zaman toplumdan izole olmak, özellikle yurt dışı seyahatlerinde gerekli olan aşları yaptırmak biçiminde örnekler sıralanabilir (Sever, 2019). Bu durumda bireylerin sadece bilgi ile değil eylem ve davranışlarında da bu bilinci kazanmış olmasını gerekli kılar. Bu anlayışla özellikle 2005 yılında bireyin edindiği bilgileri kullanması ve öğrendiklerinden hareketle bilgileri yapılandırması amacıyla Sosyal Bilgiler öğretim programı anlayışı yapılandırmacılık esaslı olarak tasarlanmıştır. Öğrenciler bu anlayışla bilgileri yaparak yaşayarak öğrenir ve böylece kalıcı hale gelen davranışlar, yaşantılara daha kolay dönüşür. Decroly sistemi anlayışı bu anlamda Sosyal Bilgiler dersini destekler. Decroly sistemi pek çok noktada Sosyal bilgiler ile örtüşmektedir. Decroly sistemine göre; bireylerin bilgiyi çok disiplinli anlayışa bütünleşik olarak öğrenmesi ve bunu yaparken de bireyin doğasının ihmal edilmemesinin gerekliliğini vurgulamaktadır (Kaya ve Bayram, 2021). Pozitif bilimlerin insan doğası söz konusu olduğunda yetersiz kalmasına vurgu yapılarak Sağlık Bakanlığı tarafından Sosyal Bilimler kurulu oluşturmuştur. Sosyal Bilgiler, kendisi sosyal bilimler kurulu konumunda ki bir derstir ve disiplinler arası anlayışı ile bu konuda oldukça etkilidir. Bu anlayış ile Sosyal Bilgiler dersi bireyin salgın gibi afetlerle baş ederken geniş bakış açısıyla; duyarlı, çözüm odaklı ve tedbirlere uyma, önlem alma konusunda uyumlu olması bilincini kazandırmaktadır.

2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim Programı “Elektronik Yüzyıl” konusunda; salgın, bulaşıcı hastalıklar, ilaç ve mücadele yöntemleri yer almaktadır (Dere ve Alkaya, 2017).

2.7.1. Salgın ile baş etmede değer eğitimi

Değerler kaynağını geçmişten alır ve birey olmayı, benlik oluşturmayı sağlar. Bunula birlikte sosyal hayatta karşılaşılan sorunları çözerken güç kaynağı olmaya yarar (Öztürk ve Kafadar, 2018).

“Schwartz, Melech, Lehmann, Burgess, Haris & Owens (2001), kültürlerarası bir örneklem üzerinde yaptıkları araştırmalarında değerleri, önem düzeyleri değişebilen,

insanların yaşamında rehberlik eden prensipler, arzu edilir ve durumlar üzeri amaçlar” olarak tanımlamaktadır (Akt. Balcı ve Yelken, 2010, s. 82).

Günümüzde yaşanan salgın sorunu ile mücadele ederken, bireylerin duyarlı ve sorumlu davranması gereken konular olmuştur. Gerek kurallara uyma gerekse sevdiklerine bulaşma riski bağlamında bireyler oldukça hassas bir dönem yaşamıştır. Karantina süreçlerinde bireyler birbirinden uzak olsalar bile birbirinden güç almaya çalışmıştır. Dayanışma bilinci, saygı bu dönemde ön planda olan değerler olmuştur (Gürel, Er, 2020).

2.7.2. Salgının ile baş etmede Sosyal Bilgiler eğitim anlayışıyla sosyalleşmeyi sağlama

Covid-19 virüsünün tüm dünya üzerinde hem virüs hem de korku anlamında büyük bir hızla yayıldı. Sosyal medyada ve haberlerde görüldüğü üzere virüsün korkunç etkileri insanları psikolojik anlamda da etkisi altına aldı. Dünya Sağlık Örgütü’nün bu durumu küresel salgın ilan etmesiyle ülkeler çeşitli önlemler aldılar. Bu önlemlerden etkisi en yüksek olan fiziki mesafe önlemi ile salgının bireyler arasında bulaşı tehlikesinin önüne geçilmek amaçlanmıştır. Bu kısa vadede yayılımı azaltmada etkili ve gerekli bir önlemdi. Ancak zaman içinde görüldü ki bireyler birbirinden kopmaya başladı, istese de iletişim kurmada sıkıntılar çekti. Karantina süreci ile bireyler bu önlem dâhilinde birbirlerinden gerek bedenene gerekse duygusal olarak ayrı kalmışlardır. Özellikle bireyler sevdiklerine bu hastalığı bulaştırma korkusu ile onlardan uzaklaşmak durumunda kalmıştır ve bu da bireyi yalnızlığa sürüklemiştir. Sosyalleşmenin azaldığı bu dönemde yalnızlık ve asosyallik gibi durumlar ortaya çıkmıştır (Avcu, Çakar Çelik, 2023).

Sosyal bir kurum olan eğitimin amaçlarına bakıldığında; bireyi yalnızca bilgi ile donatmak değil, aynı zamanda ait olduğu toplumu yüceltmek ve sosyal anlamda gelişip sosyalleşmesini sağlamaktır (Şanlı, 2007). Sosyal Bilgiler dersinin hedefi de bireyin vatanını ve milletini seven, yaşadığı dünyaya duyarlı; hak ve sorumluluklarının bilincinde, faydalı ve mutlu olarak yetişmesini sağlamaktır. Sosyal Bilgiler dersinin konusu hayatın birçok alanını kapsar ve öğrencinin sosyalleşmesine önemli katkıda bulunur (Kaya ve Öner, 2017).

Ülkeler eğitim yoluyla bireylerin; ait oldukları topluma ve ülkesine faydalı olacak şekilde, bilinçli olarak yetiştirmek istemektedir. Bunu da dil öğretimi, matematik öğretimi ve bireyi sosyal anlamda güçlendirecek; vatandaşlık tarih ve coğrafya bilinci içeren

dersler ile sağlanmaya çalışır. Bazı ülkelerde öğrencilerin hayata uyum sağlaması ve sosyalleşmesi gibi becerilerin kazandırılmasında, toplu öğretim anlayışının hâkim olduğu Sosyal Bilgiler dersi etkili olmaktadır. Toplu öğretim anlayışı ile bireylere birçok disiplinin; yaş ve seviyeye göre bütünleştirilmesi yoluyla, yaşam ve ait olduğu toplumla ilgili bilgiler verilmektedir. Topluma uyum sağlaması çocukların hazır bulunuşluğu açısından kolaylaştırılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi kapsam ve içeriği ile kazandırmak istediği beceriler doğrultusunda; aslında hayatın içinden ve hayatın kendisi olan bir disiplindir. İnsan hayatı ile doğrudan ilişkili olan Sosyal Bilimlerin bütünleşmesinden doğmuş bir tasarımdır. Bireyin bir topluma ait olması ve o topluma uygun hareket etmesi ile toplumsallaşmasını (sosyalleşmesini) sağlayan yine Sosyal Bilgiler dersidir (Kaya ve Öner, 2017).

2.7.3. Disiplinlerarası anlayış içerisinde salgın ile baş etme yolları

Tarih Disiplini: Sosyal Bilgiler dersinde tarih disiplini ile öğrencilere geçmişten günümüze salgınların varlığı anlatılıp, durumun geçmişte de yaşandığı ve bittiği düşüncesi kazandırılır. Ve olumlu düşünceleri geçmişten ders çıkarmaları bu doğrultuda hazırlıklı ve davranışlarını şekillendirmeleri sağlanır. Aynı zamanda geçmiş tecrübeler ile başa çıkma adına tedbirler alınır (Parıldar ve Dikici, 2020).

Salgın hastalıklar geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmüş ve hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Meydana geldiklerinde toplu ölümlere sebep olmuşlardır. Bu durumu önlenbilmesi bulaşık riskini azaltmak için karantina yani hastaların izole edilmesi şeklinde önlem alınmıştır. İzolasyon aslında geçmişten edindiğimiz tecrübeler ışığında başvurduğumuz bir korunma yöntemidir. Bu yöntem veba salgını ile birlikte etkili olduğu anlaşılan bir yöntemdir günümüzde 21 yüzyılda ise hala bu birikimden yararlanılarak kullanılan yöntemin yanı sıra çeşitli ilaçlar ve aşılar bulunmuştur (Alpogo ve Oduncu Alpogo, 2020).

Coğrafya Disiplini: Yine afet ve coğrafya kavramlarının ortak noktası her ikisinin de alanı yeryüzüdür. Coğrafya disiplini ile yaşanan salgınların coğrafi etkileri ve coğrafyanın salgın üzerine etkileri öğretilir. Salgınların yoğun yaşandığı coğrafyalardan ve nedenlerinden bahsedilir. Ve çevre eğitimi kapsamında ele alınabilir. İklim değişikliği yine konu ile bağlantılı olarak ele alınabilir (Sever, Değirmenci, 2019; Alpogo ve Oduncu Alpogo, 2020; Alkaya ve Dere, 2017).

Sosyoloji Disiplini: Toplumun salgın sürecindeki dayanışma ve bireylerin çeşitli rolleri üzerinde durulur. Sosyoloji de insanların toplumsal davranışlarını ele alır (Şanlı,2007).

Sosyal Psikoloji Disiplini: Toplumsal anlamda salgından nasıl etkilendiğimiz, iç dünyamızda salgının yarattığı etki ile ilgili ve rahatlama yöntemleri ile baş etme yöntemleri ele alınabilir (Psikoloji bilimi ile ilişkili olarak) (Bilge ve Bilge, 2020).

Ekonomi Disiplini: Salgınların ekonomik etkileri anlatılır. Ayrıca ülkelerin sosyo-ekonomik durumları ile salgın riskleri ilişkili olarak ele alınır. Örneğin; (Dölek, 2021) çalışmasında bahsettiği gibi; “zengin olan birey yatağında ev yapmadığından sel felaketini yaşamaz, gecekonduda yaşamadığından depremde evi yıkılmaz.” Aslında bu tür felaketlere direnç ekonominin güçlü olmasıyla çok ilgilidir. Salgın döneminde kullanılan ilaçlar, tıbbi malzemeler ve teknolojiler ekonominin bu alanda ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiş oldu.

2.7.4. Sosyal Bilgiler dersinde çevre eğitimi kapsamında salgınla baş etme

Çevre eğitimi öğrencilere; yaşadıkları Dünya üzerinde gerçekleşen sorunlara duyarlı olabilmeleri ve sorunlara çözüm önerileri getirebilmeleri amacıyla verilmektedir. Afet eğitimi özellikle son dönemlerde artan salgın ve küresel çevre sorunları ile birlikte önemli bir boyut kazanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi; bireyin yaşadığı ülkeyi ve dünyayı tanıyıp bilgi sahibi olmasını sağlar. Ülke özelliklerini bilerek sevmesine ve sorumluluk almasına yardımcı olur. Çevre bilincini kazandırma da etkili bir derstir. İnsanların coğrafi çevrelerinden etkilenip çevreyi etkilediği bilinci ile çevreyi koruma anlamından bilinç kazandırılır. (Sözer, 1998).

2.7.5. Salgın ile baş etmede Sosyal Bilgiler dersi içeriği bağlamında; teknoloji ve medyadan yararlanma

Salgın sürecinde bireyler mücadele etme adına hem bilgi alma hem de vakit geçirme ve sosyalleşme amacıyla teknolojiden ve medyadan yararlanmıştır. Medya bireylerin bilgi alacağı birincil kaynaklar konumuna gelmiştir. Özellikle salgın döneminde öğrenciler kitle iletişim ve medya araç gereçlerini günlük yaşamda aktif şekilde kullanmaya başlamıştır. Bu kaynakları etkili ve doğru kullanmayı bilmek önem kazanmıştır (Deveci, Çengelci, 2008).

Teknolojik gelişmelerle birlikte dijital çağa giriş yapılmıştır. Bilgisayar, internet ve cep telefonu gibi kitle iletişim araçları sosyal hayata yön veren araçlar haline gelmiştir. Oluşan durum bu araç gereçlerin bilinçli olarak kullanılması bağlamında bireylerin hak ve sorumluluklarını bilerek bu ortamları etkin kullanabilmelerini gerektirmektedir (Turan ve Karasu Avcı 2018).

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında medya okuryazarlığı bireyleri hem bilgilendirme hem eğlendirme amacındadır. Medya; bireylerin yöneltici, yanıltıcı ve yanlış bilgiler konusunda çeşitli içerikler ile karşılaşabileceği bir ortamdır. Bu durum bireylerin medya okuryazarlığı becerisini kazanmasının gerekli kılmaktadır. Bu sayede birey bilgi edinme hakkının gasp edilmesinin önüne geçmektedir. Elbette bu da vatandaşlık eğitimi kapsamında ele alınmaktadır. Tüm bunlar ışığında sonuç olarak medya okuryazarlığı disiplinler arası bir anlayış ile beceri olarak bireylere kazandırılmalıdır. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersinin yeri önemlidir. Beceri olarak programda yer alan “Medya Okuryazarlığı” aynı zamanda birçok öğrenme alanı ile de doğrudan ilişkilidir. Bu konuda, “Bilim Teknoloji ve Toplum”, “Küresel Bağlantılar”, “Üretim Dağıtım ve Tüketim”, “Birey ve Toplum” öğrenme alanları örnek olarak verilebilir (Altun, 2012).

2.7.6. Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi bağlamında küresel vatandaşlık bilinci

Teknolojinin gelişmesi ve ulaşım imkânlarının da artmasıyla dünyanın her bölgesi birbirine çok yakın ve birbirini etkileyen bir duruma gelmiştir. Öyle ki; yaşanan, salgın felaketinin bir ülkenin pazar alanından çıkıp kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almış olması bunun bir kanıtı olmuştur.

Bireylerin vatani için duyduğu bilinç ve sorumluluğu aynı zamanda canlıların ortak yaşam alanı olan tüm dünya içinde hissetmesi gerekmektedir. Özellikle dünya toplumları ve devletleri arasındaki çeşitli anlaşmalar ve ilişkiler arttıkça bireyler küresel vatandaş haline gelmiştir. Bununla birlikte günümüzde yaşanan salgın afeti gibi tüm dünyayı etkileyen tüm insanların yaşam ve istikbalini tehdit eden küresel sorunlar, bu durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tüm dünyayı tehdit eden küresel sorunlar beraberinde, birlikte mücadele etmenin gerekliliğini göstermiş ve küresel bağlamda; örgütler, sivil toplum kuruluşları, oluşturulmuş ve bireylere birlikte hareket etme sorumlulukları yüklenmiştir (Atasoy ve Türk, 2018).

Bu konuda özellikle bireylerin küçük yaşlarda bilinçlendirilmesi önemlidir. Bu nedenle de eğitim içeriklerinde bu konulara yer verilmesi gerekmektedir. Eğitim programları incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi bu konuda etkili olan derslerden biridir (Sözer, 1998). Sosyal Bilgiler dersi amaç ve içeriği incelendiğinde; ülkesine ve dünya sorunlarına duyarlı, disiplinler arası anlayış ile bilimsel yollarla sorunları çözebilen, hak ve sorumluluklarının bilincinde bireyler yetişmesini sağlamaktadır (Atasoy ve Türk, 2018).

2.8. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde Salgın, afet eğitimi ve Sosyal Bilgiler ve salgın ile baş etme ilişkisi kavramları bağlamında literatürde yer alan yerli ve yabancı kaynaklara; kronolojik olarak, uzak tarihten yakın tarihe doğru yer verilmiştir.

Kırıkkaya, Ünver ve Çakın (2011), yapmış olduğu; “İlköğretim Fen ve Teknoloji Programında Yer Alan Afet Eğitimi Konularına İlişkin Öğretmen Görüşleri” başlıklı çalışmada; ilköğretim Fen ve Teknoloji programında yer alan afet eğitimi alma konusunda, etkinliklerin açıklamaların önemi ve içeriğine ilişkin görüşlerini almak istemiştir. Aynı zamanda karşılaştıkları zorlukların nedenleri ve afet eğitiminin nasıl olması gerektiğini araştırmak amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmanın katılımcıları Kocaeli’ndeki tüm bölümlerden rastgele seçilen 80 Fen ve Teknoloji öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından oluşturulan likert tipi bir ölçek kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda afet eğitiminde karşılaşılan sıkıntılar ve afet eğitiminin daha çok yaygınlaşması ve sürekliliğine yönelik çözümler elde edilmiştir. Erkek öğretmenlere göre kadın öğretmenlerin kazanımlara yaşanan olaylarda kadın ve çocukların daha fazla zarar görmesi bağlamında cinsiyete bağlı olarak daha duyarlı olduğu ve önemli bulduğu saptanmıştır. Tüm Fen ve Teknoloji dersi programında yer alan konu ve kazanımların tüm öğretmenlerce önemli olduğu ancak, kıdem olarak beş yılın üzerindeki öğretmenlerin uygulama açısından daha başarılı olduğu söylenebilir. Konu ile ilgili öğretmenlerin karşılaştığı zorluklar açısından; afet eğitimine ilişkin yeterince etkinliğin kitapta bulunmaması, uygulanan sınavların afet eğitimi ile ilgili ders işlemelerinin engel teşkil etmesi, afet eğitimine yönelik materyallerin sınırlı olması ve afet ile ilgili konuların dönemin sonuna doğru denk gelmesinden konuların yetişmediği, afet eğitimi alanında ders kitabı içeriğinin yetersiz olduğu saptanmıştır. Bazı öğretmenlerin de bu konuda

pedagojik altyapısının iyi olmadığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda afet eğitime yönelik etkinliklerin bulunduğu kitapların yazılmasına ihtiyaç olduğu, afet eğitiminin çeşitli kurumlarca verilmesi afet eğitiminin Milli Eğitim programında ayrı bir ders olması gibi görüşler sunulmuştur. Bazı öğretmenler ise programdaki haliyle yeterli olduğu düşüncesini desteklemiştir. Afet eğitiminin sınıf dışı ortamlarda yapılması konusundaki düşünceye katılan öğretmenlerde olmuştur.

İstek (2017), yaptığı çalışmada salgını sosyolojik açıdan ele almış ve özellikle Avrupa tarihinin; kültürel, siyasi, ekonomik, pek çok alanda etkilendiği pek çok can kaybının yaşandığı veba salgınını ele almıştır. Avrupa'da özellikle Viyana dolaylarında nasıl bir kıyımaya sebep olduğunu ele alarak açıklamaya çalışmıştır. Özellikle birincil kaynakların veri olarak kullanıldığı çalışmada, salgınların pek çok olumsuz yönü olduğunu, birçok yönden insan hayatına etkilediği, hatta bir çağın “Karanlık Çağ” olarak adlandırılmasında etkili olduğunu vurgulamıştır. Çalışma din faktörü üzerinden ele alınırken hastalıkların çıkış sebeplerinin alınan önlemlerin baş etme sürecinde aranan çözümleri kilise ve din adamlarının süreçteki rolleri üzerinden anlatmaya çalışmıştır.

Gürel ve Er (2020), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Küresel Salgınlar Karşısında Güç Aldığımız Değerler: Covid-19 Örneği”, değerler anlamında ele alınmış bir çalışmadır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre salgınla baş etme sürecinde hangi değerler ön plana çıkmaktadır, bunu saptamak amacıyla yapılan çalışma nitel araştırma yöntemi ile yapılmış ve veriler Google forms üzerinden oluşturulan 3 soruluk bir açık uçlu görüşme formuyla toplanmıştır. Elde edilen veriler ışığında, bireylerin en çok güç aldığı değerler incelendiğinde; “milli birlik ve beraberlik duygusu, sorumluluk, sosyal medyayı nitelikli kullanma, iletişim kurma bağlamında medyayı kullanma, medya ve iletişim araçlarını kullanırken doğru bilgiye ulaşmaya dikkat etme, aynı zamanda sosyal medyayı kullanırken bilgileri yama ve toplumun yararını gözetken paylaşımlarda bulunma” gibi değerler vurgulanmıştır. Aynı zamanda öğretmen adayları bireylerin salgın döneminde, “empati, yardımlaşma, saygı ve duyarlılık” gibi değerlere de önem vermesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Kaplan, Sevinç ve İşbilen (2020), “Doğal Afetleri Anlamlandırma ve Başa Çıkma: COVID-19 Salgını Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmada Türkiye bağlamında pandemi sürecinde, özellikle gündemi meşgul eden üç başlık üzerinden inceleme yapmak istemiştir. Bunlar Covid-19 salgına yönelik algılama ve anlamlandırma biçimleri, salgını

kontrol etmeye yönelik tedbirleri ve bu tedbirleri yönelik tutumlar son olarak ise enfekte olma riski ile başa çıkma stratejileri başlıkları şeklindedir. Çalışma betimsel bir çalışmadır ve üç başlığı da din ve dindarlık açısından değerlendirmektedir. Çalışmanın amacı; Türk halkının korona virüsü nasıl algıladıkları, anlamlandırdıkları ve baş etme sürecinde hangi stratejileri tercih ettiklerini incelemektir. Araştırmanın verileri Google forms üzerinden oluşturulan 47 soruluk 7 farklı bölümden oluşan bir anketle toplanmıştır. Veriler likert türünden maddelerden oluşmuş ve katılımcılar 1 ile 5 arasında değerler vererek fikirlerini çalışmaya yansıtmışlardır. Online şekilde toplanan veriler SPSS paket formatında aktararak analizlere tabi tutulmuştur. Bulgulardan hareketle % 30 oranda koronavirüs salgınının bireyler açısından siyasi ve ekonomik bir arka planı olduğu, %29 oranında salgının ilahi bir imtihan olduğu, %22'si ise doğal bir salgın olduğu kanaatinde sonuçlar çıkmıştır. Bireylerin başa çıkma yolları ise evde kalma, hijyen, sosyal ve mesafe gibi önlemler ile sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine bir diğer başa çıkma stratejisi olarak da dua ibadet gibi uygulamalar üzerinden sağlanmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamı %88 oranında baş etme sürecinde manevi bir desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

Tarkar (2020), “Impact Of Covid-19 Pandemic On Education System” Başlıklı çalışmada; tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgının günlük hayatta neden olduğu aksamalar üzerinde durarak, alınan önlemleri ve özellikle sosyal mesafeyi korumak için Hindistan hükümetinin ülkede aldığı önlemleri ele almıştır. Pandemi sürecinde; tüm okullar, kolejler ve üniversitelerin kapalı olduğu üzerinde durularak eğitim sisteminin durumu yansıtılmıştır. Bununla birlikte dönemde uygulanan politikalar ele alınmıştır ve bunun sonucunda karşılaşılan sorunlardan bahsedilmiştir. Öğretimde çevrimiçi ortama geçildiği ele alınmıştır. Öğrenci, öğretmen ve velilerin karşılaştığı sorunlardan bahsedilerek pandemi sürecinin eğitim sistemindeki çeşitli sonuçları ele alınmıştır. Çalışmanın sonuçları içerisinde okulların kapatılmasının eğitimi kesintiye uğrattığından bahsedilmektedir. Geleneksel eğitimden çevrimiçi eğitime geçilmiştir. Öğrencilere öğrenme fırsatı sağlarken öte yandan öğretim yöntemleri ve yeni konular eklemiştir. Özellikle eğitim konusunda öğrencilerin öğrenme kayıtları gibi durumların çözülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Öğrencilerin bir iç denetim kazanması gerekmektedir. Süreçte meydana gelen uzun süreli işsizliği uzaması, iş gücünün tekrar desteklenmesi ile ilgili politikaların geliştirilmesi gerektiği de çalışmada vurgulanmaktadır.

Demirhan (2021), “Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Eğitim Yönetimine İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı çalışmada, Sosyal Bilgiler dersindeki afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Özellikle deprem konusu ele alınmıştır. Deprem konusu işlenirken kullanılan yöntem teknikler ve araç gereçler belirlenmiştir ve afetlerle ilgili Sosyal Bilgiler kitabının etkinliği konusunda bilgiler edinilmiştir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemidir. Veriler ise betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın örneklemini Elazığ ilinde 3 okulda bulunan 12 katılımcı öğretmenliği gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin, anlatım yöntemini çok kullandığı, materyal açısından da akıllı tahtayı kullandıkları saptanmıştır. Öğretmenlere göre afetler konusunda ders kitabının içeriği yeterli görülmemiştir. Yine ders saatinin artırılması ve uygulamalı eğitimin gerekli olduğu öğretmenler de belirtilmiştir.

Erşan, Cengiz, Çiller ve Şakiroğlu (2021), “Salgını Aldığımız Önlemler Mi Yavaşlattı: Salgına Önlem Alma Miktarı ile Önlemlerin Algılanan Faydalılığı ve Zorluğu, Sorumluluk Algısı ve Baş Etme Yolları Arasındaki İlişki” Başlıklı çalışmanın amacı; salgına karşı önlem alma davranışının, bireyler açısından alınan önlemlerin algılanmasının yararı ve önlemlerin zorluğunun, sorumluluk ve baş etme yolları ile ilişkisinin araştırılmasıdır. Bu doğrultuda çalışmada salgın döneminde kurallara uyumun üzerinde etkili olan durumları incelemiştir. Bu çalışma kapsamında; bireylerin sorumluluk algılarının, tedbir alma tutumunu da etkileyeceği düşünülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu 299 kişiden (207 kadın, 92 erkek) oluşmaktadır. Araştırma verileri toplam altı form ile internet aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda ise; bireyler önlem alma davranışı ile ilgili “ ailem için önlem alıyorum” ardından diğer sebep olarak “kendim için önlem alıyorum” maddesini seçmişlerdir. Davranış değiştirme eğilimi ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar olduğu, kadınlarda bu durumun daha yüksek olduğu saptanmıştır. İyimser ve anlaşılır olan tedbirlere uyum noktasında bireylerin daha yatkın oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Arıkan (2022), “Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin EBA Canlı Ders Uygulamasına İlişkin Görüşleri” başlıklı çalışmasının amacı; uzaktan eğitim döneminde yoğun olarak kullanılan, EBA uygulamasına ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak, canlı ders uygulamasını değerlendirmektir. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi bağlamında sürecin öğretmenler tarafından nasıl yürütüldüğü;

Sosyal Bilgiler dersine etkisi, sürecin planlamasında öğretmenler açısından yaşanan değişikliklerin olup olmadığı ile ilgili öğretmen görüşleri doğrultusunda saptamalar yapılmak istenmiştir. Araştırmada temel yorumlayıcı nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu ise Nevşehir'de görev yapan 17 Sosyal Bilgiler öğretmeni olmuştur. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre; EBA canlı ders uygulaması dersin amacına ulaşmasında konuların ve kavramların öğretiminde, soyut kavramların öğretiminde etkili olamama öğrenci ve öğretmenlerin motivasyon düşüklüğü, aile ve öğrencilerin bilinçsizliği nedenleri ile yetersiz kalmıştır. Ayrıca süreçte uzaktan eğitimin öğrenci ve öğretmenler açısından sosyalleşmeyi olumsuz yönde etkilediği ve Sosyal Bilgiler dersinde amacına ters düştüğü ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan olumlu olanları ise sürecin bir şekilde devam edebiliyor olması, zaman ve mekâna bağlı kalınmadan eğitimi sürdürülebilmesi, konularda daha hızlı ilerlenmesi, ailenin de süreçte etkin katılım sağlayabilmesi gibi konulardır.

Karaman (2022), “Sosyal Bilgiler Eğitimi Çerçevesinde Sağlık Okuryazarlığı: Öğretmen Görüşleri ve Öğrencilerin Sağlık Okuryazarlık Durumları” başlıklı çalışmada, amacı ortaokul öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı durumları ve sağlık okuryazarlığı üzerinde etkili olan değişkenleri saptamaktır. Yine diğer bir amaç ise sağlık okuryazarlığı konusunda sosyal bilgiler öğretmenlerin ve öğrencilerinin görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Betimsel bir araştırma olan çalışma hem nitel hem nicel araştırma modelini birlikte kullanıldığı karma yöntemle gerçekleştirilmiştir. Desen olarak yakın sahan paralel desen kullanılmıştır. Veriler Ankara ili içerisinde bulunan sosyoekonomik düzeyleri açısından farklılıklar gösteren yerleşim yerlerinde, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle belirlenen ortaokullardan elde edilmiştir. Çalışma grubu 890 öğrenci ve 15 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır araştırmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından; “sağlık okuryazarlığı eğilim ölçeği, sağlık okuryazarlık yeterliliği senaryo ölçeği”, öğretmen ve öğrencilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve kişisel formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın nitel araştırma kısmında SPSS 26.0 nitel kısmında ise MAXQDA 2020 paket programları kullanılmıştır. Görüşme ile elde edilen veriler ise içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda nicel verilere göre öğrencilerin sağlık okuryazarlığı genel olarak yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Öğrencilerle görüşmeler sonucunda elde edilen bulguları incelendiğinde sağlık okuryazarlığı ile ilgili farkındalıklarının olduğu ve nicel bulguları

desteklediği saptanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden edinilen bulgulara göre ise Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sağlık okuryazarlığı bağlamında önemli bir kavram olduğu ancak Sosyal Bilgiler programı içerisinde yetersiz kaldığı ve sosyal bilgiler dersinin sağlıklı vatandaşlar yetiştirmesi gerekliliğinden dolayı Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alması önemli görülmektedir.

The Journal of Social Studies Research içerisinde yer alan; Post-pandemic social studies: how Covid-19 has changed how we teach, W. Journell (2022) başlıklı, O'Connor, (2022) tarafından kitap incelemesi şeklinde yapılan bir çalışma literatürde yer almaktadır. Çalışma pandemi sonrası; Sosyal Bilgiler öğretme şeklimizi nasıl değiştirdiği konusunu ele almaktadır. Toplum içerisinde oldukça fazla kutuplaşmanın ve tartışmanın var olduğundan bahsedilmektedir. Bununla birlikte, yanlış bilginin kolayca yayıldığı üzerinde durulmaktadır. Kutuplaşmanın; ırksal sorunların insan grupları arasında gerilime neden olduğundan bahsetmektedir. Dünya üzerinde bulunan bu sorunların yanı sıra Covid-19 salgının ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Salgın ile birlikte, öğrenci ve öğretmenlerin yeni öğrenme durumları ve avantajlarının oluştuğundan bahsetmiştir. Bu gerekçe ile Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin konfor alanlarının dışına çıkarak; öğrencilere öğretme biçimlerinin değiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin güncel konuları ele alma konusunda etkili olduğunu vurgulamıştır. Yapılan çalışmada Journell ve diğerleri sosyal bilgiler eğitimcilerinin bugünün konularını ele alma konusunda ve gelecekle ilgili bakış açıları geliştirmelerinde yardım edecek yollar sunmaktadır.

Çalışmanın içeriğine bakıldığında; Sosyal Bilgiler müfredatını ve öğretimini inceleyerek, nasıl bir yol izlenileceğine dair öğrenci ve öğretmenlere bilgi verme amaçlanmaktadır. Bu amaçla müfredatta incelenmiştir. Çalışma toplam 17 bölümden oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler eğitimi ile ilgili farklı alanlarda uzmanlık sahibi kişiler tarafından kaleme alınmıştır. Farklı disiplinler bağlamında konuyu ele alan çalışmada ayrıca; ders planları, öğrencileri etkin hale getirecek tartışma konuları, sorular ve eğitimcilere yönelik harekete geçirici dönükler yer almaktadır.

Varol (2022), “Covid-19 Salgını Sırasında Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulamalarının İncelenmesi” adlı çalışmasında, salgın döneminde kesintiye uğrayan eğitim hayatında Sosyal Bilgiler öğretim programı uygulanırken karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin; fikir üretme bağlamında çıkarımda bulunabilmek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin programı uygularken nasıl

plan yaptıklarını ve uygulayabilme derecelerini anlayabilmek için öğretmen görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın katılımcı grubu İzmir ilinde görev yapan 171 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma betimsel nitelikli tarama modeli yürütülerek çalışılmıştır. Verilerin toplanmasında çevrimiçi anketler kullanılmış analizinde betimsel analiz teknikleri kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda öğretmenlerin yarısından fazlası programın uygulanabilir olduğunu vurgulamış ve programdan yararlanabilmiştir. Programla ilgili olumlu düşüncelerine bakıldığında içeriğin güncel ve yaşamı yansıtıyor olmasıdır. Programın olumsuz yanlarına bakıldığında ise içeriğin fazlaca bilgi içermesi, ders saatinin az olması ve süreçte çevrimiçi uygulamalarla uygulanabilir etkinlikler içermemesi olarak söylenebilir. Çalışmanın önerileri dikkate alındığında öğretmen ve öğrencilerin teknoloji okuryazarlığı anlamında geliştirilmesi ve uzaktan eğitimin daha güvenilir ve etik hale gelmesi için uzmanlarca geliştirilip iyileştirilmesi vurgulanmaktadır.

Yıldırım (2022), “Salgın Döneminde Acil Uzaktan Eğitim Kapsamında İşlenen Sosyal Bilgiler Dersinde Yönelik Öğretmen Görüşlerini Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada yaşanan salgın döneminde uygulanan acil uzaktan eğitim sürecinin Sosyal Bilgiler öğretmenleri açısından değerlendirilmesi amacıyla görüşlerinin alındığı bir araştırmadır. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemi olgu bilim deseni uygulanmıştır. Katılımcı olarak 15 Sosyal Bilgiler öğretmeni yer almaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yazılı form aracılığı ile toplanmıştır. Eğitim süreci ile ilgili olumlu ve verimli olduğu ile ilgili veriler elde edilmiş. Verimli olma durumunun da eğitime ara verilmemesi, zaman ve mekân dışında da eğitimin işlenebilir olması olumlu olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin en fazla; soru cevap tekniğinden yararlandığı, EBA materyallerini kullandığı, sosyal medya ve medya araçlarını etkin olarak kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Avcu ve Çakar Çelik (2023), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Pandemi Kavramına Yönelik Metaforik Algıları” başlıklı çalışmada, salgın hastalıkların tarihte daima var olduğu ve var olmaya devam edeceği düşüncesinden hareketle; günümüzde tüm insanların hayatını her yönüyle etkileyip herkes tarafından bilinir hale gelen salgın olgusunun, geleceğin öğretmenleri olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bu kavrama ilişkin metaforik algılarının saptanmasını hedeflenmiştir. Araştırmadan nitel araştırma yöntemi olgubilim deseni kullanılmıştır. Katılımcıları 2021-2022 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında bulunan

öğrencilerden oluşturulmuştur. Toplamda 200 öğrenci katılımcı bulunmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre öğretmen adaylarının salgınla ilgili metaforları; “kısıtlanma, psikolojik ve ruhsal etki, belirsizlik, yayılma, hâkimiyet ve etkisi altına alma ekonomik etki, sosyal yaşam ve insan ilişkileri bilinçli olma ve dinlenme” olarak dokuz kategori içerisinde ortaya çıkmıştır.

Başıbüyük ve Pala (2023), çalışmalarının amacı; çevre ve insan etkileşimini en çok ele alan derslerden, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya’yı; afet eğitimi konu kapsamını incelemektir. Bu bağlamda yöntem olarak doküman incelemesi kullanılmış. Derslerin programları analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda veriler afet bilgisi ve afet süreci temaları bazında değerlendirilmiş; en fazla kazanım coğrafya dersinde bulunurken, dayanışma ve yardımlaşma temaları ise hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yer almıştır. Çalışma sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler dersi her kademede afet eğitimine ilişkin bilgiler vermektedir. Afet bilincinin öğrenciye kazandırılmasında önemli bir derstir.

Keleşoğlu Kartal ve Koçer (2023), “Pandemi Sosyal Bilgiler öğretimini nasıl vurdu?” Başlıklı nitel çalışmasında çoklu durum desenini kullanmıştır. Çalışmasında, yaşanan salgınla beraber eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçilen dönemde öğretmenler açısından uzaktan eğitim sürecinin nasıl gerçekleştiğini saptamak, öğretmenlerin uzaktan eğitimle yüz yüze eğitime ilişkin düşüncelerinin neler olduğunu öğrenmek amaçlanmıştır. Katılımcılar Ankara ilinde görev yapan 14 öğrenmenden oluşmaktadır. Veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bulgular doğrultusunda öğretmenlerin uzaktan eğitim ile ilgili eğitim isteği, teknolojik alt yapı eksikliği ve programı uygulama durumları konusunda esnekliğin sağlanması durumlarının kurumdan kuruma değişiklik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin uzak eğitim sürecinde en çok soru cevap tekniğinden yararlandığı düz anlatımı kullandığı saptanmıştır.

Salgın ve afet eğitimi kapsamında alinyazında ilgili çalışmalar genel anlamda teorik, kuramsal bilgi bazında fen bilimleri kapsamında ağırlıklı olarak çalışılsa da toplumsal açıdan sosyal bilimlerin alanına giren çalışmalara da sınırlı sayıda ulaşılmıştır. Bunlarda özellikle salgın ve eğitim kapsamında bakıldığında çalışmaların yüksek oranda uzaktan eğitim süreci ile ilgili öğrenci ve öğretmen görüşlerine dayalı çalışmalar olması dikkat çekmektedir.

3. YÖNTEM

Tezin bu bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırma süreci ve analiz ögelerine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Salgın ile baş etmede Sosyal Bilgiler eğitiminden yararlanma konusunda dersin öğretmen ve öğrencilerin gözünden değerlendirilmesini amaçlayan çalışma doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; sosyal hayatın içinde yaşanan olay ve durumları disiplinler arası anlayışından aldığı geniş görüşlülük ile çok boyutlu olarak inceleme eğilimindedir. Bu bağlamda nitel araştırma yönteminin kaynağı bireylerin görüşleri ve deneyimleridir. Verilerin tespit edileceği; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemler de nitel araştırma yönteminin veri toplama kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Çalışmanın deseni temel nitel araştırma deseni olarak tasarlanmıştır. Temel nitel araştırma anlayışına göre niteliksel araştırma; bilginin insanlar tarafından, deneyimleri, faaliyetleri ve düşünceleri ile ilgilenip, anlamaya çalışırken sürekli olarak yapılan bir faaliyettir. Bilginin önceden var olduğu ve keşfedilmeyi beklediği anlayışı ile nicel araştırmadan yönteminden ayrılır. Temel nitel araştırma yönteminin kullanıldığı alanlar ise daha çok; eğitim, yönetim, sağlık ve danışmanlık şeklindedir. Temel nitel araştırma yöntemi disiplinler arası bir uygulama alanına sahiptir. Eğitimde en yaygın kullanıldığı alandır. Veriler, görüşme, gözlem veya doküman analizi yoluyla toplanır. Araştırma sürecinde soru, gözlem ve analizler kuramsal duruma göre şekillenmektedir (Merriam and Tisdell, 2015).

3.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında; ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklem; ölçüt örneklem anlayışı, önceden belirlenmiş önemli ölçütlere uyan tüm durumları irdelemektir. Ölçüt örneklemde önemli olan belli kritik öneme sahip ölçüt ve özellikleri barındıran durumları incelemek amacıyla ele almaktır (Patton, 2018).

Bu doğrultuda yapılan araştırmada belirlenen katılımcılar özellikle 7. sınıf öğrencileri arasından akademik düzeyi, derslerdeki katılım durumları ve çalışmaya gönüllü olmaları bağlamında uygun olanlar arasından seçilmiştir. Yine yaş grubu ve sınıf düzeyi öğrencilerin soyut işlemler döneminde olmalarının çalışmada kullanılacak veri toplama işleminde yer alan karikatür çizibilme durumlarını etkileyeceğinden dikkate alınan diğer husustur. Tüm bu ölçütleri sağlayan toplam 18 öğrenci ile çizdikleri karikatür ve Sosyal Bilgiler dersi ile salgın ilişkisi hakkında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin kişisel bilgileri Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcı öğrencilerin demografik özellikleri

Kod İsim	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi
Elif	Kız	7. sınıf
Berfin	Kız	7. sınıf
Zoya	Kız	7. sınıf
Lara	Kız	7. sınıf
Mehmet	Erkek	7. sınıf
Furkan	Erkek	7. sınıf
Arda	Erkek	7. sınıf
Cenk	Erkek	7. sınıf
Burak	Erkek	7. sınıf
Ebru	Kız	7. sınıf
Duman	Erkek	7. sınıf
Tuğba	Kız	7. sınıf
Melike	Kız	7. sınıf
Yaren	Kız	7. sınıf
Derin	Kız	7. sınıf
Cemre	Kız	7. sınıf
Berkcan	Erkek	7. sınıf
Melisa	Kız	7. sınıf

Tablo3.1’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan öğrencilerden 10 tanesi kız, sekiz tanesi erkek olmak üzere toplam 18 kişidir. Katılımcı grubunun tamamı 7. Sınıf kademesinde eğitim görmektedir.

Yine salgın ile baş etme Sosyal Bilgiler dersinden yararlanma konusunda öğrenci görüşlerini de desteklemek adına onların derslerini yürüten aynı okuldaki 2022-2023 eğitim-öğretim yılında görev yapan; dördü salgın veya afet eğitimi almış, beş Sosyal Bilgiler öğretmeni ile de görüşmeler yapılmıştır. Öğretmenlerin demografik bilgileri Tablo.3.2 de verilmiştir.

Tablo 3.2. Katılımcı öğretmenlerin demografik özellikleri

Demografik Özellikler	Kişi Sayısı
Cinsiyet	
Kadın	4
Erkek	1
Yaş	
30-40	3
41-50	2
Hizmet Yılı	
5-10	1
11-20	4
Eğitim Durumu	
Lisans	4
Yüksek Lisans	1
Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu(Salgın / Afet eğitimi)	
Aldım	4
Almadım	1

Tablo 3.2’ de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğretmenlerden dördü kadın biri erkek olmak üzere toplam beş kişidir. Katılımcı grubunda yer alan öğretmenlerin yaşlarına bakıldığında üç öğretmen 30-40 yaş aralığında, iki öğretmen ise 41-50 yaş aralığındadır. Katılımcıların hizmet yıllarına baktığımızda bir öğretmenin hizmette

10'uncu yılı diğer öğretmenlerin ise 11-20 yıl aralığında olduğu görülmektedir. Ve tamamı uzman öğretmendir. Öğretmenlerden bir tanesi yüksek lisans dört tanesi ise lisans mezunudur. Öğretmenlerin, afet eğitimi ve salgın bağlamında hizmet içi eğitim alma durumları incelendiğinde; dört öğretmenin afet bağlamında eğitimler aldığı bir öğretmenin ise henüz almadığı görülmektedir.

3.3.Verilerin Toplanması

Araştırmanın tasarlanması; araştırmanın planlanması, uygulanması amaç ve sonuçlarının uyum içerisinde yürütülmesi amacıyla Araştırma Uyum Matris'i tasarımı (EK-1)kullanılmıştır (Kaya ve Bayram, 2021). Araştırmanı veri toplama işlemi yarı yapılandırılmış görüşme formları ve öğrencilerin çizdiği karikatürleri yoluyla gerçekleştirilmiştir.

3.3.1.Görüşme yöntemi

Görüşme yöntemi sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalar da en etkin kullanılan araçlardan biridir. Nitel araştırma yönteminin veri toplama sürecinde özellikle görüşme ile birlikte gözlem ve doküman analizi yöntemlerini de kullanmaktadır. Öğrencilerin ve öğretmenlerin gözünden salgın ile baş etmede Sosyal Bilgiler eğitiminden yararlanma konusunda yapılan bu araştırmada ise amaca uygun olarak görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi bireylerin; duygu, düşünce, değer yargıları, şikayet ve tecrübelerini doğrudan kendilerinin ifade edebileceği ve özellikler sosyal bilimlerin en yaygın kullandığı yöntemdir. Görüşme yöntemi belli bir amaç için; bireylerin karşılıklı gerçekleştirdiği bir durumu ifade eder. Bu nedenle ögeler (konuşmacı ve dinleyici) arasında etkin iletişim kurulmasını gerektiren bir durumdur. Bu bağlamda görüşme yöntemi kişilerin; karşılıklı anlayış, uyum, duyarlılık ve karşılıklı dikkat çerçevesinde gerçekleşmesi açısından hem bir bilim hem de bir sanattır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Görüşme yönteminin üç türü bulunmaktadır. Bunlar yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış şeklidir. Bu araştırma da ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme formu yaklaşımı olarak da bilinen yarı yapılandırılmış görüşme yönteminde araştırmacının hazırlamış olduğu sorular ile birlikte süreç içinde daha detaylı bilgi almak amacıyla ek sorular (sonda) kullanılabilir. Ayrıca soruların cümle yapısı ve sırası da görüşme sürecine bağlı olarak değişebilmektedir.

Yapılandırılmış görüşmeden farkı da burada ortaya çıkmaktadır ve sohbet havasında veri toplama işleminin gerçekleştiği bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Araştırma da öğretmen ve öğrenciler için iki ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bunlardan öğrencilere ait görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda cinsiyet ve sınıf düzeylerinin yer aldığı demografik özellikler kısmıdır. İkinci kısımda ise öncelikle karikatürleri ve Sosyal Bilgiler dersi ile salgın ilişkisini açıklayarak başladıkları ve devamında Sosyal Bilgiler dersinden salgın sürecinde baş etmede yararlanma konusundaki görüşlerini almak için açık uçlu sorular yer almaktadır. Sorular öğrenciler ile yapılan görüşmenin seyrine bağlı olarak sonda sorular ile destekleyici motive edici ifadeler ile çeşitli değişikliklere uğramıştır. Örneğin; soruyu anlama durumları da burada görüşme sürecinde değişikliklere neden olmuştur. “Derste öğrendiklerinizi düşünerek cevap verebilirsiniz, hangi konular vardı?” şeklinde öğrenciler düşünmeye sevk edilmiştir. Süreçte bireylerin öznel düşüncelerini rahat ifade etmeleri için öncesinde ön görüşmeler yapılmış, fikirlerinin her ne olursa olsun değerli olduğu çalışmaya katkı sağlayacağı, doğru yanlış gibi yargıların olmadığı gibi konulara değinilerek öğrencilerin, rahat cevap vermeleri sağlanmıştır. Öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşme sürecine ilişkin bilgiler Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3.3. Yarı yapılandırılmış görüşme takvimi (Öğrenci)

Görüşme No	Kod İsim	Tarih	Yer	Süre
1	Elif	17.03.2023	Okul	6 dk.
2	Berfin	17.03.2023	Okul	5 dk.
3	Zoya	17.03.2023	Okul	4 dk.
4	Lara	17.03.2023	Okul	5 dk.
5	Mehmet	17.03.2023	Okul	3 dk.
6	Furkan	17.03.2023	Okul	3 dk.
7	Arda	21.03.2023	Okul	3 dk.
8	Cenk	21.03.2023	Okul	3 dk.
9	Burak	21.03.2023	Okul	4 dk.
10	Ebru	21.02.2023	Okul	4 dk.
11	Duman	23.03.2023	Okul	4 dk.
12	Tuğba	23.03.2023	Okul	4 dk.
13	Melike	23.03.2023	Okul	6 dk.
14	Yaren	23.03.2023	Okul	4 dk.
15	Derin	23.03.2023	Okul	4 dk.
16	Cemre	23.03.2023	Okul	3 dk.
17	Berkcan	23.03.2023	Okul	3 dk.
18	Melisa	23.03.2023	Okul	4 dk.

Öğretmenlere ait görüşme formunda iki kısım bulunmaktadır. İlk kısmında demografik bilgileri (yaş, cinsiyet, eğitim durumları, mesleki kıdem ve hizmet içi eğitim alma durumu) öğrenmek adına sorular sorulmuştur. İkinci kısmında ise Salgın ile baş etme de Sosyal Bilgiler dersinden yararlanma konusunda görüşlerini almak amacıyla açık uçlu sorular sorulmuştur. İlk aşamada bir öğretmen ile yapılan pilot görüşme sonrasında sorularda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Öğretmen görüşme formu toplam 11 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Öğretmenler ile gerçekleştirilen görüşme sürecine ilişkin bilgiler Tablo 3.4’te verilmiştir.

Tablo 3.4 Yarı yapılandırılmış görüşme takvimi (Öğretmemen)

Görüşme No	Kod İsim	Tarih	Yer	Süre
1	Hatice Öğretmen	14.03.2023	Okul	14 dk
2	Esra Öğretmen	17.03.2023	Okul	21 dk
3	Kaan Öğretmen	17.03.2023	Okul	18 dk
4	Feyza Öğretmen	21.03.2023	Okul	13 dk
5	Sevgi Öğretmen	23.03.2023	Okul	22 dk

3.3.2. Resim analizi ile veri toplama yöntemi

Karikatür çizimlerinin mizahi yönü de araştırılan konunun oluşturacağı olumsuz duyguları birazda olsa hafifletmiş ve aynı zamanda öğrencileri konu üzerine düşünmeye sevk etmiştir. Öğrenciler bu sayede içinde bulundukları durum ile ilgili duygu, düşünce ve tutumlarını kendi değer yargıları çerçevesinde yaratıcılık özelliklerini geliştirerek ortaya koyarlar (Ersoy ve Türkkan, 2010).

Araştırmada özellikle bu yöntemin seçilmesinde dikkat edilen husus; çalışmanın amacı, konunun yapısı, katılımcıların özellikleri ve araştırma süreci etkili olmuştur. Çalışmanın amacına bakıldığında salgın ile baş etme ve Sosyal Bilgiler dersi bağlantısını öğrencilerin gözünden nasıl değerlendirildiğini anlamak, çizilen karikatürler yoluyla bireyin iç dünyasındaki yansımaları görebilmektir. Bu amaçla seçilen yöntem ile süreçte öğrencinin aktif katılımı sağlanmış, çalışmanın içinde olduğunu daha çok hissetmesi istenmiştir. Böylece kendisini daha rahat ifade etmesi sağlanmıştır. Çizimler yapıp üzerine sohbet tarzında görüşmeler yapmak süreci daha eğlenceli hale getirmiştir.

3.3.3. Araştırmacının rolü

Araştırmacı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans eğitimini tamamlamış. Eğitim sürecinde de Bilimsel Araştırma Yöntemleri dersi almıştır. Ardında yine Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında yüksek lisans eğitimi almış ve eğitim sürecinde “Eğitim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri” dersi ve “Nitel Araştırma Yöntemleri” dersleri almıştır. Aynı zaman TÜBİTAK 2237-A Bilimsel Eğitim Etkinlikleri Desteği Programı tarafında desteklenen “Eğitim Bilimleri Alanındaki Lisansüstü Öğrencilerine Makale Yazma Eğitimi” projesine katılarak makale yazma deneyimi elde etmiştir. Bu çalışmalar araştırmacının araştırma yapabilme konusunda bilgi ve tecrübe edinmesine katkı sağlamıştır.

Araştırmanın yapılabilmesi için ilk olarak Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurumundan onay (EK-2) alınmış, ardından Ayse.meb.gov.tr adresinden Ankara ili Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Valilik izni (EK-3) alınarak araştırmanın yapılacağı okula teyit amaçlı izin belgesi ile gidilmiştir. Okul müdürü ile görüşülüp çalışmanın detaylarından bahsedilerek, Ses kayıt izni belgesi (EK-4) imzalanmıştır. Ardından öğretmenler ile görüşülüp araştırmanın konusu ve amacı anlatılmıştır. Çalışmaya gönüllük esasına bağlı olarak katılmaları teklif edilerek, gönüllü katılım formu (EK-5) imzalatılmıştır. Çalışmaya katılmaları durumunda sorumluluklarının neler olduğu açıklanmıştır.

Katılımcı olan öğretmenlerden özellikle öğrenci katılımcıların belirlenmesi konusunda destek alınmıştır. Öğrencilerin akademik başarısı ve resim çizebilme yetenekleri ölçüt örneklem seçimi açısından belirleyici olmuştur. Ayrıca bu konuda okulda görev yapan iki görsel sanatlar öğretmenin de desteği ve düşünceleri alınmıştır. Öğretmenler ile belirlenen öğrencilerin sayısı ölçüt bağlamında olduğundan yeterli sayıya ulaşamamış ve belirlenen tüm sınıflara tek tek girilmiş, araştırmacı önce kendini tanıtmış ve ardından çalışmasını amaç ve önemini öğrencilere açıklamıştır. Gönüllülük esasına dayalı olduğunu özellikle vurgulamıştır.

Öğrencilerin konu ve yöntemle ilgili ön bilgileri kontrol edilip desteklenmiş, kısaca karikatür yöntemi ve salgın süreci hakkında hatırlatmalar yapılmıştır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkili olarak düşünmelerinin gerekliliği vurgulanmıştır. Açıklama ve yönergelerin ardından katılımcı olmak isteyenlere Veli Onam Formu dağıtılmış (EK-6) ve bir hafta sonra karikatür ve onay formlarını birlikte getirmeleri istenmiştir. Onam formunda özellikle öğrencilerin karikatür ve düşüncelerinin tezde yer alacağına vurgu yapılmıştır. Ses kaydı alınacağı ancak haklarının tamamen korunacağı konusunda yönergelere yer verilmiştir. Yine görüşme öncesinde ve görüşme sırasında öğrencileri rahatlatıcı telkinlerde bulunulmuş ve öğrenciler yarı yapılandırılmış görüşme formunda(EK-7) belirtilen şekilde bilgiler tekrarlanarak samimi bir ortamda sohbet havasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin kimlik bilgileri çalışmada yer almadığı, katılımcılara kod isimler verilmiştir.

Görüşme takvimi oluşturulurken öğretmenlerin ders programına uyulmuştur. Öğrenciler öğretmenlerin ve idarenin de onayı ile Sosyal Bilgiler dersinin olduğu saatte beş kişilik gruplar halinde sınıftan alınarak araştırmacı için tahsis edilen boş bir malzeme odasında toplanarak teker teker görüşme yapmak için araştırmacının yanına gelmiştir.

Ardından dersin çok bölünmemesi için yine hep birlikte sınıflarına dönmüşlerdir. Araştırmanın diğer çalışma grubu olan öğretmenler ile görüşmeler boş ders saatlerinde yapılmıştır. Ve yarı yapılandırılmış görüşme formunda (EK-7) yer alan açık uçlu sorular bir pilot uygulama sonucunda düzenlenerek diğer dört öğretmene o şekilde uygulanmıştır.

Görüşme öncesinde, sırasında ve sonrasında katılımcılara özenli ve samimi yaklaşılmıştır. Rahat bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Sürecin başında, süreç devam ederken ve sonrasında araştırma ile ilgili her türlü iletişime açık olduğu belirtilerek araştırmacının iletişim bilgileri katılımcılara verilmiştir. Katılımcıları yönlendirecek ya da kısıtlayacak ifade ve davranışlarda bulunmamaya dikkat edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler eğitiminden yararlanma konusunu öğretmen ve öğrencilerden elde edilen veriler ışığında; önceden belirlenmiş, kod ve temalara bağlı olarak analiz edip, yorumlaya bilmek amacıyla betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır.

3.4.1. Betimsel analiz

Literatür incelendiğinde “tümevarımcı” ve “tumdengeilimci” olmak üzere iki ayrı analiz yöntemi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan tümdengelimci analizin aslında çerçevesi daha belirgindir. Örneğin geçmiş araştırmalardan yer alan sorular, alt amaçlar ve sonuçlar burada araştırmacı tarafından tekrar kullanılabilir. Ve araştırmacıya bir harita oluşturması kolaylık sağlamaktadır. Tumdengelimci anlayış bir nevi betimsel anlayışa karşılık gelmektedir (Yıldıırım, Şimşek, 2021). Betimsel analizde de görüşme ve gözlem sonucunda toplanan veriler; önceden belirlenmiş kod ve temalar bakımından incelenip çıkarımlarda bulunarak, elde edilen yorumlar çalışmalara yansıtılır. Ayrıca betimsel analizde; gerektiğinde araştırmacı kişisel birikimi ile yorumda bulunabilir (Baltacı, 2019).

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme ve karikatür çizimleri betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları yazıya aktarılmış ardından tekrarlı okumalar yaparak sık tekrarlanan kodlar önceden belirlenmiş temalar, kodlar ile gruplanmıştır. Alt amaçlar doğrultusunda önceden belirlenen; kod, tema ve kategoriler haline gelen bulgular tanımlanmış ve sonuçlar elde edilmiştir.

3.5. İnanırdırıcılık

Çalışmanın yöntem kısmında çalışma grubu, veri toplama süreci; görüşme takvim ve süreleri açıkça ifade edilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde uzman desteği alınmıştır. Katılımcılara detaylı süreç ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir. Görüşme sırasında katılımcıların rahat cevap vermeleri sağlanmış yönlendirici sorular ve ifadelerden kaçınılmıştır. Veri toplama sürecine birden fazla veri toplama yöntemi dahil edilerek çeşitleme sağlanmıştır. Analiz sürecinde iki Görsel Sanatlar öğretmeninden yardım alınmıştır. Sık tekrarlanan kodlar belirlenmiş veriler arasında tutarlılık saptanmıştır. Yine analiz sürecinde doğrudan alıntılar yapılarak bireylerin düşüncelerine direkt olarak çalışmada yer verilmiştir. Veriler dosyalanmıştır ve belli süre sonra imha edileceği belirtilmiştir. Çalışmanın tartışma kısmında da araştırma sonuçlarına benzer ve destekler nitelikte çalışmalara atıfta bulunarak araştırma sonucu desteklenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde çalışmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin Salgın ile baş etme sürecinde Sosyal Bilgiler dersinden yararlanabilme durumlarına ilişkin görüşlerinden ve öğrenci çizimlerinden elde edilecek verilere yer verilecektir. Bulgular araştırmanın alt amaçlarına ve analizlere uygun olarak yedi başlık altında ele alınmıştır;

4.1. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etme ve Sosyal Bilgiler Dersi Bağlantısı

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin salgınla baş etme konusundaki rolüne yönelik bakış açıları nelerdir? Alt amacına ilişkin yanıt alabilmek amacıyla; öncelikle öğrencilere karikatür çizimi yaptırılmış, ardından karikatür üzerinden öğrenciler ile görüşme yapılmıştır. Görüşme esnasında katılımcılara; “Salgın ile baş etme konusunda karikatürünüzde ne anlatmak istediniz, Sosyal Bilgiler dersi ile nasıl ilişkilendirdiğinizi açıklayabilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.1’de yer almaktadır.

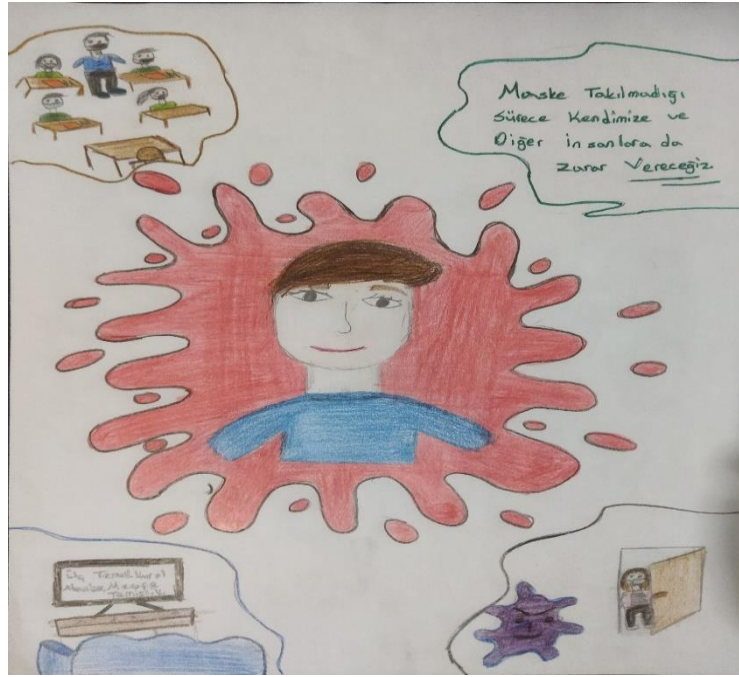
Tablo 4.1. Öğrenciler açısından salgınla baş etme ve sosyal bilgiler dersi bağlantısı

Öğrenciler açısından salgınla baş etme ve sosyal bilgiler dersi bağlantısı	Söylenme sıklığı
Salgın ile baş etme konusunda bağlantılıdır	16
Hayatın içinden bir ders	
Hak ve sorumluluklar (kurallara uyma)	
Sosyalleşme	
Kitle iletişim ve medya araçlarını doğru kullanma bilinci	
İletişim	
Toplumsal roller	
Geçmişten ders çıkarma	
Salgın ile baş etme konusunda bağlantılı değildir	2

Tablo 4.1 incelendiğinde öğrencilere salgın ile baş etme ve Sosyal Bilgiler dersi arasındaki bağa ilişkin öğrenci görüşleri alınmak istenmiştir. Neticede 18 öğrenciden 16’sı ilişki kurup yararlandığını, iki öğrenci ise ilişki kuramadığını belirtmiştir. Öğrenciler salgın ile baş etme konusunda Sosyal Bilgiler dersi arasında bağı büyük oranda; tedbirler bağlamında uyulması gereken kurallar açısından özellikle; “sosyal mesafe” kavramı üzerinden kurmuştur. İletişim ve kitle iletişim araçlarının kullanımı

konusunda öğrenciler açısından salgın sürecinde bağ kurdukları konulardan olmuştur. Yine öğrenciler açısından bağ kurulan nokta sosyalleşme olgusu olmuştur. Teknoloji bağımlılığı, sosyal mesafe, dışarı çıkma yasağı ile bağlantılı olarak hem görüşme hem karikatürlerine yansımıştır.

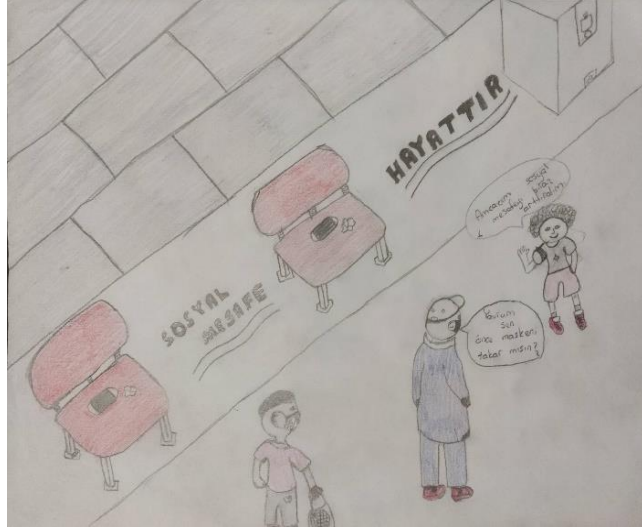
Öğrencilerin salgın ile baş etme ve Sosyal Bilgiler dersi arasında bağ kurma durumuna ilişkin görüşlerini daha somut olarak yansıtma amacıyla çizdiği karikatürler şu şekildedir;

Görsel 1. Melisa'nın karikatürü

Melisa karikatüründe (Görsel 1), çizmiş olduğu televizyon görselinde “ maske, mesafe, temizlik” sloganına yer vermiştir. Maske takma konusunda gerekliliğe dikkat çekmiştir. Özellikle sınıf ortamında maske takan öğrenci ve öğretmen çizimiyle kurallara uyma konusunu yansıtmıştır. Melisa kendi ifadeleriyle Sosyal Bilgiler ile ilişkisini şu şekilde ifade etmiştir;

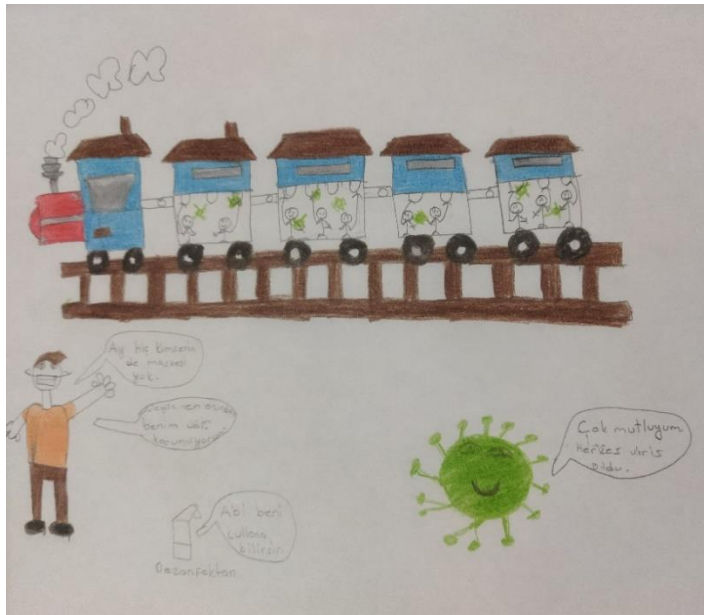
Hocam maske takmayan bir insan etrafına böyle virüsü yayıyor. Mesela oradaki insan maske takabilir ama yani onun maske takmayan bir insanın dokunduğu yere dokunduğunda ona geçebildiği için veya da Sosyal Bilgiler dersi olarak; seyahat özgürlüğümüz kısıtlanıyor. Sloganları dikkate almak mesela. Televizyon karşısında o kadar çok haber yayınlandı ki bunları hiç hiç dikkate almadan önemsemeden bilinçsizce davranıyor.

Görsel 2. Engin'in karikatürü

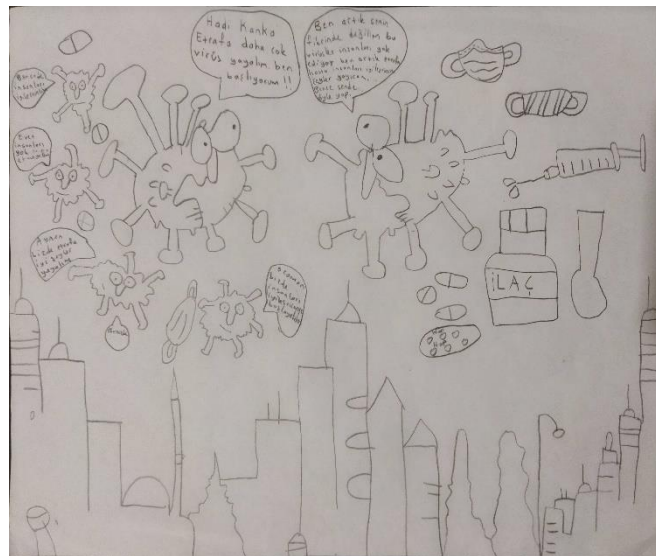
Engin karikatüründe salgın döneminde üzerinde sıkça durulan sosyal mesafe kavramına ve özellikle toplumun kurallara karşı tutumuna değinmiştir. Bu karikatürde; kurallara uyma, topluma uyum ve sorumluluk gibi konular dikkat çekmektedir. Engin'in karikatürüne ilişkin açıklaması ise şu şekildedir;

Karikatürümde bir kuyruk var, resmin devamını çizmedim. Burada kuyruktaki bir çocuk da var. Çocuk maskesini takmıyor ama işte adamla amca arasında da az bir mesafe var, çocuk onları uyarıyor işte 'sosyal mesafeyi artıralım' diye. Hocam Amca da 'sen de önce maskeni takar mısın' diye...Sosyal mesafe açısından.

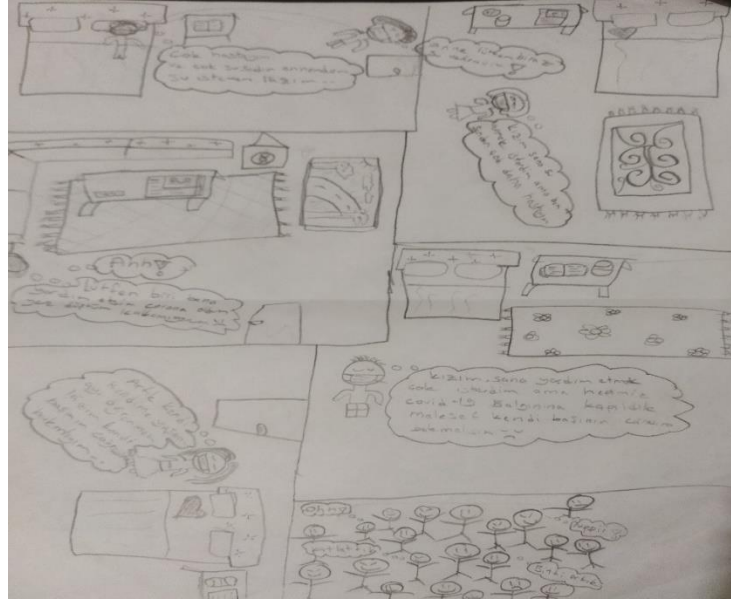
Görsel 3: Cemre'nin karikatürü

Şimdi benim karikatürümde ulaşım yani ulaşımında örneğin bir yere değince orada hani görüyorlar Korona virüsünün olduğunu ve hemen sonraki gün Korona virüs oluyorlar ve bazı şeylere nesnelere önem veriyorlar. Hijyene ve dezenfektan aşı falan vuruluyorlar. Diğerleri ise bazen önemsemiyorlar yani bir şey olmaz falan diyorlar ama onlar hastalanıyorlar.

Karikatür incelendiğinde tüm şehrin üzerinde sadece virüslerin ve salgın döneminde sıkça vurgulanan; maske ve aşıların bulunduğu göze çarpmaktadır. Burada hem zararlı hem faydalı virüslerin olduğu dikkat çekmektedir. Bu yararlı virüsler salgın hastalıklar yerine insanlara maske, ilaç ve aşılar yaymaya başlıyor. Burada aslında yine salgınla baş etmenin ancak kurallara uymak ve tedbirler almaktan geçtiği vurgulanmaktadır. Derin ise karikatürünü şu şekilde açıklamıştır;

Şimdi iki tane virüs var ve bir virüs diyor ki; 'Hadi kanka etrafa daha çok virüs yayalım ben başlıyorum' diyor ve etrafı küçük küçük virüsler yayıyor. Diğer virüs de diyor ki; 'Ben artık senin fikrinde değilim, bu virüsler insanları yok ediyor. Ben artık etrafa hasta insanları iyileştirecek şeyler yayacağım' diyor ve etrafa maskeler, aşılar, ilaçlar, haplar yayıyor ve o küçük virüslerde ondan gördüğü için haplar yayıyor. Küçük virüslerde ilaçlar yayıyor, maskeler yayıyor. Yani ben bunda iyilik bulaşıcıdır cümlesini yapmak istedim.

Görsel 5. Melike'nin karikatürü

Melikenin karikatüründe aile yaşantısı, aile içindeki roller dikkat çekmektedir. Bireylerin salgın döneminde aynı evde olsalar bile birbirlerinden ve sosyal hayattan ne derece koptuklarını yansıtmıştır, öz denetime de bu noktada değinilmektedir, kendi sorumluluğunu alma noktasında. Ayrıca bu dönemde bireylerin yardıma olan ihtiyaçları ve çaresizlikleri yansıtılmıştır.

Melike karikatüründe geçen ifadeleri okuyarak açıklamıştır. Karikatürde yer alan diyalog şu şekildedir;

Çok hastayım ve çok susadım annemden su istemem lazım dedim. Anne lütfen biraz su verir misin?

-Kızım sana su vermek isterdim ama ben senden daha çok hastayım.

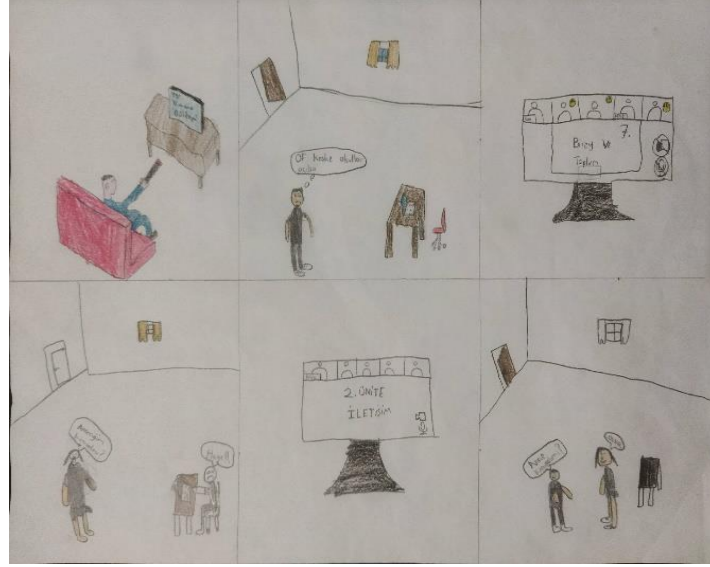
-Lütfen biri bana yardım etsin Korona oldum yerden kalkamıyorum.

-Kızım sana yardım etmek isterdim ama biz Covid-19 salgınına kapıldık maalesef kendi başının çaresine bakmalısın

-Artık kendi kendine yaşamayı öğrenmem lazım. Kendi başımın çaresine bakmalıyım.

Ardından melike şu şekilde açıklamaya devam ettirmiştir;

Ben de dâhil birçok kişi hocam salgınına yakalandı ve haftalarca odamızdan çıkamadık. Çok önemli ihtiyaçlarımız olduğunda çıkabildik ancak ileride eğer yine böyle bir salgın olursa diye kendi başıma çaresine bakmayı öğrenmek için bu bir mani oldu. Benim için onun için böyle bir karikatür çizmek istedim.

Görsel 6. Duman'ın karikatürü

Duma'nın karikatüründe salgın döneminde bireylerin ekranlara bağımlı hale gelmesi ve en önemlisi sosyal hayattan izole olması durumuna dikkat çekilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “Birey ve Toplum” öğrenme alanı ve “İletişim” konusu ile bağlantı kurarak; bireyin iletişim kurmayı öğrenerek tekrar sosyalleşmesi yansıtılmak istenmiştir. Duman'ın karikatürü ile ilgili açıklaması ise şu şekildedir;

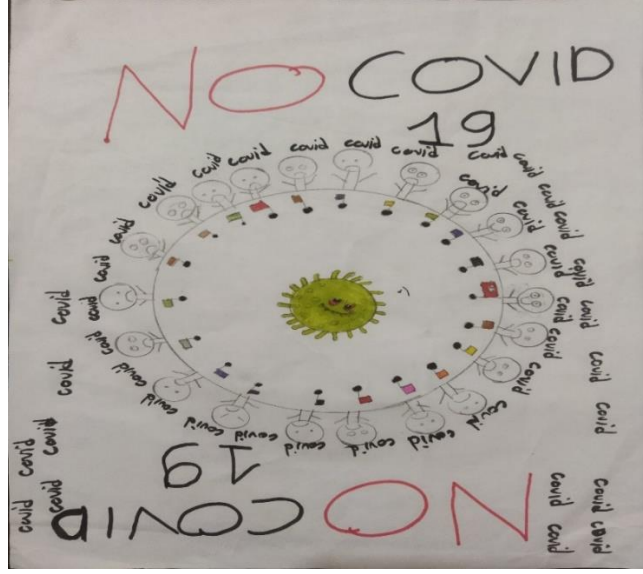
Şimdi biliyorsunuz ki o zamanlar Korona vardı. İşte hocam biz de haberleri izleyerek genellikle psikolojimiz bozuluyordu. Biliyorsunuz koronadan her zaman bahsediliyordu. Ve ölenler oldu o dönemde. Ondan ben televizyonu izlerken Korona bültenini açan bir çocuk çizdim. Hocam burada çocuk okula gitmediği için üzülüyor. Mesela sosyalleşemiyor, hep bilgisayarın önünde falan görüyoruz ve hocam bu çocuk Sosyal dersinde. Bu çocuk bu derse hiç katılamıyor hocam. Çünkü biliyorsunuz ki asosyal olmuş çocuk o zamanlar. Ancak işte arkadaşları katılırken o çocuk hep bilgisayar falan oynuyor. Bu çocuğun annesi durumu fark ediyor, konuşalım mı diyor çocuk hayır diyor. Ve hocam 2. ünite iletişim olarak yazdım ben hocam. İletişim biliyorsunuz ki insanın genellikle konuşmaya yönlendiren bir konudur hocam. Ona yönelik iletişimi seçtim ve çocuk bu derse girdikten sonra annesini biraz daha konuşmaya itiyor hocam.

Görsel 7. *Burak'ın karikatürü*

Burak çizmiş olduğu karikatürde dünyayı virüs kaplanmış şekilde ve mutsuz resmetmiş. Dikkat çeken diğer bir nokta ise sadece salgın değil geniş bir bakış açısıyla aslında dünyaya zarar veren diğer afetlerden biri olan orman yangınlarına da yer vermiştir. Bu bağlamda afetler açısından Sosyal Bilgiler dersi ile ilişki kurulduğu ifade edilebilir. Burak ise karikatürünü şu şekilde açıklamıştır;

Karikatüründe bütün dünyanın virüsten etkilendiği ülkemize bazı zamanlar dikkatsiz su kullanımından ve şişelerin ormana atılması ile beraber yangınlar çıkmasına önem verdim. Ülkemizde o sırada çok tüketilip kullandığı için insanların kafası yerinde değildi.

Görsel 8. Cenk'in karikatürü

Cenk'in karikatüründe tüm ülkelerin bir araya geldiği bir çember çizilmiş ve merkezine Covid-19'u temsil eden bir hücre çizilmiştir. Burada aslında salgının küresel bir salgın olduğu mesajı verilmiş olabilir. Öğrenci tüm ülkelerin baş etme konusunda mutsuz olduğunu simgeleyen üzgün yüz ifadeleri çizerken, Türkiye'nin umutlu ve mutlu olduğunu vurgulamıştır. Burada vatanseverlik değeri vurgulanmış olabilir. Cenk' e göre;

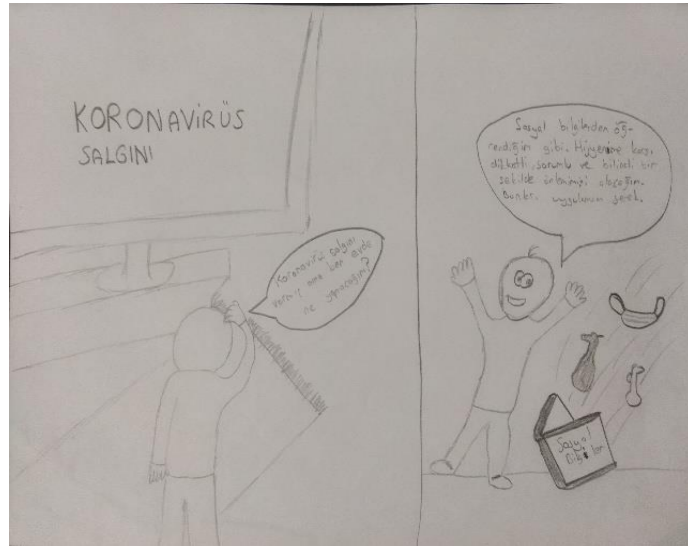
Ben karikatürümde bütün devletlerin koronavirüsle savaştığını burada bütün devletler mutsuz ama sadece burada Türkiye mutlu olduğunu görüyorum. Çünkü Türkiye'nin baş edeceğini düşünüyor. Öbür devletler kendine güvenmiyor. Öz güven. Ayrımcılık olmasın ama.

Görsel 9. Tolga'nın Karikatürü

Tolga'nın karikatüründe özellikle “Kültür ve Miras” ve “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarının etkisi görülmektedir. Bilim adamlarının aşı çalışması yaptığı süreci ve virüs ile mücadeleyi anlatan karikatürde; özellikle İbn-i Sina'nın “El-Kanun fi't-Tıb” eserinden yararlanan bir uzman dikkat çekmektedir. Burada geçmiş tecrübelerle önem verme ve gurur duyma, bilimsellik gibi kavramlar açısından Sosyal Bilgiler ile bağlantı kurulduğu görülmektedir. Tolga ise karikatürünü şu şekilde açıklamıştır;

Karikatürümde virüsün her yere bulaştığını ve bizim de bir aşı bulmamızın gerektiğini ima etmek istedim. Burada doktorlarımızdan biri bulmaya çalışıyor aşığı yardımcıları da İbn-i Sina'nın kitabına bakarak bir şeyler yapmaya çalışıyor.

Görsel 10. Mehmet'in Karikatürü

Mehmet karikatüründe; Korona virüs sürecinde, televizyon karşısında düşünen bir insana yer verilmiş. Sayfanın diğer tarafında ise aynı kişinin yanında Sosyal Bilgiler ders kitabına yer verilmiş ve konuşma balonunun içinde “Sosyal Bilgilerden öğrendiğim gibi, hijyenime karşı dikkatli, sorumlu ve bilinçli bir şekilde önlemimizi alacağım. Bunları uygulamam gerek” ifadesine yer verilmiştir. Burada Sosyal Bilgiler dersi bağlamında yine kurallara uyma, sorumluluk ve bilinç gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Mehmet ise karikatürünü şu şekilde açıklamıştır;

“Hocam bir tane çocuk çizdim yani bir görsün bakalım bunun karşısında ne yapabilir. Evde buna karşı ne yapabilir, evde nasıl yaşayabilir, konuda buradan da hijyeni dikkatli; sorumlu ve bilinçli şekilde yapacak.”

Görsel 11. Lara 'nın Karikatürü

Lara'nın karikatüründe, komşuluk ilişkilerinin yansıtıldığı bir ortamın resmedildiği görülmektedir. Burada salgın sürecinde alınan bir diğer önlem olan dışarı çıkma yasağı yansıtılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi ile bağlantı açısından; süreçte insanlar arasındaki iletişimin nasıl sağlandığından ve ihtiyaçlarını karşılama şekillerinden bahsedilmiştir. Lara ise karikatürünü şöyle açıklamıştır;

Karikatürde insanlar dışarı çıkıp ekmek alamıyordu. O yüzden arabalarla içinde ekmek olan arabalar geçip onlara ekmek dağıtmak için. Ben de onları çizdim ama maskeli çıkıyorlar dışarı. Ekmeği alıp eve gitmek zorunda kalıyorlardı ve dışarı çıkamıyorlardı. O şansı kazanamıyorlardı. Ben de bunu anlatayım dedim. Sonra şey neydi bazı komşular camdan bakarak kendileriyle konuşma isteği duyuyorlardı. O yüzden onu da çizdim. Sonra işte ekmek falan dedim öyle. Karikatürde de çok uzaktan olsa bile iletişim kurabilme şansı buluyorlardı.

Görsel 12. Zoya 'nın Karikatürü

Zoya'nın karikatüründe aynı evin içinde; sosyalleşmenin kısıtlı olduğu, sadece ekranların karşısında zaman geçiren aile fertleri dikkat çekmektedir. Televizyon, telefon ve bilgisayarlar karşısında iletişimin olmadığı bir ortam çizilmek istenmiş olabilir. Sosyal Bilgiler dersi bağlamında kitle iletişim araçlarını ve medya araçlarını doğru ve ölçülü kullanma ile iletişim kavramları burada ilişkilendirilebilir. Zoya ise karikatürünü şöyle açıklamıştır;

“Ben burada şey koronavirüs döneminde herkes eve tıkılı olduğu için böyle teknolojik alet yani bağımlısı oldular. Yani onu anlatmak istedim burada.”

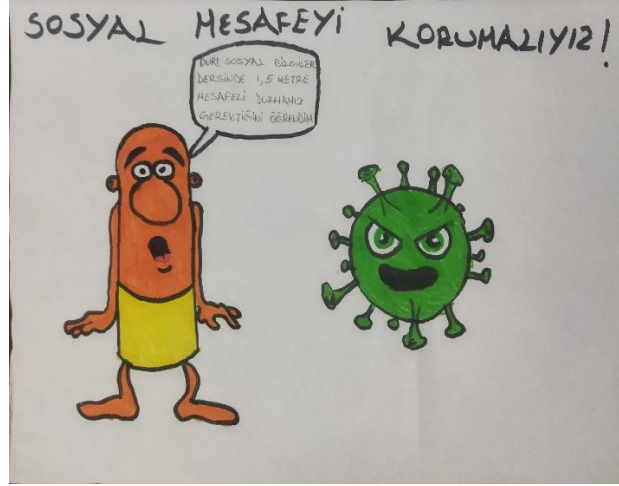

Görsel 13. Berfin'in Karikatürü

Berfin'in karikatürü incelendiğinde sınıf ortamında öğrencilerin arasında ders dinleyen bir Koronavirüsü çizilmiştir. Yani her an her yerde bu virüsün insanlara çok yakın olduğu vurgulanmış olabilir. Tedbir almanın önemli olduğu çıkarımında da bulunulabilir. Berfin karikatürünü şu şekilde açıklamaktadır;

Ben karikatürümde biliyorsunuz ki bu salgın döneminde hepimiz evlerde ders işlemeye başladık. Ve bu durum hepimizi de bayağı bir sıktı ve biz bu dersleri işlerken hepimizin yanında Covit-19 denen bir salgın yer alıyordu. Biz ders işlerken evimizde olduğumuz için o Covid-19'da bizimle birlikte ders işliyormuş gibi bir hava vermek istedim. Onun dışında burada benim sınıf arkadaşlarım yer alıyor. Hepimiz kameralarda küçücük odalarda havasız ders işlemeye çalıştık. Anladığımız zamanlar oldu, anlamadığımız zamanlar oldu böyle bir şey anlatmaya çalıştım. Onun dışında hani hocaların Sosyal Bilgilerden başka tüm derslerde

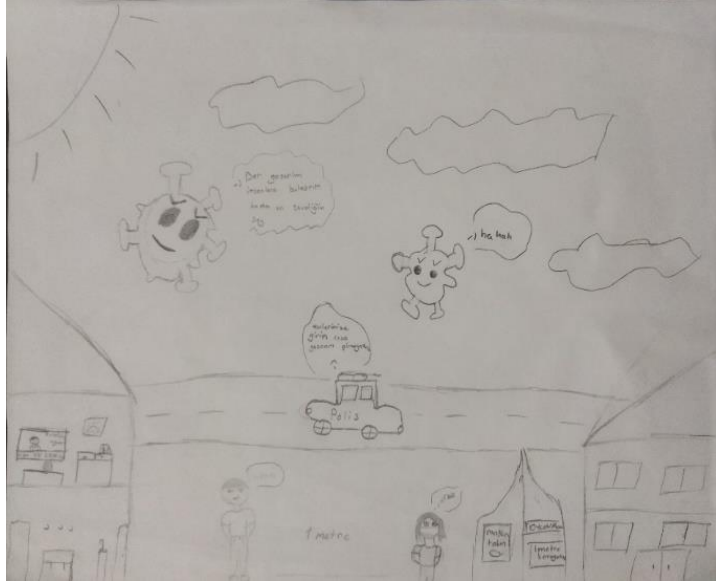
çok zor durumlar yaşadık evimizde Koronavirüs ile birlikte savaşmaya başlamıştık biz zaten hepimiz için zor oluyordu.

Görsel 14. *Elif'in Karikatürü*

Elif karikatüründe sosyal mesafeye uyararak virüs ile arasına mesafe koyan bir birey çizmiştir. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersi ile bağlantı açısından konuşma balonunun içinde “Dur! Sosyal Bilgiler dersinde 1.5 metre mesafeli durmamız gerektiğini öğrendim” ifadesine yer verilmiştir. Elif karikatürünü şu şekilde açıklamaktadır;

Karikatürümde genel olarak biliyorsunuz ki 2020'den beri sosyal mesafeyi korumamız gerekiyordu. Nefes yoluyla, burun yoluyla bulaşan bir hastalık olduğu için. Ama bunu ihlal eden de maske takmayanlar vesaire gibi birçok durum söz konusu olduğu için bu şekilde sosyal mesafeyi, mesafenin önemini anlatmak için karikatür çizdim. Karikatürde insanlara gereğinden fazla yaklaşmamamız, mesafeli olmamız gerektiğini anlattım. Sözlü olarak yaklaşımdan fiziksel olarak değil de düşüncelerimizle birbirimizi anlayabileceğimizi düşüncelerimizi ifade edebileceğimizi anlatmak istedim.

Görsel 15. Yaren'in Karikatürü

Yaren'in karikatüründe sosyal yaşamda salgın döneminde alınan tedbirlere yer verilmiştir. Örneğin, sosyal mesafe, dışarı çıkma yasağı konusunda uyarı yapmak için devriyeye çıkan polis aracı gibi. Yağmur çizmiş olduğu karikatürü şu şekilde açıklamaktadır;

...Rollerimiz değişti farklı konularda değişti mesela çok kişi daha çok polisler ve hastanelerdeki rollerimiz çoğaldı dışarı çıkamadık. Üzüntülerimiz falan oldu. Her yere maskeyle gitmek zorunda kaldık ve kuralları ihlal edenlere ceza verildi. Ve bu kuralları ihlal edenlerde de her seferinde korona virüs daha çok mutlu oldu. Ben de bu çiziminde bundan bahsetmek istedim. Rollerimizin değiştiğinden ve sorumluluklarımızdan kurallarımızdan bahsediyorum.

Öğrencilerin çizmiş olduğu karikatürler bağlamında salgınla baş etme ve Sosyal Bilgiler dersi arasında bağ kurma durumu bu şekilde analiz edilmiştir. Verileri daha da derinleştirmek adına yapılan görüşme sonucunda elde edilen veriler ise aşağıdaki gibidir. Melisa: "Sosyal Bilgiler hayatın içinden bir ders olduğu için, içinde de zaten farklı bir şey anlatılmayan yerde şeyler anlatılıyor o şekilde arasında büyük bir bağ var zaten..."

Engin: "Hocam sosyal, yani zaten sosyal etkinliklerimiz de var orda bir bağ olabilir."

Cemre: "...Yani ulaşım toplum ve sosyal medya, mesela bir sosyal medyadan işte yalan haberler görüyoruz, işte aşıları falan görüyoruz, ölen insanları..."

Derin: ...Hani çok öğrendiklerim oldu. Sosyal dersinde; sosyal medyada hani ben nasıl desem, internetten oynadıklarım... Sosyal Bilgilerde haberlerin bazılarının yalan olup olmadığını hani bilmeseydim o haberleri gerçek sanıp üzüle de bilirdim, telaşlına da bilirdim, endişelene de bilirdim ama haberlerin Sosyal Bilgiler de öğrendiğim için yalan

olacağı fikrine kapıldım. O yüzden de bu benim için çok iyi oldu. Telaşlanmadım hiçbir şekilde benim için yani.

Yaren: “Nasıl ilişkilendirdim biraz... Ben nasıl ilişkilendirdim, rollerimiz değişti. Farklı konularda değişti. Mesela çok kişi daha çok polisler ve hastanelerdeki rollerimiz çoğaldı, dışarı çıkamadık.”

Melike: Çok bir etkisi olmadı aslında. Sadece kendimi nasıl kendi kendime başa çıkacağımı öğrendim. Sorumluluk sahibine üstlendim. Bunu daha da iyi kavradım Birey ve Toplum ünitesinde 6. sınıfta sanırım ilk üniteydi.

Tuğba: Bence gerçekten ilişki var. Çünkü Covid döneminde çok can kayıpları yaşadık, çok ölümler gerçekleşti. Sosyal Bilgiler dersinde buna dair çok bence bilgi barındırıyor çünkü; Birey ve Toplum ünitesinde buna dair mesela insanların nasıl bunlarla baş edebileceğini yer alan, mesela; empati konusu gerçekten çok etkiliyor bence.

Duman: “ Hocam cidden ilişkili de bir şey. Çünkü; o zamanlar insanlar suskun oluyor, genellikle iletişim dersi gördüklerinde veya Birey ve Toplum dersini gördüklerin de insanlar veya arkadaşları ile konuşması geliyor mesela telefonda en kötü.”

Ebru: “... Bana göre yok. Sosyal dersinde öğrendiğim bu süreçte çok fazla etkilemedi açıkçası. Korona çıktığında pek Sosyal dersi ile de ilgilenemiyordum.”

Burak: Bağ nasıl... nasıl desem, şimdi pek ilişkili değil ama yine de ilişkili. Sosyal Bilgiler dersinde en sevilen konu Birey ve Toplum. Birey ve Toplumda bizim nasıl diyeyim dünyaya nasıl duyarlı olmamız öğretti. Bize Kültür ve Mirasta ise İbn-i Sina gibi bazı profesörlerden dünyada nasıl bu virüslere karşı durmamızı öğretti. Geçen önceki yıllarda milattan önce de böyle virüsler çıkıyordu ve böyle profesörlerle gene öyle bizim yaptığımız gibi önlemler alarak kendilerini koruyorlardı.

Cenk: Hocamıza Çok teşekkür ederiz. Onun için bize biraz Covid ile ilgili şeyler öğretmişti. Canlı Zoomlardan, canlı dersler oluyordu orada konuşuyorduk böyle salgın sürecinde onun sayesinde. Mesela çok temas etmemek, maske takmamız, dezenfektan kullanmamız; yanımızda kolonya taşımamız, çok insanlarla temasa geçmemek, başka yok.

Furkan: “...Yani bağlantıyı kuramadım”

Mehmet: Ya hocam Öncelikle size söylemek isterim ki bu Sosyal Bilgilerde hangi konuları aldım. Benim Sosyal Bilgilerde sorumluluk ve görevlerim konusunu ele aldım diyelim. Çünkü; Sosyal Bilgiler bana bunu anlattı. Yani ben bunu anladım. Hocam şöyle, sorumluluklarım mesela; maske takmak gibi, bazen hijyen gibi önemli sorumluluklarım vardı ve sosyal mesafemi korumam gerekiyordu.

Lara: Evde çok fazla telefonla takılıyordum ama Sosyal Bilgiler dersinde teknoloji ile ilgili konularda; oradan da öğreniyordum, çok bağımlılık yapma diye konumuz vardı oradan da öğreniyordum. Başka böyle şey iletişim konusu falan vardı, oradan da iletişim yani şey hiç kimse birbirini göremediği için iletişim kuruyorlardı.

Zoya: “Mesela Sosyal Bilgiler dersinde bu konuyu görmüştük sanki. İşte kitle iletişim araçlarından bahsettim burada öyle yani teknolojik aletler falan.”

Berfin: Sosyal Bilgiler dersi temelde bir destekledi. Öbür konulardan daha çok derslerden, Sosyal de daha çok bu konuyla ilgili bilgiler edinmeyi sağladı. Sosyal Bilgiler dersi. İletişim konularında falan bize hani görüşmeden nasıl konuşabiliriz onu benim açımdan etkiledi. O anlatılan konu sayesinde, ben daha çok akrabalarımızla; büyüklerimizle, küçüklerimizle görüntülü sohbetlerle görüşmeyi sağladım.

Elif: Bence şu şekilde bir bağ var. En önemli insanoğlunun yaşadığı sorunlardan birisinin de iletişimi olduğunu düşünüyorum. İletişimde de Sosyal Bilgiler dersinde her sene işliyoruz zaten olduğu gibi etkili dinleme nasıl olmalıdır, uzaktan bile olsa nasıl etkileşim kurabiliriz, online derslerde nasıl daha etkili bir ders dinleyebiliriz. Bu şekilde öğrendik.

4.2. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü

Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere salgınla baş etme konusunda sağladığı katkıya yönelik öğrenci bakış açıları nelerdir? Alt amacına ilişkin yanıt alabilmek amacıyla; öğrenciler ile karikatür çizimlerini destekleyen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerinin salgınla baş etme konusunda etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz, Sosyal Bilgiler dersinde öğrendikleriniz salgın sürecinizi nasıl etkiledi?” Biçiminde sonda soru olarak bu sorunun ardından, “Neler öğrendiniz?” sorusu ile derinleşme sağlanmaya çalışılmıştır. Veriler analiz edilirken; hem karikatür hem de açık uçlu sorulara verilen yanıtlar birlikte değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler Tablo 4.2’de yer almaktadır.

Tablo 4.2. Öğrenciler açısından salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersinin yeri

Öğrenciler açısından salgınla baş etmede Sosyal bilgiler dersinin yeri	Söylenme sıklığı
SBÖP(Sosyal Bilgiler Öğretim Programı) Bağlamında Öğrenme Alanları	
Bilim Teknoloji ve Toplum	8
Birey ve Toplum	7
Kültür ve Miras	2
Küresel Bağlantılar	1
İnsanlar Yerler ve Çevreler	1
SBÖP Bağlamında Değerler	
Duyarlılık	4
Sorumluluk	3
Dayanışma	3
Bilimsellik	2
Öz Denetim	2
Vatan Severlik	2
Saygı	1
Empati	1
SBÖP Bağlamında Beceriler	
Medya Okuryazarlığı	9
İletişim	6
Dijital Okuryazarlık	4
Çevre Okuryazarlığı	2
Empati	2

Tablo 4.2 incelendiğinde öğrencilere salgın ile baş etme konusun Sosyal Bilgiler dersinden öğrendikleri konular doğrultusunda bir değerlendirme yapmaları ve hangi konuda öğrencilere baş etme anlamında yarar sağladığı saptanmak istenmiştir. Neticede öğrencilerin değerlendirmelerine göre SBDÖP’de yer alan öğrenme alanlarında “Birey ve Toplum” öğrenme alanı öğrenciler tarafından özellikle; iletişim kurma, hak ve sorumluluklar bağlamında kurallara uyma; duyarlı olma ve sosyal yaşam da roller üzerinden açıklanmaktadır. “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı ise özellikle, sosyal medya kullanımı, kitle iletişim araçları; bununla birlikte teknoloji, bilim adamları tarafından bilimsel araştırmalar sonucu aşılardan bulunması bağlamında değinilmiştir. Bununla birlikte “Kültür ve Miras” geçmişte yaşamış bilim adamları ve savaş döneminde çıkan hastalıklar bağlamında ele alınan öğrenme alanı olmuştur. Yine çevreye duyarlı

olma; dünya kaynaklarının kullanımı bağlamında “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına; diğer ülkelerin durumu ve afetler bağlamında da yine “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına da değinilmiştir.

Öğrenciler açısından salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersinin yerine ilişkin görüşleri ise şu şekildedir;

Melisa: Mesela hocamız bize orada uyarılar yapıyordu. Mesela bazen okula geldiğimiz oluyordu. Maskemizi takmamız gerektiğini söylüyordu, yanımızda kolonya bulundurmamız gerektiğini söylüyordu. Birçok katkı sağladı aslında... Yani Sosyal Bilgiler herkesin bilmesi gereken hocam mesela insanın dokunulmaz hakkı var mesela salgında da bu konuda değindiğimizde, bunu anladım ben. İnsan haklarına saygılı olma.

Cemre: “Öğrendiklerim yani ulaşım toplum ve sosyal medya mesela bir sosyal medyadan işte yalan haberler görüyoruz, işte aşıları falan görüyoruz, ölen insanları...”

Derin: Yani şimdi Sosyal dersinde bir sürü şey öğrendik. Sosyal medyada da öğrendik. Sosyal medyanın bazı haberleri yalan olduğunu öğrendik. Daha çok böyle telefon ile oynarken haberleri görüyorduk ama ilerleyen vakitlerde o haberlerin bazıları da yalan çıktı bu da etkili oldu. Sosyal dersinde öğrendiklerimiz bayağı önemliydi. İnternette oynadıklarımızda Sosyal Bilgilerde haberlerin bazılarının yalan olup olmadığını hani bilmeseydim o haberleri gerçek sanıp üzüle de bilirdim, telaşlanabilirdim, endişelene bilirdim. Ama haberlerin Sosyal Bilgiler de öğrendiğim için yalan olacağı fikrine kapıldım. O yüzden de bu benim için çok iyi oldu, telaşlanmadım hiçbir şekilde benim için yani.

Yaren: Sosyal dersinde öğrendiklerim nasıl yürüyor. Böyle sosyal medyadaki kısıtlamalar konumuz vardı 6. Sınıf sosyal medya, o sırada böyle haberleri hep sosyal medyadan aldık böyle çoğu kişinin öldüğü de oldu oradan haberlerimiz oldu. Yani öyle hocam... Hocam iletişim ve iletişim zorluğu çektik çoğumuz, hala o süreçte bağımlılık yaşadık ve şu an atlatamayan o sosyal bağımlılık var teknoloji bağımlılığı var bir de rollerimiz ile ilişkilendirebiliriz.

Melike: Yani nasıl söylesem, aslında hani Sosyal Bilgiler dersinde 6. Sınıfta mıydı? Onun gibi bir üstlerinden uzakta çok yerde ama hani üstten derinlere girmeden nasıl söylesem. Aslında Sosyal Bilgiler dersinde 5. Sınıfta da böyle bir şeyler vardı ve bunlardan da bizde bir nebze yararlanmıştık. Kendi sorumluluğumuzu alma üstlenme gibi 6. Sınıftaydı ilk ünite bunu yansıtmak istedim.

Tuğba: En çok aslında Birey ve Toplum beni çok yarara sürükledi. Çünkü Birey ve Toplumda; kitle iletişim araçlarından bahsettiğimiz bir konuda; daha çok kullandığımız teknolojinin iyi yanlarını, kötü yanlarını öğrendim. Beni nasıl iyi bir şekilde idare edebileceğini telefonun ve kötü yola sürükleyebileceğini öğrendim. Diğer türlü salgında kötü hissettim açıkçası çünkü herkes karantinada ve uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerimiz, öğrencilerimiz tüm halkımız seferber oldu. Sosyal Bilgiler dersinde buna dair çok bence bilgi barındırıyor. Çünkü Birey ve Toplum ünitesinde buna dair mesela

insanların nasıl bunlarla baş edebileceğini yer alan, mesela empati konusu gerçekten çok etkiliyor bence.

Duman: Hocam en önemli geçen seneden bana gelen cidden Birey ve Toplumda hocam cidden çok yalnızlığımı biraz daha giderebilecek şeyler öğrendim oradan. Sorumluluklarıma falan hissettim... Çünkü o zamanlar insanlar suskun oluyor, genellikle iletişim dersi gördüklerinde veya Birey ve Toplum dersini gördüklerin de insanlar veya arkadaşları ile konuşması geliyor mesela telefonda en kötü.

Ebru: Sosyal dersinde şey eskiden insanlar Savaş falan yaptıkları için toprakları almaya çalışırken bir yandan topraklarının tarım falan yaparak temizlerken de bazı küçük virüslerden ortaya çıkabilir. O küçük virüslerden de temizlemiş oluyorlar tarım yaparken.

Burak: Sosyal Bilgiler dersinde en sevilen konu Birey ve Toplum. Birey ve toplumda bizim nasıl diyeyim dünyaya nasıl duyarlı olmamız öğretti bize. Kültür ve Mirasta ise İbn-i Sina gibi bazı profesörlerden dünyada nasıl bu virüslere karşı durmamızı öğretti. Geçen önceki yıllarda milattan önce de böyle virüsler çıkıyordu ve böyle profesörlerle gene öyle bizim yaptığımız gibi önlemler alarak kendilerini koruyorlardı.

Cenk: Ben karikatürümde bütün devletlerin koronavirüsle savaştığını burada bütün devletler mutsuz ama sadece burada Türkiye mutlu olduğunu görüyorum. Neden Çünkü Türkiye'nin baş edeceğini düşünüyor. Öbür devletler kendine güvenmiyor. Özgüven. Ayrımcılık olmasına ama.

Mehmet: Tabii Sosyal Bilgiler salgınla ilgili bize çok bir şey öğretmiyor da. Bununla ilgili bazı genel konu başlıkları bunlardan; sorumluluk almam gerektiğini öğrendim, bu sorumluluklarımı yerine getirmem gerektiğini ve aile ile birlikte öğrendik bunu, sorumluluk değeri açısından hocam.

Lara: Bizim konumuzda; teknoloji diye konu vardı ondan birazcık örnek aldım. Sonra orada şey teknoloji konusunda bağımlılık yapma falan, orada örnekler falan vardı. Oradan örnekler aldım. Evde çok fazla telefonla takılıyordum ama Sosyal Bilgiler dersinde teknoloji ile ilgili konularda oradan da öğreniyordum. Çok bağımlılık yapma diye konumuz vardı, oradan da öğreniyordum. Başka böyle şey iletişim konusu falan vardı, oradan da iletişim yani şey hiç kimse birbirini göremediği için iletişim kuruyorlardı karikatürde de çok uzaktan olsa bile iletişim kurabilme şansı buluyorlardı.

Zoya: “Mesela Sosyal Bilgiler dersinde bu konuyu görmüştük sanki işte Kitle iletişim araçlarından bahsettim burada öyle yani teknolojik aletler falan.”

Berfin: Salgına baş etme konusunda derste iletişim konusunu işlemiştik biz evlerde hiç yüz yüze görüşemezken, bu konuları Sosyal hocamız sayesinde öğrendik; nasıl hani uzaklara iletişim kurabiliriz, nasıl yüz yüze gelmeden güzel iletişimler sağlayabiliriz onu öğrendik.

Elif: “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim Sosyal Bilgiler dersinde tekrar nasıl önlem almamız gerektiğini veya nasıl fiziksel olarak iletişime geçmeden sözlü olarak iletişim kurabileceğimizi, etkili iletişim etkili konuşma kurabileceğimizi öğrendim.”

4.3. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Öğrenme Alanları

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre salgınla baş etme konusunda; Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarından yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir? alt amacına ilişkin görüşleri alınmak amacıyla, “Salgın süreci ile baş etme konusunda Sosyal Bilgiler dersinde ki öğrenme alanı içeriği hakkında ne düşünüyorsunuz, baş etme konusunda etkisini nasıl değerlendirirsiniz?” Soruları yöneltilerek elde edilen bulgular Tablo 4.3’te yer almaktadır.

Tablo 4.3. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan Öğrenme Alanları

Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan Öğrenme Alanları	Söylenme Sıklığı
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları	
Birey ve Toplum	4
Bilim Teknoloji ve Toplum	3
İnsanlar Yerler ve Çevreler	2
Küresel Bağlantılar	2
Etkin Vatandaşlık	1

Tablo 4.3 incelendiğinde öğretmenler açısından salgın ile baş etme konusunda yararlandıkları öğrenme alanlarına ilişkin görüşleri sorulduğunda, öne çıkan öğrenme alanları özellikle; İletişim, hak ve sorumluluklar bağlamında “Birey ve Toplum”, bilimsel gelişmeler, bilim adamlarının tıp alanında çalışmalara, medya kullanımı alanlarında “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanları vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilere nüfus, göç hareketleri gibi durumlar bağlamında; “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı, seyahat özgürlüğü konularında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanından konular anlatılmıştır. “Etkin Vatandaşlık” da yine öğretmenlerin yararlandığı öğrenme alanı olarak vurgulanmıştır. Alt amaca ilişkin öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir;

Hatice Öğretmen: 7. sınıfta İnsanlar Yerler ve Çevreler. Orada bizim nüfus ünitemiz var. Nüfus ünitemizde; nüfusun yerleşme ve seyahat özgürlüğümüzden bahsediyor, yerleşme ve seyahat özgürlüğümüzü kısıtlayan durumlardan bir tanesi de salgın hastalıklar. Bununla çok

ilişkili olduğunu düşünüyorum. Zaten bu konuyu salgının üstünden bir zaman geçti açıkçası ama hala akıllarımızdan hala yeni bir salgın tehdidi altındayız. Çocuklarımızın söylediği, bağlantı kurduğu noktalardan bir tanesi bu. Bu konuyu işlerken ‘Evet öğretmenim, biz dünyada birlikte salgın atlattık’ Korona virüsten bahsediyorlar ve o dönem bizim yerleşme ve seyahat hürriyetimiz kısıtlandı. Birde bizim bilim adamlarının işlediğimiz bir ünitemiz var. Orada da aslında sonuçta bu bilimden bağımsız değil işte yapılan buluşlar icatlar yine kesinlikle bu salgında mücadelede alınabilecek konular arasında yer alır.

Esra Öğretmen: Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılar, Bilim Teknoloji. Ben orada çok yararlandım. Bilim adamlarının yaptığı çalışmalar; özellikle bu Almanya'daki bulunan aşı, iki Türk vatandaşının bulunması çocuklara vatanseverlik işte milli duygular açısından güzel bir motivasyon oldu. Öyle bir süreçte iki tane Türk doktorun isminin duyulmuş olması çocuklara da böyle bir şey oldu. Ben onlara böyle sürekli bilimin ne kadar önemli olduğunu, hani bilim adamı olmanın ya da geçmişten de gelen birçok bilim adamlarından da bahsettik. Bunların bu aşının bulunması da bu adamların yıllarca o birikiminin sonucu en son yani geline aşaması diyeyim. Belki bundan sonra biz de bilimle ilgilenirsek niye içinizden biri bilim adamı olmayasınız ki dedim. Niye ileride bir gün biriniz de bu aşırı bulamayasınız. Çünkü bulan hem ülkesine çok büyük katkı yapmış olur. Yani keşke ülkemizde yapmış olsalardı bu araştırmalar ülkemizde yapılmış olsaydı... Burada da bir beyin göçüne değindim. Hatta buradan da işte yine DNA moleküllerini araştıran, Nobel Ödülü alan Aziz Sancar gibi bu bilim adamlarının neden ülkemizden göç ettiklerini anlattım. Beyin göçünden de bahsettim ülkemiz eğer bizler bilime çok önem verirsek, bir gün neden bu beyin göçü bizim ülkemize doğru olmasın diye. Bu göçler konusunda yine ünitemiz; İnsanlar Yerler ve Çevreler ünitesinde burada da değindim. Bilim adamlarının ne kadar önemli olduğunu ilkelerine nasıl katkı sağladıklarından da bahsettim.

Kaan Öğretmen: Mesela ben birinci öğrenme alanının çok etkili şekilde kullanması gerektiğini düşünüyorum. Burada daha çok hak ve sorumluluklarımız üzerinde duruluyor. Mesela bu konuda şunu net bir şekilde anlamamız lazım; evet bu bireysel yaşamış olduğumuz bir durum değil. Toplumsal olarak yaşadığımız bir olaydı. Bu yüzden mesela bir kişinin pozitifken dışarı çıkmaması gerektiği, mesela bunu çok iyi bilmek lazım. Başkalarını da olumsuz etkiliyor sonuçta. Olayların çok boyutluluğu konusunda mesela bizim dersimizde de geçiyor biliyorsunuz mesela. Bu konu üzerinde daha fazla durulması gerekiyor. Mesela çocuğun şunu öğrenmesi lazım benim yapmış olduğum bir hata başkalarını da olumsuz etkileyebilir. Bu konu üzerinde Birinci öğrenme alanının üzerine daha fazla durulması gerektiğini düşünüyorum şahsen.

Feyza Öğretmen: Dediğim gibi... Toplum içinde ben ünitesi oradaki haklarımız sorumluluklarımız; hangi durumlarda kullanırız, kullanamayız teknoloji ve yaşam ünitesi bilgisayarın genel ağı kullanılması, bilinçli kullanılması bu konularda daha ön plandaydık sanki.

Sevgi Öğretmen: Evet dediğim gibi işte o iletişim konusu en önemli iletişim konusu. Bence 6. sınıf ve 7. sınıf işte dediğimiz iletişim konusu çok önemli. Çünkü çocuklar gerçekten hani

iletişimin ne kadar önemli olduğunu belki çok fazla hayatlarında fark edemiyorlar ama hep şey diyorum mesela, sabah günaydınla başlıyor ve gece iyi geceler diyene kadar evde sürekli iletişim halindesiniz. Hayatınızın her alanında Sosyal Bilgiler var. O yüzden iletişim çok önemli bir günaydın diyebilmek, kolay gelsin diye bilmek, bir nasılsın diye bilmek; bir yardıma olan ihtiyacı olan bir arkadaşına yardım edebilmeyi bilebilmek, o açıdan önemli. Bir de dediğim gibi, bu “Bilim ve Teknoloji” alanındaki yenilikler bu son 7. sınıf konusu ünitemiz vardı mesela şu “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde, mesela şeyler var bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hayatımıza nasıl dokunduğu var 6. sınıfta da var bu konu ünite. Bence güzel bir ünite. Çünkü bilimin ta Orta Çağ Avrupa’sından beri ne kadar ilerlediğini, Orta Çağ’da ne kadar geri iken aslında; İslam dünyasında bilimin çok yükseldiği ama sonradan ne olduysa yani sonradan ne olduysa, Avrupa’nın bizim çok önümüze geçerek bir bilime ve teknolojiye sahip olduğunu ama bizim de işte ‘TÜBİTAK’ olsun, işte ‘Bilişim Vadisi’ gibi projelerle bilimle her daim iç içe olduğumuzu anlatıyoruz. Çocukların da ilgisini çekiyor, dikkatini çekiyor, bilim olması. ...Bir de dediğim gibi ilk ünite olan iletişim ve insan ilişkileri Bence en önemli ünitelerden ikisi.

4.4. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Değerleri

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre; salgınla baş etme konusunda, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerden yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir? Alt amacına ilişkin görüşleri alınmak amacıyla, “Derste verilen değerlerden hangileri, salgınla baş etmeye katkı getirebilir? Hangi değerler önem kazandı? Sonda sorusu ile desteklenmiştir. Öğretmenler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.4’te yer almaktadır.

Tablo 4.4. Öğretmenler açısından salgın ile baş etmede yararlanılan değerler

Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan Değerler	Söylenme Sıklığı
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler	
Dayanışma	4
Sorumluluk	3
Yardımseverlik	3
Duyarlılık	2
Tasarruf	2
Aile Birliğine Önem Verme	1
Bilimsellik	1
Vatanseverlik	1
Dostluk	1

Tablo 4.4 incelendiğinde Salgınla baş etme konusunda Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretmenler tarafından değerlendirmeleri sonucunda; “dayanışma sorumluluk, yardımseverlik, duyarlılık, tasarruf, aile birliğine önem verme, bilimsellik, vatanseverlik ve dostluk” değerlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda öğretmen görüşleri ise şöyledir;

Hatice Öğretmen: Sorumluluk değeri olabilir. Birey ve Toplum kısmında çocuklara rollerimiz görevlerimiz; sorumluluk kısmını veriyoruz. Aslında bu salgında bireysel olarak sorumluluklarımız ön plana çıktı. İnsan yaşadığı toplumdan bağımsız değil, birey olarak hepimiz aslında toplumu etkiliyoruz. İşte bu maske konusunda hijyen konusunda. Mesela işte koronavirüs salgınında üzerimize düşen görevler sorumluluklar nelerdir diye çocuklara söylediğimiz zaman işte, “Öğretmenim kişisel bakımımıza dikkat etmeliyiz.” İşte “Temizliğimize dikkat etmeliyiz”, “Maskemizi takmalıyız” ya da işte bu durumdan “Şüpheleniyorsak işte rapor almalıyız”, “İstirahat etmeliyiz” gibi söylüyor. Bireysel sorumluluklarından bahsediyor. Çünkü; bireyin toplumu etkilediğinin çocuk farkında. Bunu ben “Sorumluluk” kısmıyla eşleştirebilirim.

Esra Öğretmen: Bilimsellikten bahsettim. Tabii ki yine aşlar bunlarla ilgili dayanışma dedim. Toplumca bir dayanışma içinde olmamız gerektiği süreçte evde hapsediğimiz da belki empati de yaptık. Yani özellikle çok alakalı mı bilmiyorum, ben hep şey Lösemili çocuklarımız var ya bunlar maske takarken böyle, eskiden Anne bana şey demişti: ‘Çocuğun maske taktığında çocuklar zannediyor ki onda bir salgın var onlara bulaşacak.’ Bundan dolayı çok üzülüğünü söylemişti. Ben çocuklara şimdi demiştim canlı derste, hiç

unutmuyorum. Bu süreçte biz onları anladık. Maske takmak demek ben de illaki mikrop var bulaşacak demek değil, dışarıdaki gelebilecek mikroplara karşı bağışıklığın güçlü değil; ben ondan korunmak için gibiydi. Bunun empati bir de engelli dışarı çıkamayan her zaman evinde durmak zorunda olan insanlar; evde vakitleri nasıl değerlendiriyorlar; kitabı mı okuyorlar, işte artık nasıl aktif bir şeyler yapıyorlar, film, dizi olabilir yani ne bileyim işte onları da anlayabildik. Yaşlı insanları da anladık bence bu süreç bizim biraz empati yapma duygumuzu geliştirdi. Sonra “duyarlı” olmak zorundayız değil mi; etrafımızda daha hassas hastalar hastalanıp ölebilme ihtimali olan, hayatlarını kaybetme ihtimali olabilen insanlara karşı daha duyarlı davranmamız gerektiğini anladım. Duyarsız vatandaşların dışarıya maske takmak istemiyorum, işte bunu yapmak istemiyorum, kurallara da aykırı davranışların olduğu bunların cezalandırıldığını biliyoruz. Ve bunları çocuklarla konuşurken canlı derste; bu bir kural vatandaşlık gereği, sorumluluk gereği, duyarlı davranmak zorundayız. İnsanları kendimizi düşünmüyorsak bile çevremizdeki insanları düşünmek zorundayız. Kimsenin ölümüne sebep verecek şeyler yapmamamız lazım, bundan bahsettim. Duyarlılıktan, sorumlu bir vatandaş olarak vatandaşlık sorumluluğumuz neyi gerektiriyorsa onu yapmalıyız bunu çok vurguladım. Sorumluluk duygusunu, vatanseverlik işte bu aşılarda insanların ülkelerinde ekonomik olarak katkı sağladıklarını çünkü çok pahalıydı bu ilaçlar. Bunlara verilecek paralar eğitime verilirdi. Eğer bizim ülkemizde bulunmuş olsaydı. Tasarruf bu dönemde tasarruf yapmak zorunda çünkü birçok kişi işsiz kaldı, insanlar eve hasta oldu anne baba hep aynı evde aile çocuklar herkes aynı evde olunca biraz da tasarruflu davranmak zorunda kaldık.

Kaan Öğretmen: Sabır öncelikle sabır değeri çok önem kazandığını düşünüyorum. Yine keza sorumluluk biliyorsunuz yaklaşık bir yıldan fazla bir buçuk yıl boyunca biz evlerimizden doğru düzgün çıkamadık. Burada sorumluluklarımızı yerine getirmemiz gerekiyordu. Haklarımızı kullanırken sorumluluklarımızın bilincinde olmamız gerekiyordu. Sabır konusunda bunu geçici olduğunu düşünerek kurallara uymak gerektiğine hep dikkat etmemiz gerekiyordu. Yine dayanışma değeri üzerinde durabiliriz. Tasarruf yine çünkü biliyorsunuz üretim çok azaldığı için dünya genelinde üretim az tüketim çoğaldı bu durumda gerekiyor. Yine tasarruf üzerinde durulması gerekiyor. Yardımseverlik, dayanışma gibi yine değerlerimiz bu süreçte bizim için daha da önem kazandı. Keza aile bireylerine önem verme, bunların tamamı süreç içerisinde kullanmış olduğumuz önem kazanan değerler olarak sıralayabilirim.

Feyza Öğretmen: Değerler konusunda işte yardımlaşma ve dayanışmanın bilinci önemli. Toplum olarak başımıza gelen bu sorunlardan nasıl birlik beraberlik içinde davranıp birbirimize destek olacağını çünkü; bireysel olarak aşamadığımız birçok şeyi insan olarak birey tek başımıza bir çok şey yapamıyoruz. Aslında kendimize yetiyoruz. Ama diğer insanların da mutlaka desteğine ihtiyacımız var ve olumsuz duyguları sadece bizim değil diğer insanların da yaşayıp; onların da baş ettiklerini bilmek bizi biraz daha rahatlattı. Genel itibarıyla hasta olanlara yani bu virüsü taşıyanlara ya da işte hastanelerde olanlara, evlerde bu süreci hastalanıp karantina sürecini aşmaya çalışırken; komşuluk ilişkilerinde. Mesela

yaptığımız yemeklerden hasta olduğunu bildiğimiz bir komşumuza göndermemiz. Çocuklarımıza da bu yönde yöneltmemiz. Yine öğrencilerimiz de aynı şekilde. Hasta olan kişilerden bu hastalığı bulaşıcılığı konusunda tedbirli davranarak işte maskelerle eldivenlerle yaklaşmak ya da dışarıdan getirdiğimiz ürünlerin dezenfekte edilmesi; dışarıdan geldiğimiz kıyafetleri değiştirmek yani. Hem bu topluma karışmayı engellemiyor. Evet, bu mikrop bizim topluma karışmamızı soyutlanmamızı gerektirmiyor. Aslında daha doğrusu topluma karışabilmek için ama bilinçli olarak tedbirimizi alabiliyoruz. Yine hasta olan kişilere nasıl yaklaşmamız gerektiği, onlara karşı hem komşuluk ilişkisi; akraba, dostluk ilişkisi içerisinde bağlantıyı kesmeden onlara destek olabilmeyi aynı zamanda bu süreçte kendimizi de koruyabilmeyi öğrendik böyle. Bu değerlerimize biraz daha sahip çıktık.

Sevgi Öğretmen: Evet yardımlaşma ve dayanışma iki önemli öge bunun dışında empati kurabilmek; karşımızdakini anlayabilmek, onun gibi düşünebilmek, dayanışma içerisinde işbirliği içerisinde olmak. Bunlar her zaman derslerde de vurguladığımız şeyler.

4.5. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Becerileri

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre salgınla baş etme konusunda, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan becerilerden yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir? Alt amacına ilişkin görüşleri alınmak amacıyla, “Sosyal Bilgiler dersi becerileri Salgın ile baş etme konusunda etkisi sizce nasıldır? Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler eğitiminde yer alan beceriler hakkında neler düşünüyorsunuz? Süreçte hangileri önem kazandı, sonda sorusuyla desteklenmiştir. Öğretmenler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.5’te yer almaktadır.

Tablo 4.5. Öğretmenler açısından salgın ile baş etmede yararlanılan beceriler

Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan Beceriler	Söylenme Sıklığı
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Beceriler	
Empati	4
Değişim ve Sürekliliği Algılama	3
Girişimcilik	2
İletişim	2
Medya Okuryazarlığı	2
Gözlem	2
Araştırma	1
Eleştirel Düşünme	1
İşbirliği	1
Öz Denetim	1
Ekonomi Okuryazarlığı	1
Çevre Okuryazarlığı	1

Tablo 4.5 incelendiğinde; Salgın ile baş etme bağlamında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan becerilerden özellikle bahsettikleri; “Empati”, “Değişim ve sürekliliği algılama”, “Girişimcilik”, “İletişim”, “Medya okuryazarlığı” ve “Gözlem becerisi” ön planda olmakla birlikte; “Araştırma”, “Eleştirel düşünme”, “İşbirliği”, “Öz denetim”, “Ekonomi ve Çevre okuryazarlıkları” da yararlanılan diğer beceriler olarak vurgulanmıştır. Konu ile ilgi öğretmen görüşleri ise şöyledir;

Hatice Öğretmen: Gözlem becerisinin önem kazandığını düşünüyorum ve gözlemlerine bağlı olarak da yine değişim ve sürekliliği algılama becerisinin ön planda olduğunu düşünüyorum salgında. Çünkü insanlar; hayatlarını, kendi çevrelerini, yaşantılarını bir gözlemlemeye başladılar. Hani başta bir belirsizlik olduğunu söylemişim ya. Pandemide yani hiçbirimiz ne yapacağımızı bilmiyorduk. Önce hepimiz bir gözlemledik iki ay kendimizi ve çevremizde, dünyada olup biteni gözlemlemeye başladık. Sonra buradaki değişimi ve aslında sürekliliği de fark etmeye de başladık. Böyle etkisi olduğunu düşünüyorum.

Esra Öğretmen: Değişim ve sürekliliği algılama yani birden aniden hayat hızlıca değişti. Yani pandemi başladı. Birden hiç kimsenin aklına gelmezdi, evlere gireceğimiz. Çocuklara bunları söyledim. Yıllar önce bana denseydi; evlerde oturup, oturduğum yerden öğretmenlik yapacağım ve çocuklara aynı anda herkese ulaşabileceğimiz. Ama birden hepimiz adapte olmak zorunda kaldık olduk da yani mecburen olduk. Bu değişim ve sürekliliğe ayak uydurma becerisini kazandırdı. Bence her ne kadar zorlarsak da mesela girişimcilikten konumda ünitelerinde de bahsettiğim bir beceri. O süreçte değişik meslekler daha bazı meslekler daha ön plana çıktı. Bilgisayar başında olanlar ya da belki. Ne olabilir ki... Sağlık ihtiyaçlarını diyelim, bir takım malzemeler. Yani belki de hiç iyi bir eğitim almamışsa da iyi bir esnaf bilgisi olan biri; bununla ilgili hemen bir girişimcilik yaptı, bir iş buldu belki onu değerlendirdi. İşte paket servisler çıktı mesela. Bunlar hep şey aslında hızlı düşünmek ve hemen ayak uydurmak o süreci ondan da maddi olarak da tabii ki gelir olarak kazanmak, bunlar girişimcilik bunu şey yaptım. İletişim bu süreçte yani çok fazla öğrencilerimizle velilerimizle iletişime geçtik. Çocuklar da bizimle, dediğim gibi kendini ifade edemeyen çocuklar, derse hiç katılamayan, söz almayan çocuklar orada ekranda görüntüleri olmadığı için çok şaşırdığım öğrencilerim oldu. Ya böyle velilerine de söyledim. Hiç katılmıyorlardı, kendilerini o kadar güzel ifade ediyorlar ki canlı derslerde dedim. Çok böyle hani iletişim konusunda daha ilerlediklerini düşündüm... Araştırma gibi beceriler de denilebilir.

Kaan Öğretmen: Becerilerin içinde de mesela; empati kurma konusunda mesela kişi karşıdaki kişinin yerine kendimizi koyarak düşünebilmeyi yeterince geliştirmemiz gerekiyor. Biraz önce söylediğim gibi işte bizim yapmış olduğumuz bir hata başkalarının hayatında da olumsuz etkiliyor çünkü. Yine iletişim, işbirliği, Öz Denetim Medya okuryazarlığı. Süreçte uzaktan eğitimden dolayı öğrencilerimiz çok fazla internetle haşır neşir oldu ve bu süreçte interneti olumlu yönden kullananlar oldu. Evet ama olumsuz yönde kullanan öğrencilerimizin sayısı çok fazla oldu. O yüzden “Medya okuryazarlığı” konusunda gerçekten daha aktif olarak çalışmamız gerektiğini, belki de Sosyal Bilgiler programı revize edilecek olsa mesela bunun üzerinde konuşmamız gerekiyor. Medya okuryazarlığının daha önem verilmesi gerektiği üzerinde söylememiz gerekiyor. Yine eleştirel düşünme konusunda da yine bu becerilerin ön plana çıktığını söyleyebilirim. Çevre okuryazarlığı, çevremize değer vermemiz açısından. Bunlar yine bu salgın döneminde dersimizle alakalı ön plana çıkan beceriler arasında sayılabilir.

Feyza Öğretmen: Ayrıca daha önceki sorularınızda becerilerle ilgili bir bölüm vardı ben onu değerlerle beceriler iç içedir. O şekilde verdim ama şimdi tekrar düşüncelerini değerlendirdiğim zaman dersimize ek olarak; “ekonomi okuryazarlığı” ve az önceki söylediklerimi paralel olarak medya okuryazarlığının beceri olarak verilmesi gerektiğini düşünmüyorum ekliyorum.

Sevgi Öğretmen: ... İşte bilgisayar karşısında çocuklar çok sıkıldılar ve kendilerini yeteri kadar ifade edemediler. Yani bir okul ortamı eğitim için en iyi ortam olduğunu, sınıf ortamını anladık. Çünkü yüz yüze iletişim en güzeli. Çünkü bilgisayar karşısında ne kadar kameraların açık olsa da yine de tam olarak bedenleri orada değil. Mutlaka başka şöyle

uğraşıyorlar, sınıfta bunları yapıyorlar ki, yüz yüze bile, uzaktan eğitimde daha fazla. Bu yüzden yüz yüze iletişim bence en önemlisi.

4.6.Öğretmenler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminin Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin salgın ile baş etmede Sosyal Bilgiler dersi içeriğine ilişkin görüşlerini; dersin katkıları, eksik yanları ve buna yönelik önerileri bağlamında düşünceleri alınmak amacıyla; “Sosyal Bilgiler dersinden salgınla baş etme de yararlanma konusunda değerlendirmeleriniz nasıl? ”, “Daha etkili olabilmesi için ne yapılmalıdır?” gibi sonda sorular ve “Sosyal Bilgiler eğitiminden hangi açıdan yararlandınız?” “Farklı branşlardan olan arkadaşlarınız ve kendi branşınızdan olan arkadaşlarınızın ders işleyişi kısmında bir farklılık oldu mu? Değerlendiriniz.” şeklinde sorular ile veriler toplanmıştır. Öğretmenlerin yanıtları doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.6’da yer almaktadır.

Tablo 4.6 Öğretmenler açısından salgınla baş etmede sosyal bilgiler eğitiminin değerlendirilmesi

Öğretmenler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminin Değerlendirilmesi	
Değerlendirme	Öğretmenlerin Değerlendirmeleri
Konusu	
Programın Revizesi	Öğrenme Alanı Eklenmeli Uygulamaya yönelik etkinlikler eklenmeli Ders saati artırılmalı Güncellenmeli Afetler konusu detaylandırılmalı Farklı yöntem ve teknikler kullanılmalı Değer eğitimi odaklı olmalı Medya okuryazarlığı becerisi üzerinde daha fazla durulmalı
Sosyal Bilgiler Dersinin Avantajları	Hayatın içinden bir ders Sözel bir ders olması Disiplinler arası anlayışa sahip olması Sosyalleşmeyi sağlaması Ders içeriğinin uygun olması Coğrafya disiplininin uygun olması
Sosyal Bilgiler Dersinin Dezavantajları	Zaman yeterli değil Konular detaylı ele alınmakta Klasik yöntemler ile işlenmeye müsait

Tablo 4.6 incelendiğinde öğretmenlerden Sosyal Bilgiler dersini genel olarak değerlendirmeleri ve salgın ile baş etmede diğer branşlardan farklı olarak konunun ele alınmasında neler yapıldı, dersin daha etkili olabilmesi için neler yapılmalı bunun hakkında yorum yapmaları istenmiştir. Bulgular bu şekilde çalışmaya yansıtılmıştır; diğer branşlardan farklı olarak öğretmenler açısından dersin hayatın içinden bir ders olması, sözel bir ders olması, tüm konuları ele alabilecek disiplinler arası anlayışa sahip olması, ders içeriğinin aslında salgınla baş etme konusunda verilen bilgileri barındırması ve alt disiplini olan; Coğrafyanın kapsamına girmesi açısından avantaj sağlarken. Zamanın yani ders saatinin az olması, teorik bilgi yoğunluğu ve anlatım gibi klasik yöntemlerle kolay işlenmesi; öğrenciyi sıkacağından olumsuz bulunmuştur. Sosyal Bilgiler dersinin salgın ile baş etmede daha etkili olabilmesi için de programın revize edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çünkü konuyla doğrudan ilgili bilgiler yer almamaktadır. Ve süreçte ön plana çıkan “Medya okuryazarlığı”, “Değer eğitimi”, “Afet eğitimi” ile ilgili konuların detaylandırılması önem kazanmıştır. Yine dersin daha etkili

olabilmesi için programın güncellenmesi, uygulama ağırlıklı olması ve ders saatinin artması önerileri de öğretmenler tarafından dile getirilmiştir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler eğitiminden hangi açılardan yaralandığı, farklı branşlardan olan öğretmenler ile kendilerinin ders işleyişi arasında ki farklılıkları değerlendirdikleri görüşleri şu şekildedir;

Hatice Öğretmen: Sosyal bilgiler dersi zaten hayatın içinden bir ders olduğu için; konularımız çok güncel, hayatın kendi içinde ve çocuk otomatikman o bağlantıyı kurabiliyor. Sosyal Bilgiler dersi içinde biz zaten gündelik içinde olan haberleri, bilim insanlarını işlerken mesela işte korona virüs aşısını bulan insanlara değiniyoruz. Bilimden bahsediyoruz... Yine nüfus ve yerleşmeyi işlerken orada nüfus ve yerleşmeyi sınırlayan unsurlardan bir tanesinin salgın hastalıklar olduğunu söylüyoruz. Dolayısıyla aslında evet salgın hastalık bizim için sürprizdi ama Sosyal Bilgiler hayatın merkezinde bize hayatın kendisine öğreten bir ders olduğu için yani Sosyal Bilgilerin içinde ve gündeminde hep oldu. Yani Sosyal Bilgilerden ayrı olmadı açıkçası. Sosyal Bilgilerin gündemini, çocukların gündemini, derste tartıştığımız; konuştuğumuz, konular arasında yer aldı... Şöyle söyleyeyim, branşlar tabii ki salgın döneminde etkili oldu. Bizim dersimizin en büyük avantajı; sözel bir ders olması, hayatın içinden bir ders olması; çocuk gündelik hayatlarındaki bilgiden yorum yaparak da aslında Sosyal Bilgiler dersinde aktif olarak katılır. Yani güncelliği olan bir ders, yani hayatın içinden olan bir ders olduğu için çocuk Sosyal Bilgiler de işte salgınla ilgili ya da herhangi bir konu ile ilgili fikir yürütebilir ya da daha önceki gördüğü konular arasında bağlantı kurarak ilerleyebilir. Ama bir işte matematik gibi işlem becerisi gerektiren soyut bir ders daha zor işlendi. Bu anlamda sözel dersler salgında aslında çok daha iyiydi öğrenilebilirlik açısından. Çünkü; çocuk dinleyebilir, not olabilir. O ses kayıtlarını, attığımız videoları, bizim onlara attığımız görselleri tekrar edebilir.

Esra Öğretmen: Ben Sosyal Bilgiler dersinde yine bir ünitemizde var ya seyahat özgürlüğü, yerleşme özgürlüğü, anayasamız da bize verilmiş olan ancak bazı durumlarda kısıtlanabiliyor. Ben bunu zaten derste de anlatıyordum. Yani karantina dönemini Osmanlı tarihinde de var biliyorsun. Bazı dönem İslam tarihinde de var karantina döneminde bazı bölgelerden çıkılmıyordu ama bizimkisi çok daha şey oldu biliyorsunuz evlerimizden çıkamaz hale geldik. Çocuklara bunun hani geçici bir süreç olduğunu... Sosyal Bilgiler dersinde belki Matematikte, Fende bu kadar yoktur, ama Sosyal Bilgiler dersi çocukların sosyalleşebileceği, kendini ifade edebileceği çok iyi bir ortam oldu. Ben o açıdan olumlu... Ben pandeminin bize kazandırdığı diyelim, bazen kaybettirdiği şeyler çok oldu ama kazandırdığı şey teknoloji ile aram çok iyi değildi, mecbur bu süreçte işte ZOOM kuruldu bilmiyorduk. Yani hiçbir öğretmen bilmiyordu. İşte EBA, devlet hemen EBA sistemini aktifleştirdi. Sonra çocuklar birçok konuda o konuda teknolojik anlamda ilerleme kat ettiler. Bu açıdan biz öğretmenler aldığımız derslerle Milli Eğitim Bakanlığının bizlere sunduğu afetle ilgili teknoloji ile ilgili kursları oldu bunları aldım. Kendimizi ülkece birçok teknolojik alanda güçlendirdik. Onlar (diğer branşlar) daha çok teknolojik beceri isteyen şeyler

olduğunda bizim dediğim gibi daha dolu dolu geçirebildik, daha çok konuşabildik, daha çok sosyalleşebildik. Yani Sosyal Bilgiler hayatın içinden olduğu için çocuk illaki bir kulak dolgunluğuyla bile bu dersi dinleyerek bir şeyler yapabiliyor katılabiliyor.

Kaan Öğretmen: Bu konu üzerinde daha çok Sosyal Bilimlerin alt dalı olan Tarihten yararlanabileceğimizi düşünüyorum. Şöyle ki geçmiş dönemlerde de yaşanmış bu tür bu tarz işte salgın dönemlerini de göz önüne aldığımızda tarihin de vermiş olduğu verilerle, bunun geçici bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Mesela ben öğrencilerime bu tarz örnekler vererek mesela İspanyol gribi üzerinden veya farklı salgın hastalıklar üzerinden örnekler vererek de anlatmaya çalıştım. Ve bu durumu geçici olduğunu belirtmeye çalıştım. Burada bizim işimize en çok yarayacak olan tarihtir. Tarih diye düşündüm. Yine psikolojiden yararlanabiliriz diye düşündüm. Duygu ve düşüncelerin çocukların daha iyi anlamak adına aklıma ilk gelen bunlar... O süreç en çok uygulamalı dersleri olumsuz etkiledi. Çünkü uygulamalı dersler öğrenciye bizzatıhi yaptırılarak işliyordu. Mesela, Fen ve Teknoloji öğretmenlerimiz bu konuda mesela ağır yara aldığını düşünüyorum yine. Keza biz de öğrenci ile net iletişime geçemediğimiz için biz de birçok sorun yaşadık. Yani düz anlatımdan çok ötesine geçemedik maalesef. Kendi dersim için de bunu söyleyebilirim. Uygulamalı dersler çok daha etkilendi, bundan yani diğer branşlardan arkadaşlarım da bu şekilde belirtiyor. Yani yüz yüze eğitim kadar kaliteli olduğunu, yani yüz yüze eğitimi daha kaliteli olduğunu söylüyor. Öyle söyleyebilirim yani.

Feyza Öğretmen: Salgın sürecinde Sosyal Bilgiler dersinden ne kadar yararlandığım ya da çocuklar ne kadar yararlandı, her iki açıdan da bakacak olursak; dersimizde haklarımız sorumluluklarımızla ilgi ünitelerimiz vardı, iletişimle ilgili ünitelerimiz vardı, teknoloji ve yaşamla ilgili ülkelerimiz vardı. Normal süreç içerisinde bu süreçte haklarımızın bazı zamanlarda kısıtlanabileceğini görmüş olduk. Temel hak ve özgürlüklerimiz işte yerleşme ve seyahat özgürlükleri gibi özgürlüklerimizin bu salgın sürecinde kısıtlanması en iyi örnek oldu. Çocuklar için canlı bir şekilde bazı haklarımızın devlet tarafından katlanabileceğini görmüş olduk. Teknoloji yaşam ünitesi ile ilgili en azından bu derslerin online yaparken bilgisayar kullanımını tablet kullanımını EBA kullanımının nasıl olduğunu yorumla da olsa bir şekilde öğrenmiş olduk. Bilgisayarlarda internet kullanımında güvenli bağlanma işte sitelerin güvenliği hakkında güvenilir sitelerin nasıl kullanılacağını güvenilir olup olmadığını hangi sitelerin güvenilir hangilerine güvenilmez olduğu ile ilgili bilgiler edinmiş olduk. Çocuklar bu bilgilerini tazelemiş oldular... Bir de haklarımız sorumluluklarımız ünitesinde bunu canlı olarak görmüş olduk. Benim yararlandığım konular bunlardı. Tabii ki bizim dersimiz topluma hitap eden bir ders olduğu için şartlar ne olursa olsun eğitim yaşamımızın bundan en az etkilenecek şekilde çabaladığımızda, her koşulda eğitim yapılabilmesini gönüllüğün burada esas olduğunu vurgulayabildik. Çocukların toplum içinde birlik beraberliğin bizi daha rahatlattığını, psikolojik olarak sadece tek bizim yaşamayıp bütün dünyada böyle bir problemin olduğunu ve herkesin bu konu ile baş etmek için çalıştığınıla bilmek; küresel olarak hem toplum olarak birbirimizi bu açıdan rahatlatmak iyi oldu. Bizim

dersimiz açısından yani diğer branşlara göre burada biraz daha avantaj kazandığımızı düşünüyorum.

Sevgi Öğretmen: Yani Sosyal Bilgiler tabii ki hayatın çok içinden bir ders olduğu için; sosyal ilişkiler önemli olduğu, insanlar arasındaki iletişimin ne kadar önemli olduğunu herhalde bu dönemde daha iyi anladık. O yüzden bence dersimizin önemi biraz daha anlaşılmıştır. Ondan sonra bilim ve teknolojiye yenilikler; bu aşının uzun süre bulunamaması, ülkemize gelememesi ya da ilaçların doğru düzgün bir ilacın olmaması. Başka bir hastalık için kullanılan ilacın burada denenmesi. O yüzden aslında hem bilim ve teknolojiye yeniliklerin ne kadar takip edilmesi gerektiği hem de insan ilişkilerine ne kadar önemli olduğunu, insan psikolojisi için insan ilişkisine sosyalleşmenin ne kadar önemli olduğunu, bir kere daha bu dersimizin önemi olarak anlaşılmıştır, diye düşünüyorum.

Sosyal Bilgiler dersinden salgınla baş etme de yararlanma konusunda değerlendirmelerinin nasıl olduğuna ilişkin görüşleri şu şekildedir;

Hatice Öğretmen: Şimdi bu sürpriz aslında salgın bizim için sürpriz oldu salgın konusu Tabii doğrudan işlenen bir konu değil sadece 7. sınıfta, İnsanlar Yerler ve Çevreler ünitesinde yerleşmeyi kısıtlayan faktörler kısmında var. Bir de Küresel Bağlantılar kısmında dünyayı etkileyen problemler kısmında belirtiyoruz. Burada da bu konuya girilebilir, bu konu işlenebilir. Küresel Bağlantılar kısmında hatta sadece 7. sınıf çok uygun görünüyor ama Sosyal Bilgiler sarmal bir program. Yani 5'te 6'da 7'de tekrar tekrar işlenebilir. Örneğin 5. sınıflarda doğal afet konusunda bir parantez şeklinde küresel bir sorun olan bu konuya da değinilebilir. 6. sınıfta Coğrafya konuları İnsanlar Yerler ve Çevreler, coğrafya konuları güzel gidiyor. Çocuklar coğrafya konularını çok seviyor. Yine çevre problemleri arasında verilirken, dünyadaki küresel problemlerin arasında verilirken yine verilebilir ama 7. sınıftan çok daha uygun olduğunu düşünüyorum.

Esra Öğretmen: Bence bu süreci en iyi değerlendirebilecek ders Sosyal Bilgiler. Yani bahsettiği bütün konulardan; çocukların psikolojisinden tutun, küresel bağlantılardan tutun, bilimsel araştırmalardan; girişimciliklerden, seyahat özgürlüğünün kısıtlanmasından, karantinadan ve daha birçok alandan dolayı hani Sosyal Bilgiler dersini ben bu süreçte en aktif olan ders olduğunu düşünüyorum. Çocukların ve ailelerin psikolojilerini de anlayarak onlara en iyi; ne diyelim sunum yapabildiğimiz, derste yani hayatın çok içinden bir derstir Sosyal Bilgiler. Hem anlamıyla çok genel zaten Sosyal Bilgiler bir sürü bilim dalının birleştiği bir ders. Felsefeden, psikolojiden, tarihten, her şeyden var. O yüzden biz çok bu süreçte Sosyal Bilgiler dersinin önemini bence daha şey oldu. Çocukların bu sürece daha çabuk adapte olmaları, olabilmeleri adına; vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmeleri adına, sorumluluklarımızı yerine getirmezsek nasıl bir ihmal sonucunda, hangi duyarsızlık sonucunda, kimlerin başına ne gelebileceğini en iyi rahat rahat sohbet eder gibi anlatabileceğimiz ders Sosyal bilgilerdi. O yüzden ben elimden geldiğince güzel değerlendirdim bu dersti.

Kaan Öğretmen: Şimdi öncelikle bizim dersimiz biraz bilgi yoğunluğu fazla olan bir ders, bunun biraz azaltılması gerekiyor. Öğrencilere bu bilgi yoğunluğunu vermekten ziyade, konuların özünü anlatarak daha net anlamalarını algılamalarını sağlamamız gerekiyor. Değerler üzerine yoğunlaşmamız gerekiyor. Mesela biraz önce saymış olduğumuz gibi; aile birliğine önem vermek gibi, saygı gibi, sorumluluk gibi değerlerimiz üzerinde konularınızı işlememiz gerekiyor. Bilgiden çok değer odaklı bir ders planını yapmamız lazım. Yine düz anlatımdan artık kurtulmamız lazım. Soru cevap yöntemini azaltmamız lazım, tamamen ortadan kaldırmaktan bahsetmiyorum tabii. Ama bunu analiz etme mesela öğrencilerin yorumlama, yorum kapasitesini artırma, eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmeliyiz... Derslerimize biraz daha heyecan katmamız gerekiyor. Teknikleri, yöntem ve teknikleri hani daha verimli kullanmamız gerekiyor. Sosyal Bilgiler deyince sadece anlatırız, soru sorarız cevaplarız, bunlar değil. Yani ileri teknikleri de kullanmamız gerekiyor. Tabii teknoloji de net bir şekilde kullanmamız gerekiyor, haritaları daha çok kullanmamız gerekiyor. Projeler vererek öğrencilerin derse karşı ilgisini artırmamız gerekiyor.

Feyza Öğretmen: Özellikle bununla ilgili bir genel program yoktu. Sadece dediğim gibi; haklarımız, sorumluluklarımız bölümünde işte bazı haklarımız konusu... Bu süreçten sonra hele ki son dönemde yaşanan, dünyada görülen birçok felaket, afet; hastalıklar, iklim değişiklikleri vesaire bunların hepsi göz önünde bulundurduğumuzda dersimizde eklenecek daha çok şeyin olduğunu fark ettik. Çocuklara verilecek daha çok değer olduğunu, birçok şeye hazırlık açısından yetersiz olduğumuzu fark ettik. Mesela böyle durumlarda ailemiz ile nasıl vakit geçirebiliriz, psikolojimizin nasıl daha sağlıklı tutabiliriz, birbirimize sosyal hayatta nasıl daha iyi destek olabiliriz. Bu süreçte mesela tüketim çılgınlığı oldu. İnsanlar kaos yaşadılar. Marketlerde, bakkallara sürekli stokçuluk yapma ihtiyacı doğdu. Çünkü gıdaların yetersiz kalacağı haberleri medyada çıktı. Sosyal medyada çıktı. Tabii insanlar bundan çok etkilendiler... Medyanın insanları yönetme gücün özellikle dersimizde daha vurgulu şekilde anlatabiliriz. Evet tabii medyanın doğru haber yapma sorumluluğu var ama bunlar ne kadar uyuluyor, toplum buna ne kadar hazır, medyada duyduğu her şeyi doğruluğunu kabul ediyor. Ama sorguluyor mu bunu bilmiyoruz. Çünkü medyada çıkan bir cümle bütün toplumun kaosa sürüklenmesine neden olabiliyor. Bu doğrultuda dersimize ek olarak Medya Okuryazarlığı dersi de eklenmesi, belki ikinci bir ders olarak zorunlu seçmeli ders olarak ya da Sosyal Bilgilerin bir ünitesi olarak eklenmesi gerektiğini düşünüyorum... Bencilce alışveriş yapmak tüketim çılgınlığı deyim ya da bir korku psikolojisi deyim, bunların çok yoğun toplum içinde yaşanması bu konuda biraz daha çocukların da ailelerin eğitilmesi gerektiğine yöneltti. Bu düşünceye yöneltti bu şekilde söyleyebilirim.

Sevgi Öğretmen: Salgına ne kadar bağlantılı olur bilmiyorum ama... Konular kitaplarda evet konular güzel konular ama kitaplarda çok bazen çok gereksiz detay, bazen hiç olmayan bir ayrıntı oluyor. Yani daha ayrıntılı olması gereken konular daha yüzeysel geçmiş gibi geliyor bazen. Bazen de bu kadar detaya ayrıntıya ne gerek var diye düşünüyoruz... Evet, konular aynı ama artık güncellenmesi gerekiyor. Belki o videolardan faydalanılarak çocuklara hani

uzaktan eğitim esnasında daha çok video izlettirilerek; daha çok algılarını açık tutmaya, daha çok dikkatlerini çekmeye yönelik bir şey yapılabilirdi. Çünkü uzaktan uzağa dersi anlatmak zaten çok sıkıcı çocuklar için de. O yüzden onlara daha cazip hale getirilebilecek bir program yapılabilir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlara ve alan yazında çalışmayı destekleyen çalışmalar doğrultusunda tartışma bölümüne ve yine araştırmanın sonuçları ışığında önerilere yer verilecektir.

5.1. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etme ve Sosyal Bilgiler Dersi Bağlantısına İlişkin Öğrenci Görüş ve Karikatürlerinden Elde Edilen Sonuçlar

Birinci bulgudan oluşan sonuca göre Salgınla baş etme ve Sosyal Bilgiler dersi arasında bağlantı kurma durumları incelendiğinde; öğrencilerin büyük oranda bağlantı kurduğu ortaya çıkmıştır. Hatta öğrenciler açısından önemli bir ders olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle hayatın içinden bir ders olması; uyulması gereken kurallar bağlamında hem ifadelerinde hem de karikatürlerinde sıkça sosyal mesafe, maske ve temizlik vurgusu yapılmaktadır. Ayrıca sosyal izolasyonun yaşandığı salgın döneminde öğrenciler en çok sosyalleşme açısından Sosyal Bilgiler dersinden öğrendikleri iletişim kurma yollarını kullanmışlardır. Özellikle medya ve kitle iletişim araçları kullanımını ele alan bir ders olmasıyla bağlantı kurdukları sonucuna ulaşılmıştır. (Çaykuş ve Mutlu Çaykuş, 2020) yapmış olduğu çalışmada özellikle sosyal desteğe ihtiyacın arttığı; yaşanan Covid-19 salgını gibi kriz dönemleriyle başa çıkmak için çocukların özellikle arkadaşlarıyla vakit geçirme, oyun oynama ve iletişim kurma ihtiyacını daha çok hissettiklerini vurgulamaktadır. (Hatun, Dicle ve Demirci, 2020) çalışmasında bahsettiği üzere süreçle baş etmede, sosyal ilişkiler ile sağlık arasında doğrusal yönde ilişki vardır. Yine salgın sürecinde insanların internet ve sosyal medyada vakit geçirme sıklığı artmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların bazıları bu durumun; karantina sürecinde kısıtlanan sosyalleşme durumunun, medya ve kitle iletişim araçlarıyla giderilmesi amacıyla ortaya çıktığını ifade etmektedir. Katılımcılardan süreçle baş etme amacıyla, kaçınma yöntemini kullanalar da olmuştur. Bunlarda daha çok salgın ile ilgili haberlileri takip etmeme ve sosyal medyada vakit geçirme yollarına başvurmuştur.

5.2. Öğrenciler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri Konusunda Öğrenci Görüş ve Karikatürlerinden Elde Edilen Sonuçlar

Öğrencilerin salgınla baş etme konusunda özellikle SBDÖP’de yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” öğrenme alanından, süreçte diğer bireylere saygılı olama

bağlamında kuralları öğrenerek ve onlara uyarak hak ve sorumluluklarını öğrenme açısından öğrenciler tarafından yarar sağladığı saptanmıştır. Özellikle; iletişim kurma konusunda öğrencilerin yaralanabileceği araçları öğrenmeleri bağlamında Sosyal Bilgilerin etkili olduğu, ulaşılan sonuçlardandır. Süreçte bireylerin sosyalleşme olanağı bulması en etkili başa çıkma yollarından biri olmuştur. (Subölen, 2020) çalışmasında benzer vurguları yapmıştır; özellikle salgın döneminde evlere kapandığımız süreçte sosyal medya olmasaydı bireyler bu durumu çok zor atlattırdı. Sosyalleşme ve mizah yönüyle insanları rahatlatarak; birlik ve beraberlik duygusunu kazandıran içeriklerle, psikolojik açıdan destek sağlamada sosyal medyanın etkisi büyük olmuştur. Hak ve sorumluluklar bağlamında kurallara uyma; duyarlı olma ve sosyal yaşam da roller üzerinden açıklanmaktadır. Yine yararlanılan diğer bir öğrenme alanı “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanıdır. Burada da bireylerin süreçte en etkin kullandığı medya ve kitle iletişim araçları olduğu vurgulanmış. Bu bağlamda bireyler; sosyal medya kullanımı, kitle iletişim araçları kullanımında dikkatli olduklarını, bununda Sosyal Bilgiler dersi vasıtasıyla öğrendikleri ifade edilmiştir. (Hatun, Dicle, Demirci, 2020), çalışmasında; başa çıkma sürecinde kaçınma davranışları bağlamında bireylerin Medyadan uzak durdukları ve teknoloji kullanımının artması gibi durumların oluştuğu sonucuna ulaşmıştır.

Özellikle bireyler medyada yer alan içeriklerin uyarılarından yüksek oranda etkilendirmektedir. Burada örneğin tedbirlere uyulması konusunda özellikle; sevdiklerine bulaştırma riskini öne sürerek, sorumluluk bilinci desteklenmektedir (Bilge ve Bilge, 2020). Bununla birlikte teknoloji, bilim adamları tarafından bilimsel araştırmalar sonucu aşılarda bulunması, konuları öğrencilere katkı sağlamıştır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ise geçmişte yaşamış bilim adamları ve savaş döneminde çıkan hastalıklar bağlamında ele alınan öğrenme alanı olmuştur. Yine çevreye duyarlı olma dünya kaynaklarının kullanımı bağlamında “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı; diğer ülkelerin durumu ve afetler bağlamında da yine “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı da yararlanılan diğer bir öğrenme alanı olarak belirtilmiştir.

5.3.Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBÖP Öğrenme Alanları

Öğretmenler açısından salgın ile baş etme konusunda yararlandıkları öğrenme alanlarına ilişkin görüşleri sorulduğunda, öne çıkan öğrenme alanları özellikle; İletişim,

hak ve sorumluluklar bağlamında “Birey ve Toplum”, bilimsel gelişmeler, bilim adamlarının tıp alanında çalışmalara, medya kullanımı alanlarında “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanları vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilere nüfus, göç hareketleri gibi durumlar bağlamında “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı, seyahat özgürlüğü konularında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanından konular anlatılmıştır. “Etkin Vatandaşlıkta” yine öğretmenlerin yararlandığı öğrenme alanı olarak vurgulanmıştır. İlgili çalışmalara göre ise;

Yine Sosyal Bilgiler dersi öğrenme alanlarından, “Birey ve Toplum”, “İnsanlar Yerler ve Çevreler”, “Üretim Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” da afet eğitimi ile ilgili kazanımlar yer almaktadır. Konu ile ilgili ise en fazla kazanımın “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında bulunduğu da çalışmada vurgulanmıştır (Başbüyük, Pala, 2022).

5.4. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Değerleri

Salgınla baş etme konusunda Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretmenler tarafından değerlendirmeleri sonucunda; “Dayanışma”, “Sorumluluk”, “Yardımseverlik”, “Duyarlılık”, “Tasarruf”, “Aile birliğine önem verme”, “Bilimsellik”, “Vatanseverlik” ve “Dostluk” değerlerinin ön plana çıktığı ve baş etme sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Sonuçlarla ilişkili olarak diğer kaynaklar; (Başbüyük ve Pala, 2023), afet eğitimde yardımlaşma ve dayanışma temalarına Sosyal Bilgiler öğretim programında yer verildiğini ifade etmiştir.

(Kan, 2010) Sosyal Bilgiler dersi ve değerler eğitimi ile ilgili yaptığı çalışmasında, kuramsal bilgiler teorik bilgiler ile birlikte becerilerin ve onların uygulanması bağlamında; değerlerin önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Değerler, toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde oluşturulması ve devamlılığı için gelecek nesillere aktarılması gereken ahlaki duygulardır.

5.5. Öğretmenler Açısından Salgın ile Baş Etmede Yararlanılan SBDÖP Becerileri

Salgın ile baş etme bağlamında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan becerilerden özellikle bahsettikleri; “Empati”, “Değişim ve sürekliliği algılama”, “Girişimcilik”, “İletişim”, “Medya okuryazarlığı” ve “Gözlem becerisi” ön planda

olmakla birlikte, “Araştırma”, “Eleştirel düşünme”, “İşbirliği”, “Öz denetim”, “Ekonomi ve Çevre okuryazarlıkları” da yararlanılan diğer beceriler olarak vurgulanmıştır. Bu süreçte bireylerin yararlanarak güç aldığı değerler olmuştur. Araştırmayı destekleyen çalışmalardan;

(Akdağ, Oğuz, Tatar ve Subaşı, 2014), çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinin ilkokul ve ortaokul düzeyinde yer alan; konularını gerçek hayattan alan, yaşamın içinden bir ders olduğunu vurgulamıştır. Sosyal Bilgiler dersi, bireyleri hayatta karşılaşılabilecekleri sorunlarla yüzleştirilerek; problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve birlik duygusunu kazandırarak etkin vatandaş yetiştirme anlamında etkili bir derstir.

(Hatun, Dicle ve Demirci, 2020), Empati kurmanın bu dönemde bireyi güçlü kılan bir beceri olduğundan bahsetmiştir.

(Arslan, 2020), Araştırma sonuçlarında pandemi sonrasında; “Bilgi, Medya ve İletişim Becerileri” alanında bilgi edine konusunda bilinçlenme bağlamında öğretmen ve öğrencilerin kazanması gereken 21. Yüzyıl becerileri içinde en önemli beceri olarak tercih edilmiştir.

Öğrencilerin bilgi ve teknolojileri kullanırken özellikle dikkat etmesi etik kurallara ve bilinçli olarak kitle iletişim araçlarını kullanması bu bağlamda hak ve sorumluluklarının bilincinde olması önem arz etmektedir. Bu bağlamda özellikle “Dijital Vatandaşlık” eğitiminin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu konu da Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan sekiz yetkinlikten biri “ Dijital Yetkinlik” tir. Bu yetkinlik ile bireye bilgi edinme de doğru ve güvenilir kaynakları kullanma ve yayma, bilgi ve bilişim araçlarını etkin kullanma becerileri kazandırmak amaçlanmıştır (Turan ve Karasu Avcı, 2018).

5.6. Öğretmenler Açısından Salgınla Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminin Değerlendirilmesi

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersini genel olarak değerlendirmeleri; diğer branşlardan farklı olarak, öğretmenler açısından; dersin hayatın içinden bir ders olması, sözel bir ders olması, tüm konuları ele alabilecek disiplinler arası anlayışa sahip olması, ders içeriğinin aslında salgınla baş etme konusunda verilen bilgileri barındırması ve alt disiplini olan Coğrafyanın kapsamına girmesi açısından avantaj sağlarken; zamanın yani ders saatinin az olması, teorik bilgi yoğunluğu ve anlatım gibi klasik yöntemlerle kolay işlenmesi öğrenciyi sıkacağından olumsuz bulunmuştur. Sosyal Bilgiler dersinin salgın

ile baş etmede daha etkili olabilmesi adına da programın revize edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çünkü konuyla doğrudan ilgili bilgiler yer almamaktadır. Ve süreçte ön plana çıkan medya okuryazarlığı, değer eğitimi, afet eğitimi ile ilgili konuların detaylandırılması önem kazanmıştır. Yine dersin daha etkili olabilmesi için programın güncellenmesi, uygulama ağırlıklı olması ve ders saatinin artması önerileri de öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bu sonuçların örtüştüğü çalışmalardan;

(Varol, 2022), dersi içeriğinin yaşama dönük ve güncel olması bağlamında olumlu bulurken, içeriğin yoğun, ders saatinin az olmasını da Sosyal Bilgiler programı adına olumsuz yapısal özellikler olarak belirtmiştir.

Yine çalışmaya katılan öğretmenlerin eleştirdiği noktalardan biri de teorik bilgi yoğunluğudur. Buna bağlı olarak dersin ezberci ve klasik sistemle işlenmesi durumu ortaya çıkmıştır. Ancak Sosyal Bilgiler dersi oluşum amacı itibarıyla bireyin etkin ve sosyal bir vatandaş olabilmesi adına gerçek hayatla iç içe bir anlayışla dersin yürütülmesi ve bireyin doğrudan yaşadığı toplumla bütünleşip sosyalleşmesi gerçekleştirilmelidir. Nitekim bu sonucu destekleyen diğer bir çalışmaya (Kaya ve Öner, 2017) göre, Sosyal Bilgiler dersinin nihai amacı bireyin yaşadığı topluma, ülkesine ve tüm dünya duyarlı ve sorumluluklarının bilincinde olan topluma uyum sağlamış bireyler yetiştirmektir.

(Gül, 2017) çalışmasında, küresel afetlerin dünya hayatını tehdit eden önemli konularından biri olan; küresel ısınma üzerinde durarak, saptamalarda bulunmuştur. Özellikle 21. Yüzyılda çevrenin büyük tahribatı ile birlikte oluşan sıkıntılardan birinin küresel ısınma olduğu ve bunun üzerinde de insan etkisinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, yalnızca küresel ısınma değil pek çok doğa olaylarının yaşandığı, bunun da üstesinden ancak çevresine karşı; duyarlı ve bilinçli bireyler yetiştirilmesi ile gelinebileceğini vurgulamıştır. Bu anlamda, çevre eğitimi ile ilgili özellikle yapılan çalışmaların; bilinç oluşturmak için daha dikkat çekici olması gerektiğini ve farklı yöntem tekniklerden, örneğin karikatür gibi yöntemlerden yararlanılarak konunun daha kalıcı ve eğlenceli hale getirilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

(Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019), Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet ile ilgili konuların yoğun olarak; ülkemizde ve dünyada daha sık meydana gelen afetler üzerinden anlatıldığını, en çok ise deprem afetine yer verildiğini saptamıştır.

Çalışması sonucunda özellikle doğal afetlerin meydana gelmesi, zararları ve korunma yollarının 6. sınıf düzeyinde çok yeterli olmadığı bu nedenle 6. sınıfta afet

eğitimi bağlamında farklı ek kazanımlara ihtiyacın olduğu belirtilmiştir (Başıbüyük, Pala, 2023).

Çalışmada görüşleri alınan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vurguladığı bir başka durumda; Sosyal Bilgiler dersinin aslında konuları bağlamında güncel olan her olayı ele alabilen ve sohbet havasında öğrencilerinde kendini rahatça açabileceği bir ders olmasıdır. Ve süreçte sosyalleşebilecekleri ortamı sunmasıydı. Bu konuda salgın ile baş etmede diğer branşlara nazaran avantajlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin salgının etkisini daha rahat atlatması açısından; duygularını rahatlıkla ifade edebileceği, iletişim kurarak sosyalleşip süreçte yalnız olmadığını hissedeceği ortamlar oluşturulmalıdır. Etkili ve doğru şekilde hem canlı derslerde hem de ders dışı etkinliklerde öğretmenler salgın ile ilgili bilgileri verebilir. Her branş kendi etki alanına özgü şekilde öğrencilere en doğru şekilde kaynaklık etmelidir. Fen Bilgisi öğretmenleri sağlık eğitimi açısından, Sosyal Bilgiler öğretmenleri ise geçmişte yaşanan salgınlardan, toplumsal etkilerinden, başa çıkma süreçlerinden bahsederek; Türkçe öğretmenleri ise kavramsal yanılığları düzelterek öğrencilere katkı sağlar (Çaykuş ve Mutlu Çaykuş, 2020).

(Ergin, 2011) çalışmasında yer alan öğretmen görüşlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde çevre konuların sınırlılığından bahsetmiştir. Kazanımların, içeriğin ve değerlendirme etkinliklerinin yeterli olmadığını vurgulamıştır.

Günümüzde insanların iletişim yöntemleri çeşitlenmiştir. Özellikle salgın döneminde fiziki olarak bir araya gelme durumu olmayan bireyler çevrim içi ortamlarda bir araya gelerek iletişim kurmuşlardır. Bu anlamda benzer sonuçlara ulaşan (Turan, Karasu Avcı, 2018) çalışmasında “Birey ve Toplum” öğrenme alanına ek olarak “Dijital İletişim” ve “Dijital Etik” konuları eklenmelidir şeklinde öneride bulunmuştur.

(Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011) çalışmasında, afet eğitimi kapsamında Fen ve Teknoloji programının öğretmenlerce değerlendirilmesi sonucunda, çalışma ile örtüşen sonuçlar elde etmiştir. Örneğin; afet eğitiminin yaygınlaşması ve sürekli hale gelmesi, yine kitap içerisinde konu ile ilgili etkinliğin az olması, afet eğitimine yönelik materyallerin sınırlı olması ve afet ile ilgili konuların dönemin sonuna doğru denk gelmesinden konuların yetişmediğini saptamıştır. Afet eğitimi alanında ders kitabı içeriğinin yetersiz olduğu ve bazı öğretmenlerin bu konuda pedagojik altyapısının iyi olmadığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

5.7. Öneriler

Yapılan araştırmanın sonuçlarına bağlı olarak şu öneriler getirilebilir;

- Salgın sürecinde en büyük etkilerden biri bireyler arası iletişimin kısıtlanması ve sosyal izolasyon olmuştur. Bu doğrultuda bireylerin böyle kriz dönemlerini nasıl yönetebileceğine dair fikir ve becerilerin teknoloji ile bütünleşmiş şekilde kazandırılması amacıyla, Sosyal Bilgiler dersinde yer verilebilir.
- Salgın sürecinde ve hayatın hemen her döneminde 21. Yüzyıl da gelişen teknoloji ile desteklenen medya araçları, bireylerin hem bilgi aldığı hem de sosyalleştiği alanlar olmuştur. Bu doğrultuda; Sosyal Bilgiler dersi, öğrenme alanları ve TYÇ kapsamında kazandırılması hedeflenen davranışların daha etkili ve güncel hale getirilmesi gerekmektedir. Medya konuları ve Sosyal medya kullanım becerileri kazandırma amacıyla öğretim programı revize edilebilir.
- Görüşmeler sırasında öğretmenlerin de vurguladığı üzere; Sosyal Bilgiler dersi teorik olarak çok yoğun bilgi içermektedir. Bunun öğrenci hazırbulunuşluğuna daha uygun şekilde sadeleştirilmesi ve ders saatinin artırılması önerilebilir.
- Çevre ve afet ile ilgili konuların yer aldığı Sosyal Bilgiler dersi kapsamında; geçmişte yaşanmış, bugün yaşadığımız ve gelecekte de yaşanması kuvvetle muhtemel olan salgın olgusunun; doğrudan programda verilmemesi, araştırma sürecinde hem öğretmen hem de öğrenciler tarafından vurgulanmıştır. Bu durumda programda afet konuları ile ilgili olarak “Biyolojik Afet” olan salgın konusuna da yer verilmesi önerilmektedir.
- Çalışmaya katılan öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersinin doğrudan sadece bilgi aktaran bir ders haline gelmemesi gerektiğine değinerek; uygulama ve değer eğitimi ağırlıklı olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu konuda öğretim programı revize edilme durumunda içerik zenginleştirilebilir.
- Yapılan çalışmadan da hareketle; salgın olgusu, afetler içerisinde güncelliğinin koruyacak olan konulardan biridir. Gelecekte konu ile ilgili yapılacak araştırmaların, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının doküman incelenmesi metodu ile incelenerek salgınla ilişkili konu ve kavramların yer alma durumu saptanabilir.

- Salgın ile ilgili konuların Sosyal Bilgiler dersi içeriğindeki yerine ilişkin görüşlerini almak amacıyla; ayrıca daha büyük bir, Sosyal Bilgiler öğretmeni katılımcı grubundan oluşan nitel bir çalışma yapılabilir.
- Araştırma sonuçları dikkate alındığında; öğrencilerin özellikle iletişim ve medya konularında ilgili olduğu saptanmıştır. Buna bağlı olarak öğrencilerin iletişim ve medya alanındaki gelişimini destekleyici çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2023). Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğü. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> (Erişim tarihi: 15.04.20203).
- Akarsu, E. (2022). *Türkiye Selçuklu Devleti döneminde doğal afetler ve salgın hastalıklar (Kuruluştan Yıkılışına Kadar)*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29184/312499>
- Akdağ, H., Oğuz, R., Tatar, O., Subaşı, Y. (2014). Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarının güncel olaylar bağlamında öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014 (2), 49-65. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/goputeb/issue/7322/95827>
- Akoğlu, G. ve Karaaslan, B. T. (2020). Covid-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-103. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikcusbfd/issue/55773/736666>
- Alpago, H. ve Alpago, Oduncu, D. (2020). Koronavirüs salgınının sosyoekonomik sonuçları. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020; (8): 99-114. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ibad/issue/53796/716444>
- Altun, A. (2012). Kanada'daki sosyal bilgiler programlarında medya okuryazarlığı eğitimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 230-244. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48560/616628>
- Arıkan, B. (2022) *Uzaktan eğitim sürecinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin EBA canlı ders uygulamasına ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arslan, A. (2020). Öğretmen adayları perspektifinden pandemi öncesi ve sonrası öğrencilere kazandırılması gereken 21. Yüzyıl becerilerinin belirlenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın sürecinde Türkiye'de ve dünyada eğitim, 553-571. doi: 10.37669/Milliegitim.779446

- Arslan, İ. ve Karagül, S. (2020). Küresel bir tehdit (COVID-19 salgını) ve değişime yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 1-36. <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.6.10.67>
- Artantaş, E. ve Gürsoy, H. (2020). Covid-19 üzerine temel sosyal tartışmalar ve türkiye'nin aldığı tedbirlere ait bir çerçeve. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 158-171. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nohusosbil/issue/59391/801442>
- Avcu, K. M ve Çelik, Ö. Ç. (2023). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının pandemi kavramına yönelik metaforik algıları. *Turkish Journal Of Educational Studies*, 10(1), 61-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkjes/issue/75648/1140209>
- Aydemir, G. (2010). *Sosyal Bilgiler öğretiminde örnek olay yönteminin öğrencilerin çevre bilincine ve çevreye yönelik tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 81-90. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aji/issue/1540/18887>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Başbüyük, A. ve Pala, Ş. M. (2023). Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya Dersi Öğretim Programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 25 (2) , 184-197. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1063242>
- Bayram, H. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sağlık okuryazarlık düzeyleri ile sağlık okuryazarlığını sınıf içi davranışlarına yansıtma durumlarının araştırılması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, s. 543-565. Doi: 10.35826 /ijoess.3064.
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2020). Koronavirüs salgını ve sosyal izolasyonun psikolojik semptomlar üzerindeki etkilerinin psikolojik sağlamlık ve stresle baş etme tarzları açısından incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23. DOI: 10.5505/kpd.2020.66934

- Creswell, J. W. (2013) *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir), Ankara: Siyasal Yayınevi
- Çaykuş, E. T. ve Mutlu Çaykuş, T. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Covid-19 Özel Sayısı 2, 95-113.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/738573>
- Çetin, M. (2022). *Viral Salgınlar perspektifinde salgın yönetimi değerlendirmesi: SARS-COV-2 Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çiydem, E. ve Kaymakcı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207.
<https://doi.org/10.29224/insanveinsan.818742>
- Daşpunar, G. (2020). *Cumhuriyetin ilk yıllarında salgın hastalıklarla mücadele: sıtma, trahom, frengi ve verem (1923-1950)*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirhan, N. (2021). *Sosyal Bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dere, İ. ve Alkaya, S. (2017). Sosyal Bilgiler derslerinde tıp tarihi konularının sözlü tarihle öğretimi. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 504-522.
doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i6.1198
- Deveci, H. Ve Çengelci, T. (2008). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından medya okuryazarlığına bir bakış. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 25-43.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/13714/166031>
- Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve eğitim*. Türkiye: Başarı Yayıncılık.
- Dölek, İ. (2021). *Afetler ve afet yönetimi*, (3. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Ergin, E. (2011). *Çevre bilinci geliştirmede sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin öğretmen görüşleri (Elazığ ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ersoy, A. F. ve Kaya, E. (2009). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 2004 uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (1), 71-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49070/626121>
- Ersoy, A., ve Türkkan, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156). <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/119>
- Erşan, A., Cengiz, P., Çiller, A. ve Şakiroğlu, M. (2021). Salgını aldığımız önlemler mi yavaşlattı: salgına önlem alma miktarı ile önlemlerin algılanan faydalılığı ve zorluğu, sorumluluk algısı ve baş etme yolları arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 16(1), 203-217
- Gider, H. (2023). *Covid-19 salgını sürecinde ilköğretim kademesinde gerçekleşen uzaktan eğitimin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: tekirdağ ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Güler, H. (2018). *2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı taslağı'nın öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Burdur ili örneği)* Yüksek Lisans Tezi. T.C. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürel, D., Er, H. (2020). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre küresel salgınlar karşısında güç aldığımız değerler: Covid-19 örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 573-596. DOI: 10.37669/milliegitim.764023
- Hanaylı, G., Öztürk, A.A., Baysan, S. ve Akar Vural, R. (2020). Sosyal Bilgilerin doğası, anlamı ve nasıl öğretildiği üzerine bir durum çalışması: öğretmen görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 210-238. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baebd/issue/55426/740833>
- Hatun, O., Dicle, A. N. ve Demirci, İ. (2020). Koronavirüs salgınının psikolojik yansımaları ve salgınla başa çıkma. *Turkish Studies*, 15(4), 531-554. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44364>
- İnal, E. Kaya, E. ve Altıntaş, K. H. (2018). Türkiye'de örgün eğitimin afet eğitimi yeterliliği açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37), 114-127. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/41724/463823>

- İstek, E. (2017). Avrupa’da veba salgını ve salgında din faktörü (Viyana örneği). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36 (62), 173-204. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tariharastirmalari/issue/47739/602992>
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev.Ed. Bütün, M. ve Demir, S. B.) *Veri Toplama içinde* (s.158) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36197/407034>
- Kaplan, H., Sevinç, K., İşbilen, N. (2020). Doğal afetleri anlamlandırma ve başa çıkma: Covid-19 salgını üzerine bir araştırma. *Turkish Studies*, 15(4), 579-598. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44477>
- Karaman, B. (2022). *Sosyal Bilgiler eğitimi çerçevesinde sağlık okuryazarlığı: öğretmen görüşleri ve öğrencilerin sağlık okuryazarlık durumları*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kardeş, V. Ç. (2020). Pandemi süreci ve sonrası ruhsal ve davranışsal değerlendirme. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 4(2), 160-169. DOI: 10.25048/tudod.754693
- Kaya E. ve Bayram, H. (2021). Decroly’nin Toplu Öğretim Sistemi İle Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Dersi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Anadolu Journal Of Educational Sciences International*, 11(1), 483-504. DOI: 10.18039/ajesi.786992
- Kaya, E. (2021). *Sosyal Bilgiler dersinin tasarım süreci*. E. Kaya (Ed.), *Sosyal Bilgiler Dersi ve Eğitiminin Tasarımı* içinde (s.11) Ankara: Pegem Akademi
- Kaya, E. ve Bayram, H. (2021). Utilization of the research compliance matrix in educational research design and evaluation: a designbased based research international of education technology and scientific researches, 6(15), 887-944. DOI: 10.35826/ijetsar.325.
- Keleşoğlu, S., Kartal, M., ve Koçer, E. (2023). Pandemi Sosyal Bilgiler öğretimini nasıl vurdu?. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 118-149. DOI: 10.51948/auad.1173644

- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırıkkaya, E. B. , Ünver, A. O. ve Çakın, O. (2011). İlköğretim Fen ve Teknoloji Programında yer alan afet eğitimi konularına ilişkin öğretmen görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5 (1) , 24-42 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/balikesirnef/issue/3372/46534>
- Koçak, A. ve Arun, Ö. (2006). İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu. *Selçuk İletişim*, 4(3), 21-28. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19013/200754>
- Malak, B., ve Aydın, A. (2021). Türkiye’de Covid-19’a yönelik ilk psikososyal tepkiler: Bir içerik analizi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 15(3), 581-593.
- MEB (2018). TC Milli Eğitim Bakanlığı. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar.)* Ankara: MEB.
- Meriç, S. (2022). *Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin pandemi dönemindeki uzaktan eğitim deneyimleri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Merriam, S. B. and Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*, (4. Edition). John Willey & Sons Incorporated.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, Afet Eğitimi Ve Afete Dirençli Toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67. DOI: 10.21666/muefd.321970
- O'Connor, J. (2022). Post-pandemic social studies: how Covid-19 has changed how we teach, W. Journell (2022). *The Journal of Social Studies Research*, (46), 395-396. <https://doi.org/10.1016/j.jssr.2022.08.001>
- Özlü, A., Öztaş, D. (2020) .Yeni Corona pandemisi (Covid-19) ile mücadelede geçmişten ders çıkartmak. *Ankara Med J*, 2020;(2):468-481. DOI: 10.5505/amj.2020.46547
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126. DOI: 10.24315/tred.550508

- Öztürk, C., Keskin Coşkun, S. ve Otluoğlu, R. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler Ve Yazılı Materyaller*. (6. Baskı) içinde (s. 2) Ankara: Pegem Akademi.
- Parıldar, H. (2020). Tarihte bulaşıcı hastalık salgınları. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30, 19-26. DOI:10.5222/terh.2020.93764
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlık Bakanlığı “Toplum Bilimleri Kurulu, Sağlık Bakanı Koca Başkanlığında Toplandı”. <https://www.saglik.gov.tr/TR,65907/toplum-bilimleri-kurulu-saglik-bakani-koca-baskanliginda-toplandi.html> . (Erişim Tarihi: 05.05.2022)
- Sarı, E. ve Sarı, B. (2020). Kriz zamanlarında eğitim yönetimi: Covid-19 örneği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram Ve Uygulama*, 3(2), 49-63. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijls/issue/56102/742188>
- Sarışık, S., Gürel, M., Uslu, Ş. ve Dönmez, E. (2022). Covid-19 pandemi sürecinde öğretmenlerin yaşadığı psikolojik sorunlar ve sorunlar ile baş etme yolları: öğretmen görüşleri: covid-19 pandemi sürecinde öğretmenlerin yaşadığı psikolojik sorunlar. *International Journal of Trends and Developments in Education*, 2(1), 1-13.
- Serbest, S. (2022). Tarihte yaşanan büyük salgınlar ve etkileri. B. Aydın, Z. U. Özkara, A. Taş (Ed.), *Disiplinlerarası Bakış Açısıyla Salgın ve Dijitalleşme* içinde (s. 3) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sever, R. (2019). Temel Kavramalar. Sever, R. (Ed.), *Afetler ve Afet Yönetimi*, (1. Baskı) Ankara: Pegem Akademi
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. *Sosyal bilgiler öğretimi*, 15-39.
- Subölen, S. (2020). Covid 19 pandemisi sürecinde stresle baş etme yöntemi olarak sosyal medyada mizah olgusu: cizmikakorifer ve saykodelipaylasımlar isimli instagram hesaplarının analizi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 11(42), 123-142. DOI: 10.5824/ajite.2020.03.005.x
- Sucuoğlu, P. S. Ş ve Karaş, H. (2020). Ekoloji ve Psikiyatri: Disiplinlerarası bir bakış önerisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(1), 86-88. DOI: 10.5505/kpd.2020.73383
- Şanlı, S. (2007). *Sosyolojik açıdan Sosyal Bilgiler ders kitapları ve sosyalleştirme rolleri*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tarkar, P. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on education system. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(9), 3812-3814.
- Tay, B. (2013). Sosyal Bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. Turan, R. ve Ulusoy, K.(Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s. 7-8). Ankara: Pegem Akademi.
- Tekin, A. (2021). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler Ve Ekonomik Sonuçları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 330-355.
- Tuncel, G. (2017). Sosyal Bilgiler dersinde karikatürlerle küresel ısınma eğitimi üzerine örnek bir çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (35), 87-94. DOI: 10.14781/mcd.291156
- Tunç, A. ve Atıcı, F. Z. (2020). Dünyada ve Türkiye’de pandemilerle mücadele: risk ve kriz yönetimi bağlamında bir değerlendirme. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 329-362.
- Turan, S. ve Karasu Avcı, E. (2018). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Türk, H. ve Atasoy, E. (2021). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (2018) küresel vatandaşlık açısından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 50(230), 147-167. DOI: 10.37669/milliegitim.674971
- Varol, B. (2022) *Covid-19 salgını sırasında ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı uygulamalarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılar, B. M. ve Tomal, N. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Yeni Değişikliklerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.
- Yıldırım ve Şimşek (2021). *Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık San ve Tic. A.Ş.
- Yıldırım, T. A ve Onan, N. (2021). Ortaokul öğrencilerinin pandemi sürecindeki fiziksel aktivite tutumu ve stresle başa çıkma durumlarının değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 772-783.
- Yıldırım, Y. (2022). Salgın Döneminde Acil Uzaktan Öğretim Kapsamında İşlenen Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi . *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 24 (2) , 244-256.

EK-1. Araştırma Uyum Matrisi

BAŞLIK Salgın ile Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminin Rolü	AMAÇ	YÖNTEM: NİTEL				BULGULAR	SONUÇLAR	TARTIŞMA	ÖNERİLER
		ÖRNEKLEM KATILIMCILAR	VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	VERİ ANALİZİ				
GİRİŞ; Alan yazında ile ilgili araştırmanın yetersizliği. Hayatın bir gerçeği olan salgın olgusu ile baş etme konusunda, geniş alan tasarımına ve disiplinler arası anlayışa sahip olan; Sosyal Bilgiler dersinin Salgın ile baş etmede rolünün saptanması	Temel Amaç:..... Sosyal bilgiler öğretmen ve öğrencilerin gözünden Salgın ile baş etmede Sosyal bilgiler dersinin rolü.	Ölçüt örneklem Sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul öğrencileri	Görüşme tekniği. Temel Nitel Araştırma Resim Analizi	Yarı yapılandırılmış görüşme formu Öğrencilerin çizdiği resimler	Betimsel Analizi	Öğretmenlerin görüşlerine yönelik kodlar. Öğrenci resim analizlerine ve görüşlerine yönelik kodlar.		Değirmenci, Y., Kuzey, M.ve Yetişensoy,O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. <i>E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi</i>, 6(2), 33-46	Daha bütüncül bir afet eğitimi anlayışı benimsenerek, ders kitaplarında doğa kaynaklı afetlerin yanında salgınlar, göçler ve çeşitli kazalar gibi insan (beşeri) kaynaklı afetlere yönelik içerik artırılabilir.

ALT AMAÇLAR	YÖNTEM				BULGULAR	SONUÇLAR	TARTIŞMA	ÖNERİLER
1. Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarından yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?	Katılımcı	Veri Toplama Teknikleri	Veri Toplama Araçları	Veri Analizi	1. Salgın ile baş etme ve SBDÖP Öğrenme alanları; Birey ve Toplum, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Bilim Teknoloji ve Toplum, Küresel Bağlantılar, Etkin Vatandaşlık	1. İletişim, hak ve sorumluluklar bağlamında; “Birey ve Toplum”, bilimsel gelişmeler, bilim adamlarının tıp alanı, medya kullanımı; “Bilim Teknoloji ve Toplum” Nüfus ve göç; “İnsanlar Yerler ve Çevreler” seyahat özgürlüğü konularında “Küresel Bağlantılar” ve “Etkin Vatandaşlık”	1. SBDÖP afet eğitimi ile ilgili kazanımların bulunduğu Öğrenme alanları; “Birey ve Toplum”, “İnsanlar Yerler ve Çevreler”, “Üretim Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” en fazla kazanımın “İnsanlar Yerler ve Çevreler”(Başbüyük, Pala, 2022).	1. Kriz dönemlerini nasıl yönetebileceğine dair fikir ve becerilerin teknoloji ile bütünleşmiş şekilde kazandırılması amacıyla, Sosyal Bilgiler dersinde yer verilebilir.
2. Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerden yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?	1.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri	1.Görüşme Tekniği	1.Yarı yapılandırılmış görüşme formu	1.Betimsel Analiz	2. SBDÖP Değerler; Dayanışma sorumluluk, yardımseverlik, duyarlılık, tasarruf, aile birliğine önem verme, bilimsellik, vatanseverlik ve dostluk	2. ; “Dayanışma”, “Sorumluluk”, “Yardımseverlik”, “Duyarlılık”, “Tasarruf”, “Aile birliğine önem verme”, “Bilimsellik”, “Vatanseverlik” ve “Dostluk” değerlerinin ön plana çıkmıştır.	2. ; (Başbüyük ve Pala, 2023), afet eğitimde yardımlaşma ve dayanışma temaları,(Kan, 2010) kuramsal bilgiler teorik bilgiler ile birlikte becerilerin ve onların uygulanması bağlamında; değerlerin önemi.(toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde oluşturulması.)	
3. Salgınla baş etmede Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerden yararlanmaya yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?	2. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri	2.Görüşme Tekniği	2. Yarı yapılandırılmış görüşme formu	2.Betimsel Analiz	3.SBDÖP Beceriler; Empati, Değişim ve sürekliliği algılama, İletişim, Girişimcilik Medya Okuryazarlığı, Gözlem, Araştırma, Eleştirel düşünme, İşbirliği, Öz Denetim, Ekonomi İşbirliği, Öz Denetim, Ekonomi Okuryazarlığı, Çevre Okuryazarlığı	3. “Empati”, “Değişim ve sürekliliği algılama”, “Girişimcilik”, “İletişim”, “Medya okuryazarlığı” ve	3. (Akdağ, Oğuz, Tatar ve Subaşı, 2014), çalışmada Sosyal Bilgilerin konusu gerçek hayat. Etkin vatandaş yetiştirme.	3. Medya konuları ve Sosyal medya kullanım becerileri kazandırma amacıyla öğretim programı revize edilebilir.

4. Sosyal Bilgiler ders içeriğinin salgınla baş etme durumuna ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?	4. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri	4.Görüşme Tekniği	4. Yarı yapılandırılmış görüşme formu	4.Betimsel Analiz	4. Programın Revizesi; Öğrenme Alanı Eklenmeli Uygulamaya yönelik etkinlikler eklenmeli,Ders saati artırılmalı Güncellenmeli, Afetler konusu detaylandırılmalı, Farklı yöntem ve teknikler kullanılmalı, Değer eğitimi odaklı olmalı ,Medya okuryazarlığı becerisi üzerinde daha fazla durulmalı. Sosyal Bilgiler Dersinin Avantajları; Hayatın içinden bir ders, Sözel bir ders olması Disiplinler arası anlayışa sahip olması, Sosyalleşmeyi sağlaması, Ders içeriğinin uygun olması, Coğrafya disiplininin uygun olması Sosyal Bilgiler Dersinin Dezavantajları; Zaman yeterli değil, Konular detaylı ele alınmakta, Klasik yöntemler ile işlenmeye müsait 5. Hayatın içinden bir ders, Hak,sorumluluklar,Sosyalleşme Kitle iletişim ve medya araçlarını doğru kullanma bilinci, İletişim,Toplumsal roller,Geçmişten ders çıkarma.	“Gözlem becerisi” ön planda olmakla birlikte, “Araştırma”, “Eleştirel düşünme”, “İşbirliği”, “Öz denetim”, “Ekonomi ve Çevre okuryazarlıkları” 4. SB dersi; hayatın içinden bir ders olması, sözel bir ders tüm konuları ele alabilir; disiplinler arası anlayış içeriğinin aslında salgınla baş etme konusunda verilen bilgileri barındırması ve alt disiplini olan Coğrafyanın kapsamına girmesi açısından avantajlı. Ders saati az teorik bilgi yoğun, klasik yöntemlerle olumsuz. programın güncellenmesi, uygulama ağırlıklı olması ve ders saatinin artması. 5. Salgınla baş etme ve Sosyal Bilgiler dersi arasında öğrenciler büyük oranda bağlantı kurmuştur. İletişim	(Hatun, Dicle ve Demirci, 2020), Empati kurma.(Arslan, 2020),“Bilgi, Medya ve İletişim Becerileri” 21. Yy becerileri.(Turan ve Karasu Avcı, 2018); Dijital Vatandaşlık ve Yetkinlik. 4. (Varol, 2022), dersi içeriğinin yaşama dönük ve güncel, süre kısıtlı, içerik yoğun. Bireyin doğrudan yaşadığı toplumla bütünleşip sosyalleşmesi sağlanmalı. (Kaya ve Öner, 2017). (Gül, 2017), çevresine karşı; duyarlı ve bilinçli bireyler yetiştirilmesi. (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019),afet konularının çeşitlendirilmesi gerekli.(Başbüyük, Pala, 2023), ek kazanımlar. (Çaykuş ve Mutlu Çaykuş, 2020; Ergin, 2011; Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011). 5. (Çaykuş ve Mutlu Çaykuş, 2020), Sosyal Destek ve iletişim	4. SB. dersinin Öğrenci hazırlanışına daha uygun şekilde sadeleştirilmesi ve ders saatinin artırılması önerilebilir. programda afet konuları ile ilgili olarak “Biyolojik Afet” olan salgın konusuna da yer verilmesi önerilmektedir. uygulama ve değer eğitimi ağırlıklı olması gerektiğini vurgulamıştır.
5. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin salgınla baş etme konusundaki rolüne yönelik bakış açıları nelerdir?	5. 7. Sınıf Öğrencileri	5. Resim analizi ve görüşme tekniği	5. Öğrenci Karikatürleri ve Yarı yapılandırılmış görüşme formu	5.Betimsel Analiz				

6. Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere salgınla baş etme konusunda sağladığı katkıya yönelik öğrenci bakış açıları nelerdir?	6. 7. Sınıf Öğrencileri	6.Resim analizi ve görüşme tekniği	6. Öğrenci Karikatürleri ve Yarı yapılandırılmış görüşme formu	6.Betimsel Analiz	6. Salgın ile baş etme ve SBDÖP Öğrenme alanları; Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Bilim Teknoloji ve Toplum, Küresel Bağlantılar. SBDÖP Değerler; Duyarlılık, Sorumluluk, Dayanışma, Bilimsellik, Öz denetim, Vatanseverlik, Saygı, Empati SBDÖP Beceriler; Medya okuryazarlığı, İletişim, Dijital okuryazarlık, Çevre okuryazarlığı, Empati	kurma yollarını kullanmışlardır. Özellikle medya ve kitle iletişim araçları kullanımını SBÖP ile kazanmışlardır.	6. Süreçte diğer bireylere saygılı olama kuralları öğrenerek ve onlara uyarak hak ve sorumluluklarını öğrenme iletişim kurma konusunda yarar sağlamıştır.	ihtiyacı. (Hatun, Dicle ve Demirci, 2020), süreçle baş etmede, sosyal ilişkiler ile sağlık arasında doğrusal yönde ilişki.	6. (Subölen, 2020), Sosyal Medya önemi; Sosyalleşme, mizah, birlik ve beraberlik. (Hatun, Dicle, Demirci, 2020), Sosyal medya ve teknoloji kullanım bilinci. (Bilge ve Bilge, 2020) Duyarlılık.
---	-------------------------	------------------------------------	--	-------------------	--	--	---	--	---

EK- 2. Anadolu Üniversitesi Etik Kurulu Araştırma Onayı

Evrak Kayıt Tarihi: 12.12.2022 Protokol No: 454542

Tarih: 27.12.2022

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Salgın ile Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminden Yararlanma
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Erdoğan KAYA
TEZ YAZARI:	Hatice Kübra YILDIRIM
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
Prof. Dr. Saime ÜÇÜCE (Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)	
Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (Başkan Yardımcısı -İkt. ve İdari Bil. Fak.)	KATILMADI Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Yıldız UZUNER (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. İbrahim Cemil ULUKAN (Açıköğretim Fak.)
Prof. Dr. Handan BEVECİ (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. Erkan YÜKSEL (İletişim Bil. Fak.)

EK-3. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-14588481-605.99-70501564
Konu : Araştırma İzni

16.02.2023

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: a) 01.02.2023 tarihli ve 479605 sayılı yazınız.
b) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2020/2 nolu Genelgesi.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Hatice Kübra YILDIRIM'ın **"Salgın ile Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminden Yararlanma"** konulu tezi kapsamında merkez ilçelere bağlı okul ve kurumlarda uygulanacak olan veri toplama araçları ilgi (b) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Harun FATSA
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Ek:
Uygulama araçları (10 sayfa)
Dağıtım:
Gereği:
Anadolu Üniversitesi
Bilgi:
9 Merkez İlçe MEM

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Emniyet Mah. Alparslan Türkeş Cad. 4/A Yenimahalle

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Emine Konuk

Telefon No : 0 (312) 306 89 30

E-Posta: istatistik06@meb.gov.tr

İnternet Adresi: ankara.meb.gov.tr

Faks: _____

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sagun.meb.gov.tr> adresinden 318f-3487-32cc-816b-b577 kodu ile teyit edilebilir.

EK-4. Okul Müdürü Ses Kaydı İzin Formu

OKUL MÜDÜRÜ SES KAYDI İZİN FORMU

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir

Bu çalışma, “ **Salgın ile Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminden Yararlanma**” başlıklı bir araştırma olup “Geçmişte, günümüzde ve maalesef gelecekte de insan hayatında var olacak olan; salgın olgusu ile baş etme yollarını, Sosyal bilgiler dersi ile öğretmen ve öğrencilerinin gözünden nasıl ve ne ölçüde sağlayabiliriz? Bu konuyu araştırmak ve bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretmenlerinden ve onların öğrencilerinden görüşlerini almak amacıyla araştırma yapılacaktır. Çalışma, Prof. Dr. Erdoğan KAYA ve araştırmacı Hatice Kübra YILDIRIM tarafından yürütülmektedir. Bu araştırmanın program geliştirme uzmanlarına, diğer araştırmacılara ve öğretmenlere ayrıca literatüre katkı sağlayacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak katılımcılardan veriler toplanacaktır. Görüşme verilerinin toplanmasında kolaylık sağlamak amacıyla sizin izniniz doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılacaktır.
- Araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, katılımcının (yazılı) izni olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- Katılımcılardan toplanan veriler dosyalama yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru ya da talep olmayacaktır.

Araştırmacı

Hatice Kübra YILDIRIM

Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü yüksek lisans öğrencisi

E posta: haticekubrayildirim@anadolu.edu.tr

Araştırma verilerinin toplanmasında kolaylık sağlamak amacıyla yapacağım görüşmeleri izninizle ses kaydına almak istiyorum.

Okul Müdürü Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK- 5. Veli Onam Formu

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “Salgın ile Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminden Yararlanma” adıyla, 01.03.2023-12.04.2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Salgının hayatımıza olan etkileriyle baş etmede sosyal bilgilerdersinin öğretmen ve öğrencilerin gözünden sağladığı yaralar ve etkililiğini saptamaktır.

Araştırma Uygulaması: Görüşme ve Karikatür çizimi şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. İzniniz ile görüşmeyi kayıt altına almak istiyorum. Bu durum hem zaman hem de analizlerimiz açısından avantaj sağlayacaktır. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Araştırma sürecine katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı: Hatice Kübra Yıldırım

İletişim bilgileri: haticekubrayildirim@anadolu.edu.tr

Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi

.....’inyukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin

veriyorum. (Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).

...../...../.....

İsim-Soyisim İmza:

EK- 6. Öğretmen Gönüllü Katılım Formu

Sayın Katılımcımız

Katılacağınız bu çalışma, “Salgınla baş etmede sosyal bilgiler eğitiminden yaralanma” adıyla, Hatice Kübra Yıldırım tarafından 01.03.2023 ve 12.04.2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Sosyal bilgiler öğretmen ve öğrencilerin gözünden salgın ile baş etmede sosyal bilgiler dersinin rolünü saptamak temel amaçtır.

Araştırmanın Nedeni:

Yüksek lisans tez çalışması Araştırmanın Yapılacağı Yer :

Araştırma Uygulaması:

Görüşme

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. İzniniz ile görüşmeyi kayıt altına almak istiyorum. Bu durum hem zaman hem de analizlerimiz açısından avantaj sağlayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.

İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.

Sizden toplanan veriler dosyalama yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Hatice Kübra Yıldırım

Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü yüksek lisans öğrencisi

İletişim Bilgileri : haticekubrayildirim@anadolu.edu.tr

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

....../...../.....

İsim-Soy isim

EK-7. Öğrenci Görüşme Formu

Katılım sağlayarak destek verdiğiniz bu çalışma, “Salgın İle Baş Etmede Sosyal Bilgiler Eğitiminden Yararlanma” başlıklı bir araştırma olup “ günümüzde etkisi devam geçmişte yoğun olarak hissettiğimiz salgın sürecinde karşılaştığınız durumlar onlara nasıl uyum sağladığınız ve bu süreçte karşılaştığınız durumlarla nasıl başa çıktığınızı bu süreçte sosyal bilgiler dersinin size ne gibi katkılar sağladığını hangi durumlarda sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizi kullanabildiğinizi araştırmak istiyoruz.”

Bu görüşmemizi öncesinde yapmış olduğunuz karikatürleri açıklamanız ve bu karikatürde ne anlatmak istediğinizi anlatmak adına yapmaktayız.

Görüşme sırasında veriler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır. Görüşme sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz görüşmeden istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Araştırma kapsamında toplanan bu veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim ☺

Araştırmacı Adı: Hatice Kübra YILDIRIM

Kişisel Bilgiler

Yaş : Cinsiyet: Sınıf Düzeyi:

Görüşme Soruları (Sorular öğrencilerin çizmiş oldukları karikatürleri açıklamaları adına kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için ve verilerin geçerlik- güvenilirliğini artırmak analizlerin isabetli olmasını sağlamak amacıyla hazırlanacaktır. Süreçte sorular, öğrenci çizimlerine ve görüşme seyrine bağlı olarak sonda sorular ile çeşitlenecektir.)

1. Salgın sürecinde neler hissettiniz? Sosyal bilgiler dersi ile baş etme sürecinizi ilişkilendiriniz. Karikatüre nasıl yansımıştır?

(Sonda sorular ile desteklenecektir.)

2. Salgın ile baş etme ve Sosyal bilgiler dersi ilişkisi nasıldır? (Sonda Soru ile desteklenecektir.)
3. Sosyal bilgiler dersinde öğrendikleriniz salgın sürecinizi nasıl etkiledi?

Ek-8. Öğretmen Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Merhaba ben H. Kübra Yıldırım

Anadolu üniversitesinde Sosyal bilgiler eğitimi alanında yüksek lisans öğrencisiyim. Geçmişte, günümüzde ve maalesef gelecekte de insan hayatında var olacak olan; Salgın olgusu ile baş etme yollarını, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gözünden nasıl ve ne ölçüde sağlayabiliriz? Bu konuyu araştırmak ve bu doğrultuda siz sosyal bilgiler öğretmenlerimizden görüşlerini almak amacıyla bu çalışmayı yapmaktayım. Bu araştırmamın Program geliştirme uzmanlarına, diğer araştırmacılara ve öğretmenlere ı ışık tutacağını ümit ediyorum.

Bu araştırma doğrultusunda yapılan görüşmeler yalnızca bu çalışma kapsamında kullanılacak ve tüm kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. İzniniz ile görüşmeyi kayıt altına almak istiyorum. Bu durum hem zaman hem de analizlerimiz açısından avantaj sağlayacaktır.

Görüşmenin bir saat kadar süreceğini tahmin ediyorum. Sorunlar için önerebileceğiniz çözümleri, sorulardan sonra vurgularsanız sevinirim. Şimdiden araştırmama katkı ve katılımınızdan dolayı teşekkür ediyorum. Dilerseniz sorulara geçebiliriz.

Yer	:	Görüşme No :	
Tarih	:	Sayfa No :	
Saat	:		
Görüşülen Kişi	:		
Görüşmeci	:		
BETİMSSEL İNDEKS	SATIR	BETİMSSEL VER	GÖRÜŞMECİ YORUMU

SORULAR	1		GÖRÜŞMECİ YORUMU
1. Sizi kısaca tanıya bilir miyiz?(demografik bilgiler)	2 3 4	Kişisel Bilgiler Yaş : Cinsiyet: Mesleki Kıdem: Eğitim Durumu:	
2. Süreç sosyal hayatınızı nasıl etkiledi?	5 6	Hizmet içi Eğitim Alma Durumu(Salgın ile ilgili çalışma yapmış olmak veya Afet Eğitimi)	
3. Salgın sürecinde sıkıntılarınızla nasıl başa çıktınız?	7 8 9		
4. Süreci nasıl değerlendirdiniz?	10 11		
5. Salgın sürecinde öğrencilerinizde gözlemlediğiniz duygular nelerdir?	12 13 14 15		
6. Salgın döneminde farklı branşlardan olan	16 17		

meslektaşlarınızın ders	18		
işleyişi ile sizlerin ders	19		
işleyişi konusunda önemli	20		
farklılıklar oldu mu?	21		
SONDA:	22		
Olduysa ne açıdan	23		
veneden oldu?	24		
9. Salgın süreci ile baş	25		
etme konusunda	26		
sosyalbilgiler	27		
dersinde ki öğrenme	28		
alanı içeriği	29		
hakkında ne	30		
düşünüyorsunuz?	31		
SONDA: Baş	32		
etme konusunda etkisini	33		
nasıl değerlendirirsiniz?	34		
10. Sosyal bilgiler dersi	35		
kapsamındaki değerlerin	36		
Salgın ile baş etme	37		

GÖRÜŞMECİ YORUMU

konusunda etkisi nasıldır	37		
?	39		
SONDA: Salgın ile	40		
baş etmede sosyal	41		
bilgiler dersi	42		
kapsamındaki değerleri	43		
nasıl	44		
değerlendiriyorsunuz?	45		
11. Sosyal bilgiler	46		
dersi becerileri	47		
Salgın ile baş etme	48		
konusunda etkisi	49		
sizce nasıldır?	50		
Salgın olgusu ile baş etme;	51		
adına, sosyal bilgiler öğretim	52		
programı revize edilecek olsa	53		
sizin önerileriniz neler olurdu ?	54		

GÖRÜŞMECİ YORUMU